

İRFAN

№ 92 İyul 2014 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

RƏBBİNƏ DÖN!

• Məğfirət
Mövsümü

• Vücudun
Duası
Oruc

• Ömrə
Bərabər
Gecə

• Dünyada
Ramazan

Əziz Oxucu!

Ömür təqvimimizdə yeni bir Ramazan mövsümü yaşayırıq. Dünya müsəlmanları Qurani-Kərimin nazil olduğu, Allahın və Rəsulunun böyük əhəmiyyət verdiyi mübarək Ramazani-Şərif bir daha yaşamağın sevinci içindədir. Gündüzləri oruc, gecələri taravih və nafilə namazlarla əhya edilən və beləliklə insanlar üçün məğfirət iqlimi olan Ramazan ayını daha səmərəli keçirmək üçün nələrə diqqət etməli, hansı əməllərdən uzaq durmalı olduğumuzu, bu ayın əsas mahiyyətinin nə olduğunu işləməyə çalışdıq. Bir-birindən maraqlı yazılarla görüşünüzə gəldik.

Gəlin, Uca Rəbbimizin zaman-zaman bizi səsəldiyi “Rəbbinə dön!”, çağırışına qulaq verək. Günahlarımızdan təmizlənməyə çalışaq. Çünki Ramazan ayı “Məğfirət Mövsümü”dür. “Vücudun Duası Oruc”la bədənimizi Allaha yönəldək ki, “Orucunun İki Sevinc Anı”nı dolu-dolu yaşaya

bilək. “Ömrə Bərabər Gecə”mizi və ümumiyyətlə Ramazanı ruhuna uyğun dəyərləndirdiyimiz təqdirdə bu ayın sonunda yaşanacaq bayramın “Könüllərə Fərəh” olacağını oxuyacaqsınız. “Dünyada Ramazan” başlıqlı yazıda dünya müsəlmanlarının bu ayı necə qeyd etdiyi ilə tanış olacaqsınız. Ən əsası isə yazılarını diqqətlə izlədiyiniz, hər birinizin yaxşı tanıdığı Möhtərəm Osman Nuri Topbaş bəydən Ramazani-Şəriflə bağlı müsahibə götürdük, sizinlə paylaşmağın sevincini yaşayırıq. Bir sözlə, bir-birindən maraqlı məqalələr və səhifələr sizi gözləyir. Allah-Təala bu ayı bizim üçün əvvəli rəhmət, ortası məğfirət, sonu isə cəhənnəmdən qurtuluşumuza vəsilə etsin! Bizə Ramazanın ruhaniyyətini layiqincə anlamağı və bu istiqamətdə yaşamağı qismət etsin! Əziz oxucularımızın və bütün müsəlmanların Ramazan ayını təbrik edirik!

İRFAN
İyul/2014/№:92
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpək yolu MMC

Baş redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Kompüter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2013 © All Rights Reserved
Created and supported by “irfan”

Foto:
«İRFAN»

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Seyid Camal ƏZİMBƏYLİ
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Abunə və reklam işləri:
Tel: 051 412-22-82

**Təklifləriniz üçün bu nömrəyə
müraciət edə bilərsiniz**

Jurnalın materiallarından istifadə
edərkən istinad zəruridir. Müəllifin
mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 35 AZN
Xarici ölkələr üçün 60 Avro

4

MƏĞFİRƏT
MÖVSÜMÜSALEH
ŞİRİNOV

10

MÖHTƏRƏM
OSMAN NURİ
TOPBAŞLA
RAMAZANİ-ŞƏRİF
SÖHBƏTİ

6

VÜCUDUN
DUASI ORUCİLHAM
SOVQATOV

28

TƏSƏVVÜF:
QURAN VƏ
SÜNNƏ İLƏ
KAMİLLƏŞMƏKDİR
-1-OSMAN NURİ
TOPBAŞ

Nəsimi

Sorma hər kişinin əslin izzətindən bəllidir / Söhbəti irfan görənələr xidmətindən bəllidir.

8

Orucunun İki Sevinc Anı
Aqil ƏLİYEV

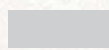
16

Dünyada Ramazan
Araşdırma

18

Fitrə sədəqəsi
Dr. Əhməd NİYAZOV

20

Ömrə Bərabər Gecə
Rüfət ŞİRİNOV

21

Orucunun Ağız Qoxusu
Nurəddin RÜSTƏMOV

22

Könüllərə Fərəh- Bayram
“İRFAN”DAN

24

Nəfs Tərbiyəsi
Altay RƏHİMOV

26

Bir Ayə
Fuad QULİYEV

27

Bir Hədis
Səfa MURADOV

36

Ömrünü Xidmətə Həsər Edən Adam
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

39

Rəhmət Ayı
Bayram ƏLİYEV

40

Gəlin Allah Deyək!
Salih Zeki MƏRİÇ

42

Qutadqu-Bilik və Fərdi İnkişaf Kitabları
Adem ŞAHİN

44

Qəlblərin fəthi ilə gerçəkləşən
Təqva örnəkləri
Mübariz ƏLİOĞLU

47

Quran gündəliyi
Kamran MƏMMƏDOV

48

Necə Yəni?
Əziz SULTANOV

50

Təsir Əks-Təsirə Bərabərdir
Eldar KƏRİMOV

52

İslam Sülh Dinidir
Ramil ŞAHVERDİYEV

54

Xəbər

56

Həyat dəftərindən
Ülvi MƏMMƏDOV

RƏBBİNƏ DÖN!

Dərtli Yunus nə gözəl söyləyir:

*“Ana rəhmindən gəldik bazara,
Bir kəfən aldıq, döndük məzara”.*

İnsan oğlunun dünya səyahəti bundan ibarətdir. Doğular, bir müddət yaşayar, sonra sevdikləri ilə sağollaşmağa belə imkan tapmadan yolçu olar bu dünyadan. Dünya hər bir insanın müvəqqəti yeri, insansa bir müddət ağac altında kölgələndikdən sonra yoluna davam edən yolçudur burada. Amma nədənsə unuduruq çox vaxt gəldiyimiz yeri və gedəcəyimiz son mənzili. Kimin qulu olduğumuzu unudaraq başqa qapılarda qulluq sevdasına düşürük. Rəbbimizi unutduğumuz üçün Onun bizə göstərdiyi sirati-müstəqimdən uzaqlaşırıq. Yolumuzu itiririk günah labirintində, dalana dirənirik. Artıq gedəcək yerimiz olmur.

Hər bir insan zaman-zaman yolunu aza bilər. Çünki nəfs və şeytan durmadan buna çalışır, insansa Qurani-Kərimdə bildirildiyi kimi duyğuları baxımından zəifdir, günaha meyillidir. Əslində günaha düşməsi deyil, günahda israr etməsidir insanı məhv edən, həlakə sürükləyən. Hər şeyi bağışlayan Rəbbimiz daima şəfqət və mərhəmət əlini uzadar insana. Günah quyusuna düşən insana əfv kəndiri uzadar. Zaman-zaman **“Rəbbinə dön!”**, - deyə xatırladar yoldan çıxdığını. Allah Rəsulu belə buyurur:

“Əziz və Cəlil olan Allah gündüz günah işləyənlərin tövbəsini qəbul etmək üçün gecə əlini açar. Gecə günah işləyənlərin tövbəsini qəbul etmək üçün sə gündüz əlini açar. Bu hal günəşin batdığı yerdən doğacağı günə (qiyamətə) qədər davam edər” (Müslim).

O, bəndələrini hər zaman çağırır. Ölüm anımıza qədər fürsətlər verir. Ona görə zamanlar içində mübarək qıldığı gün və gecələr yaratmış, digər vaxtlardan üstün qılmış və **“Yoxdurmu, Mənə əl açan?”**, - buyurmuşdur. Üç aylar bir fürsətdir Rəqaib, Merac, Bərat gecələri bir fürsətdir. Ramazan ayı başdan-ayağa bir fürsətdir. Hansı ki, bircə Qədr gecəsi min aydan daha xeyirlidir.

Ömür təqvimində bir Ramazan sevinci daha yaşayırıq. Elə isə fürsəti dəyərləndirməli, günahlardan paklanmalı və bu ayın əbədi qurtuluşumuza vəsilə olmasına zəmin hazırlamalıyıq. Unutmayaq ki, Fəcr surəsində buyurulan **“Ey xatircəm olan kəs! Rəbbinə dön! Sən Ondan razı, O da səndən!”** əmri yalnız bu dünyada Rəbbinə dönənlərə olacaqdır.

MƏĞFİRƏT MÖVSÜMÜ

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) “Ümmətimin ayı” dediyi Ramazan ayını fərqli yönləri ilə tanıtmışdır. Hz. Peyğəmbərimizin (s.ə.s) Ramazanı ən geniş şəkildə tanıdan bir hədisini, sizinlə paylaşmaq istəyirəm. Salman Farsi (r.a) belə nəql edir: “Rəsulullah (s.ə.s) Şaban ayının son günü bizə bir xütbə oxudu və belə buyurdu:

“Ey müsəlmanlar! Böyük və mübarək bir ayın kölgəsi üzərinizə düşdü. Bu, içində min aydan daha xeyirli olan Qədr gecəsinin olduğu bir aydır.

Bu ay Allah-Təalanın gündüzlərində orucu fərz, gecələrində təravihi nəfilə ibadət qıldığı (mübarək) bir aydır.

Bu ayda kim bir xeyir iş görərsə, başqa zamanlarda bir fərzi yerinə gətirən şəxs kimi savab qazanar. Bir fərzi əda edən də başqa aylarda yetmiş fərzi yerinə gətirmiş kimi savab alar.

Bu ay səbir ayıdır. Səbrin qarşılığı da cənnətdir.

Bu ay ehsan, yardım və bərabərlik ayıdır.

Bu ay möminin ruzisinin artdığı aydır.

Kim oruc tutana iftar verərsə, bu onun günahlarının bağışlanmasına və cəhənnəmdən qurtulmasına vəsilə olar. İftar ver-

diyi müsəlmanın aldığı savabdan bir şey əskilmədən onun qazandığı qədər əlavə savab qazanar.

–Bizim hamımız iftar vermə imkanına sahib deyilik- deyə səhabələr dedilər. Rəsuli-Əkrəm (s.ə.s) dedi: “Allah-Təala bu savabı oruc tutana bir xurma, ya bir udum su, ya da bir içim süd ilə iftar verənə də verir.

Bu ayda dörd şeyi çoxlu edin. Bunların ikisi ilə Rəbbinizi razı edərsiniz, ikisindən də onsuz da uzaq qala bilmərsiniz. Rəbbinizi razı edəcəyiniz iki işiniz; lə iləhə illəllah deyəcəyiniz və bağışlanma diləməyinizdir. Uzaq qala bilməyəcəyiniz digər iki şey isə, Allahdan cənnəti istəyib, cəhənnəmdən qurtulmağı diləməyinizdir.

Kim bir orucunu doydurarsa, Allah onu mənim hovuzumdan su içdirəcək, o da cənnətə girənə qədər bir daha susuzluq görməyəcəkdir” (İbn Huzeymə, Səhih).

Həz. Peyğəmbərimizin (s.ə.s) xütbəsindən anlaşıldığına görə, Ramazan ayı ən təbii istəklərimizdən ən önəmli vəzifələrimizə qədər hər şeyin dəyərinin çox böyük ölçüdə artdığı bir mövsümdür. Ona görə də “rəhmət, bərəkət və məğfirət mövsümü yenə gəldi” deyib birgə qulluğa

Məğfirət mövsümü olan Ramazan ayı əmin-amanlıqdır. Oruc da sadəcə ac qalmaq deyil, qəlbi Allaha açmaqdır, Allahın hüsurunda olduğunun idrakı ilə yaşamaqdır. Oruc cənnətə qapı olduğu kimi, cəhənnəm atəsinə qarşı da qalxandır. Ramazan ayı iradəni gücləndirən oruc; comərdliyi, paylaşmağı öyrədən iftar; ibadətə həvəs və həyəcanını bütün cəmiyyətə yayan təravih; xeyir və bərəkətin nə olduğunu göstərən sahur; bütün bu yüksək dəyərlərin mənəvi dünyamızı əhatə edən Qədr gecəsi kimi gözəlliklərdən ibarətdir.

bağlanmaq ən müqəddəs işimiz olmalıdır. Bilindiyi kimi, Ramazan ayı müqəddəs və mübarək aydır.

İnsan olaraq mərhəmətə, sevgiyə, bir-birimizi anlamağa möhtac olduğumuz bu günümüzdə insanlar Ramazan ayının sevincini yalnız öz evlərində, öz sülhələrində qeyd etməyib, bu gözəllikləri yoxsullarla, yetimlərlə, ehtiyacı olanlarla və ürəyi yaralı insanlarla paylaşmaları daha uyğundur.

Məğfirət mövsümü olan Ramazan ayı əmin-amanlıqdır. Oruc da sadəcə ac qalmaq deyil, qəlbi Allaha açmaqdır, Allahın hüsurunda olduğunun idrakı ilə yaşamaqdır. Oruc cənnətə qapı olduğu kimi, cəhənnəm atəsinə qarşı qalxandır. Ramazan ayı iradəni gücləndirən oruc; comərdliyi, paylaşmağı öyrədən iftar; ibadətə həvəs və həyəcanını bütün cəmiyyətə yayan təravih; xeyir və bərəkətin nə olduğunu göstərən sahur; bütün bu yüksək dəyərlərin mənəvi dünyamızı əhatə edən Qədr gecəsi kimi gözəlliklərdən ibarətdir.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) bir gün minbərə çıxarkən üç dəfə *"Amin"* dedi. Bunun səbəbini soruşan səhabələrinə buyurur: *"Mən minbəyə çıxarkən Cəbrayıl gəldi və*

yanında "sənin adın çəkildiyi halda sənə salavat gətirməyən sürünərək cəhənnəmə atılsın" -dedi, mən də amin dedim. Sonra "atəsinin qocaldığını görüb onların duasını qazanaraq cənnətə girə bilməyən kimsə sürünərək cəhənnəmə atılsın" -dedi, mən də amin dedim. Sonra da "Ramazan ayına girdiyi halda bağışlanmayan (Ramazanın feyzindən, bərəkətindən istifadə edə bilməyən, bu ayı layiqi ilə dəyərləndirməyən Allahın əfvini, məğfirətini qazana bilməyən) kimsə sürünərək cəhənnəmə atılsın" -dedi, mən də amin dedim" (Buxari, Təbərani).

Bunun üçün də tək çarəmiz vaxt itirmədən Ramazani-Şərif kimi ilahi ikramları, tövbə və paklanma fürsətlərini ən gözəl şəkildə və "bəlkə, bir daha nəsib olmadı" əndişəsi ilə dəyərləndirməkdir. Ramazan ayının həqiqi paklanmağın, xeyirin, bərəkətin, fəzilətin, duanın, təqvanın və iman qardaşlığının ən möhkəm yaşandığı bir ay olduğunu unutmayaq. Hər anımızın, zamanımızın hesabını verəcəyik. Axirət bəhanə yurdu deyil, axirət qazandıqlarımızın qarşılığını alma yurduudur. Ona görə Rəbbimizin bizlərə fürsət olaraq verdiyi bu günlərimizi yenə Onun istədiyi kimi keçirməyə çalışaq.

Vücutdun Duası **ORUC**

Allaha ibadət etmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə etmək mümkündür. Vasitə deyəndə ki, Allahın bizə bəxş etdiyi nemətləri ilə Allaha ibadət edərək Onun rızasını əldə etməyi nəzərdə tuturuq. Məsələn, Allaha mal ilə edilən ibadətə zəkatı, bədənle edilən ibadətə namaz və orucu, həm mal, həm də bədən ilə edilən ibadətə də həcci misal verə bilərik. Bunların hamısı bütövlükdə ibadət sayılır. Hamısı da İslamın əsas şərtlərindəndir.

Qurani-Kərimdə haqqında barmaqla sayılacaq qədər ayə nazil olan oruc ibadəti hər nə qədər namaz kimi geniş təfərrüatı ilə üstündə durulmasa da, fəziləti, hikməti, savabı həddindən artıq böyükdür. Oruc- vücutdun duasıdır. Allaha bədənle ibadətdir. Bütün vücutla Allaha qarşı təqvanı, iklası, səmimiyyəti və sevgini izhar etməkdir.

Biz gün ərzində qida qəbul etməsək, taqətdən düşüb fiziki gücümüzü itirəcəyik. Məlum məsələdir ki, insan aclığa, susuzluğa dözə bilmir. Ancaq oruc nə acliqdır, nə də susuzluq. Oruc bir ibadətdir. Çox qəribədir ki, Ramazan ayı ya-

Oruc səssiz duadır. Dilimizlə istədiyimiz daunu Allaha edə bilirik. İstəklərimizi, arzularımızı Allah-Təalaya ərz edib Ondən diləyirik. Oruc tutmaq da bədənən Allaha olan ərzədir ki, Allahdan sağlamlıq və cəhənnəmə düşüb yanmamağı istəyir.

xınlaşanda, oruc tutmaq adı gələndə insanların əksəriyyəti ac-susuz qalmağı ağına gətirir. Halbuki Ramazan ayı aclıq ayı deyil, əksinə, bolluq ayıdır, toxluq ayıdır. Təsəvvür edin ki, gün ərzində biz bir öynə yeməyi buraxmış oluruq. Buna baxmayaraq səhər (yəni sahur) və axşam (iftar) yeməklərini yeyirik. Təkcə günorta yeməyini yemirik. Sadəcə müəyyən olunmuş vaxtdan müəyyən olunmuş vaxta qədər Allah üçün yeməkdən, içməkdən və orucu pozan əməllərdən uzaq dururuq. Bütün vücudumuzla Allaha ibadət edirik. Bu da vücudun Allaha olan duasıdır.

Oruc səssiz duadır. Dilimizlə istədiyimiz duanı Allaha edə bilirik. İstəklərimizi, arzularımızı Allah-Təalaya ərz edib Onan diləyirik. Oruc tutmaq da bədənin Allaha olan ərzidir ki, Allahdan sağlamlıq və cəhənnəmə düşüb yanmamağı istəyir.

Biz bədənimizin xaricini, yəni dərimizi, bədən üzvlərimizi su ilə yuyub paklaşdırır və təmizləyə bilirik. Lakin daxili orqanlarımızı yuya bilmirik. Məsələn, mədəmizi mənəvi su ilə yumaq üçün oruc tutmaq lazımdır. Bir sözlə, bütün daxili orqanlarımızı oruc tutmaqla paklaşdırırıq. Namaz üçün dəstəmaz lazımdır. Zəhiri təmizlik lazımdır. Ancaq oruc üçün belə zəhiri təmizlik yoxdur. Çünki oruc batini təmizləyən ibadətdir. İnsanın daxilində olan paxıllığı, həsədi, kini, küdurəti və qəddarlığı yuyub təmizləyən ibadətdir. Oruc hərisliyin, sadəcə yemək üçün yaşayanların, ömrünü yemək-içməyə həsr edənlərin yeganə dərmanıdır. Oruc ac qala-qala tox olmaqdır. Oruc göz toxluğudur.

Oruc sadəcə yeməkdən, içməkdən imtina etməklə də bitmir. Hisslərimiz də oruc tutmalıdır. Niyyətimiz, qəlbimiz, beynimiz, qulağımız, gözümüz də oruc tutmalıdır. Gəmidə yaranan bir dəlik bütün gəmini batırdığı kimi, oruc tutanın da bir üzvü orucdan kənar əməl işləyərsə, bütün orucun fəzilətini, hikmətini puça

çıxarmış olar. Dil söyüş söyməkdən, qeybət etməkdən, böhtan atmaqdan, yalan deməkdən, qulaq qeybətə qulaq asmaqdan, göz harama baxmaqdan, ayaqlar harama getməkdən, əllər günah işləməkdən çəkinməsə, vücudun dausu qəbul olmaz. Yəni oruc natamam qalar. Allaha həmd, salavat ilə başlanmayan dua yer ilə göy arasında qaldığı kimi, vücudun hər hansı bir üzvü də «oruc» tutmayıbsa, vücudun duası qəbul olmaz.

Bədənimizin də duaya, ibadətə ehtiyacı var. Mədəmizin də duası orucdur. Oruc qul ilə Rəbbi arasında gizli dialoqudur. Səssiz rabitədir. Sözsüz, kəlməsiz, şərhətsiz Allaha yalvarmaq oruc ibadəti ilə mümkündür. Hisslərimizin, istəklərimizin, arzularımızın, duyğularımızın və xəyallarımızın saflaşdığı mübarək Ramazan ayında vücudumuzun bütün hüceyrələrinin də nəsib aldığı oruc həm sağlamlıq, həm bərəkət, həm də məlhəmdir.

Mədədə həzm mədə şirəsinin təsiri altında gedir. Sutkada iki litr mədə şirəsi ifraz olunur. Əvvəlcə mədə divarının hərəkəti sayəsində qida qarışır və həll olunur. İstər mədədə qida olsun, istər olmasın şirənin ifrazı davam edir. Çox qəribədir ki, əgər adi günlərdə biz bir öynə yemək yeməsək, dərhal mədəmiz ağrıyır, aclıqdan taqətdən düşərik. Mədəmiz boş qalsa, şirə ifrazatı davam etdiyinə görə bu da mədəmizin ağrmasına səbəb olar. Ancaq nə böyük hikmətdirsə, oruc tutan adamın gün ərzində mədəsinə heç nə daxil olmasa belə, mədə öz ifrazatı dayandırmış olur. Bu da orucun saysız-hesabsız hikmətlərindən biridir.

Oruc insan vücudunun duasıdır. Səhərdən axşama qədər vücudumuz Allahın bəxş etdiyi səbir və səbatın nəticəsində daha gümrah və sağlam olur, paklaşır. Allah-Təala bizi bu Ramazan orucu ilə Rəy-yan qapısından girənlərdən eyləsin.

ORUCLUNUN İKİ SEVİNC ANI

İslamın beş şərtindən biri olan oruc bizdən əvvəlki iki səmavi dində də mövcud olmuşdur. Bunu orucun fərziyyəti haqqında nazil olan ayədən də görürük¹. Ancaq bizdən öncəki ümmətlərində bizim kimi oruc tutduqlarını deyə bilmərik. Hələ Rəsulullahın (s.ə.s) zamanında belə oruc ibadəti ilk dəfə vacib buyurulanda bir sıra çətinliklər var idi. Məsələn: ilk dövənlərdə oruc yatsı namazı qılınıqdan sonra başlanırdı. Yatsı namazını qıldıqdan və yatdıqdan sonra yemək, içmək və cinsi əlaqəyə girmək caiz deyildi. Bu hal müsəlmanlara çox ağır gəlmişdi. Sonralar isə Allah öz rəhməti sayəsində bu ibadəti yüngülləşdirdi və imsak vaxtına qədər yemək-icməyə və qadınlara yaxınlaşmağa icazə verdi. Bu icazəni də «Bəqərə» surəsinin 187-ci ayəsi ilə də təsdiqlədi. Artıq bundan sonra müsəlmanlar Ramazan ayında imsak vaxtına qədər sərbəstlik əldə etdilər.

Uca Rəbbimizə sonsuz şükürlər olsun ki, bu ibadəti də bizim üçün çox asanlaşdıraraq fərz buyurub. Necə ki, namaz ibadətində digər ümmətlərə nəzərən asanlıq var, eləcə də orucda da belədir. Bu asanlıqlardan biri də sahurdur. Sahur imsak vaxtından əvvəl qalxıb oruc tutmaq üçün yemək yeməyə və ya su içməyə deyilir.

Allah Rəsulunun (s.ə.s) sahura qalxmağı təşviq edən bir çox hədisləri vardır. Bir hədisində belə buyurulur: *“Sahura qalxın, çünki sahurda bərəkət vardır”* (Buxari, Savm, 20; Müslüm, Siyam, 45). Sahura qalxmaq insana həm maddi, həm də mənəvi baxımdan bir çox faydaları vardır. Sahura qalxan insan qidalanıb o günün orucuna güc qazandığı kimi, eyni zamanda oyaq olduğuna görə, dua və ibadətlə də məşğul olduğu üçün

mənən də qidalanır. Yəni imanının güclənməsi, dualarının qəbul olunması üçün əvəzolunmaz bir vaxtdır.

Yenə Rəsulullahın (s.ə.s) əhli-kitabın orucu ilə bizim orucumuz arasındakı yeganə fərqiñ sahura qalxmaq olduğunu bildirməsi də² bizi bir növ sahura qalxmağa təşviq etdiyini və biz ümmətə nə qədər mərhəmətlə yanaşdığını göstərməkdədir.

Başda qeyd etdiyimiz kimi, orucu asanlaşdıran amillərdən biri də iftar etmə, yəni oruc açmaqdır. Axşama qədər Allah rızası üçün dözüb, ürəyinin çox istəməsinə baxmayaraq heç bir nemətə əl uzatmayan mömin qullar iftar vaxtının gəlməsi ilə birlikdə Allahın əmrinə itaət edib, o günün orucunu tutduqları və qəzasız-bəlasız bir günlük oruc ibadətini yerinə yetirdikləri üçün böyük bir sevincə oruclarını açırlar. Allah Rəsulu (s.ə.s) bu sevinc anını öz hədisi-şərifində belə bildirmişdir: “Əziz və Cəlil olan Allah: “İnsanın oruc xaricindəki hər bir əməli özü üçündür. Oruc Mənim üçündür, mükafatını da mən Özüm verəcəyəm. Oruc bir qalxandır. Sizdən biri oruc tutarsa, pis söz danışmasın və heç kimlə savaşmasın. Əgər bir nəfər ona söyləyər və sataşarsa, -Mən orucloyam- desin. Muhammədin canı əlində olan Allaha and içirəm ki, orucunun ağız qoxusu Allaha müşk qoxusundan daha xoşdur. Orucunun iki sevinc anı vardır; Biri iftar etdiyi vaxt, digəri də orucunun savabı ilə Rəbbinə qovuşduğu andır” (Buxari, Savm 9; Müslüm, Siyam, 163).

Bəli, orucunun iki sevinc anı vardır. Birincisi, maddi və müvəqqəti mədəsi doyana qədər olsa da, ikincisi isə mənəvi və davamlıdır. Amma hər ikisi də oruc olana aiddir. Eyni zamanda burada ixlas və səmimiyyətlə oruc tutan şəxs üçün də bir müjdə vardır. Bu da Allaha qovuşanda aldığı mükafatlarla sevinəcəyi andır.

Bəli, orucunun iki sevinc anı vardır. Birincisi, maddi və müvəqqəti mədəsi doyana qədər olsa da, ikincisi isə mənəvi və davamlıdır. Amma hər ikisi də oruc olana aiddir. Burada eyni zamanda ixlas və səmimiyyətlə oruc tutan şəxs üçün bir müjdə də vardır. Bu da Allaha qovuşacağı andakı görəcəyi mükafatlarla sevinəcəyi andır.

Eyni zamanda iftar vaxtı edilən dualar qəbul edilir. Sevimli Peyğəmbərimiz (s.ə.s) bu mövzuda belə buyurmuşdur:

“Üç şəxsin duası geri çevrilməz, qəbul edilir:

- 1- Orucunun iftar vaxtında etdiyi dua,
- 2- Ədalətli hökmdarın duası,
- 3- Məzlumun duası» (Tirmizi, Dəavat, 115).

Ramazan ayında edilən ən fəzilətli və savablı əməllərdən biri də oruculara iftar verməkdir. Bu xeyirli bir davranış olduğu kimi, iftar süfrələrində qonaq qəbul etmək də unudulmaması mühüm olan gözəl adətlərimizdəndir. Sevimli Peyğəmbərimiz (s.ə.s) buyurur: “Kim oruc tutana iftar verərsə, həimn şəxs oruc tutanın savabı qədər savab adar” (Tirmizi, Savm, 82).

İftar süfrələrində bir yerə toplaşan möminlər arasında sevgi, məhəbbət və qardaşlıq duyğuları daha da güclənir. Beləliklə də, iftar sayəsində islamın hədəfə aldığı birlik və bərabərlik şüuru formalaşır.

1. Bəqərə, 183

2. Müslim, Siyam, 46; Əbu Davud, Savm, 25

Möhtərəm Osman Nuri TOPBAŞla Ramazani-Şərif söhbəti

ORUC BİZƏ AXİRƏT YOLÇUSU OLDUĞUMUZU XATIRLADIR

İrfan: Əfəndim, mübarək üç aylardan Rəcəb və Şabanı yaşadığ, artıq Ramazani-Şərifin astanasındayıq. Bu vəsilə ilə zəti-alinizdən müsahibə almaq istədik. Ramazan ayını qısa olaraq necə anlamalıyıq? Ramazani-Şərif dedikdə ağılımıza nə gəlməlidir?

Osman Nuri TOPBAŞ: Ramazani-Şərif bir növ inkişaf etdirilmiş mənəvi təka-

mül məktəbidir... Belə ki, könülləri zənginləşdirən, ürəklərə səviyyə qazandıran **oruc, iftar, sahur, təravih, müqabilə, dua-zikr, fitrə-zəkat, etikaf, min aydan xeyirli olan Qədr gecəsi, bayram** bu məktəbin əsas dərsləridir. Bütün bu dərsləri layiqincə idrak edib imtahanlarından yüksək qiymət ala bilmək isə ilahi əfv bayramına nail olaraq əbədi qurtuluş

bəratını ala bilməyin ən gözəl yoludur.

Necə ki, **Həzrət Aişə** anamızın bildirdiyinə görə **Allah Rəsulu** ﷺ Ramazanda digər aylardan daha çox qulluq etməyə çalışardı. Ramazanın son on günündə isə əvvəlki günlərinə nisbətən ibadətlə daha çox məşğul olardı. (Müslim, Etikaf, 8; İbn Macə, Siyam, 57)

Ramazani-Şərif ilahi əfv və məğfirətin coşub daşdığı bir aydır. Bəndənin fəzilətlərə nail olduğu aydır. Həzrət Mövlana bizə belə səslənir:

“Ramazan gəldi, artıq maddi qidalardan əlini çək ki, sənin üçün göydən mənəvi ruzilər gəlsin. Bu ay könül süfrəsinin açıldığı aydır. Bədənin xətlərindən qəlbin xilas olduğu aydır. Könüllərin eşq və imanla dolduğu aydır”.

Bir sözlə, Ramazani-Şərif könüllərdə feyz və bərəkətin daşdığı, nəfs və ruhun tərbiyə olunduğu, mənəvi mövsümlərin baharıdır. Sinələrdə qurumuş iman toxumları bu ayda saleh əməllərlə cücərir, saralıb-solmuş qəlblər təqva ilə dirilib inkişaf edir. Bu ay başdan-ayağa müstəsna qazanc fürsətidir.

- *Buyurduğunuz kimi, Ramazani-Şərif nəfs və ruh tərbiyəsi mövsümüdür. Yəni könüllərin saflaşdığı bir mövsüm. Yeri gəlmişkən, zamanə şərtlərində Ramazan necə bir tərbiyə iqlimi bəxş edir? Ramazanın əslində gizli olan ruh və mənə nədir? Bu ayda fərz olan oruc insanın ruh aləminə necə təsir edir?*

- Ramazani-Şərifin layiqincə əhya edilməsi yolunda ən çox diqqət olunacaq xüsusiyyətlərdən biri, oruc ibadətidir. Çünki oruc bizə dünyanın fani nemətləri əlindən alınacaq axirət yolçusu olduğumuzu xatırladır.

Bir gün **Əbu Ümamə** radıalləhü fəhüm:

“- Ya Rəsulallah, mənə elə bir əməl tövsiyə et ki, Allah-Təala məni onunla

Ramazani-Şərif ilahi əfv və məğfirətin coşub daşdığı bir aydır. Bəndənin fəzilətlərə nail olduğu aydır. Həzrət Mövlana bizə belə səslənir:

“Ramazan gəldi, artıq maddi qidalardan əlini çək ki, sənin üçün göydən mənəvi ruzilər gəlsin. Bu ay könül süfrəsinin açıldığı aydır. Bədənin xətlərindən qəlbin xilas olduğu aydır. Könüllərin eşq və imanla dolduğu aydır”.

mükafatlandırın”,- dedikdə Həzrət Peyğəmbər radıalləhü fəhüm bu cavabı vermişdi:

“- Sənə oruca sarılmağı tövsiyə edirəm. Çünki o, misli olmayan bir ibadətdir”. (Nəsa, Siyam, 43)

Oruc ibadəti hər şeydən əvvəl bizə nemətlərin qədrini xatırladaraq möhtaclıqların halını başa düşməyi təlqin edir. Yəni orucun bizə verdiyi ilk dərs mərhəmətdir. Oruc mərhəmətsizliklə tıxanan qəlb damarlarını açan ibadətdir. Çünki aqların halını ac olan başa düşər.

Necə ki, Misirdə şiddətli qıtlıq hökmü sürdüyü vaxtlarda **Yusif** radıalləhü fəhüm-dan soruşdular:

“- Sən dövlət xəzinələrinə hökm edən idarəçisən. Niyə özünü ac saxlayırsan?”. O isə belə cavab verdi:

“- Qarnım tox olarsa, aqların halını başa düşə bilməməkdən qorxuram”.

Yəni oruc könüllərdəki ehtiras və tamah fırtınalarını sakitləşdirən və səbirli olmağı təlim edən mənəvi tərbiyə məktəbidir.

Ona görə də bu ayda könüllərimizi baş verənlər qarşısında bir fəzilət dərgahına çevirərək əfv, helm, təvazökarlıq, iffət, qənaət, şəfqət, mərhəmət, nəzakət və

səmimiyyət kimi məziyyətlərlə bəzəməli, dilimizi də qəlblərə sancılan tikan olmaqdan qoruyub rəhmət dili ilə danışmağa çalışmalıyıq.

Həmçinin oruc günün müəyyən hissəsində bəzi halallardan belə uzaqlaşaraq haram və şübhəliyədən nə qədər uzaq durmalı olduğumuzu bizə təlqin edən ibadətdir.

Lakin orucun Haqq qatında məqbul olması üçün mədənin ac qalması ilə yanaşı dil, göz, qulaq kimi digər üzvləri də günahlardan qorumaq zərurəti var. Necə ki, **Allah Rəsulu** ﷺ bir gün:

“Oruc onu tutana yaraşmayan şeylərlə zədələnmədikcə (oruclu üçün) bir qalxandır”,- buyurmuşdu. Əshabi-kiram:

“Oruc tutan onu nə ilə zədələyər?”,- deyə soruşduqda Allah Rəsulu ﷺ:

“Yalan və qeybətlə...” cavabını verdi. (Nəsai, Siyam, 43)

Xüsusilə Quranın ifadəsi ilə “**huməzə**” və “**luməzə**”, yəni dedi-qodu, qeybət etmək, qaş-göz işarəsi ilə başqasını məsxərəyə qoymaq, mömin qardaşını alçaltmaq və yalan danışmaq kimi orucun ruhaniyyətini zədələyəcək hallardan uzaq durmaq lazımdır.

Ramazan ayında xüsusilə qəzəblənməmək lazımdır. Çünki orucun bir cəhəti də davranış və hərəkətlərin nəzarət altına alınması və çəki-düzən verilməsidir. Şərtlərinə riayət edərək tutulan oruc ruhu nəfsani təmayüllərə əsir olmaqdan xilas edər.

Oruc həyat mücadiləsində zəruri olan “səbir, iradə, nəfsi arzulardan uzaqlaşmaq” kimi halların təlimi ilə əxlaqımızı kamilləşdirir. Həmçinin bu ibadət nəfsin yemək, içmək və şəhvət nöqtəyi-nəzərindən bitmək bilməyən arzularına qarşı insanın şərəf və heysiyyətini qoruyan bir qalxandır.

Bir sözlə, oruc onu tutanı səbir, dö-
züm, qənaət və hala riza kimi əxlaqi gö-
zəlliklərə nail etməyin fəziləti ilə yanaşı
eyni zamanda məhrumiyyət və aclıqla
nemətlərin qədrini xatırladır və bu vəsi-
ləylə yoxsulların halını düşünüb ürəklə-
rimizi onlara mərhəmət və şəfqət hissləri
ilə həssas hala gətirir. Şükür etmə duy-
ğularını canlandırır. Bu vəsfi ilə oruc so-
sial həyatdakı kin, həsəd, qısqanclıq kimi
cəmiyyəti narahat edən mənfilikləri ara-
dan qaldırmaqda ən təsirli vasitə və ilahi
əmrdir.

- *Bir müsəlman bu aydan daha səmə-
rəli istifadə etmək üçün Ramazanı necə
keçirməlidir? Bu mübarək ayda xüsusilə
ibadət nöqteyi-nəzərindən nələrə diqqət
etməliyik?*

- Ramazani-Şərif doğrunu əyridən ayı-
ran və insanlara düz yolu göstərən Qurani-
Kərimin nazil olduğu aydır. Ona görə də
ilk növbədə Ramazanda istiqamətimizi
Qurani-Kərimə görə nizamlamağa cəhd
etməliyik. Qurani-Kərimi anlamaq və
yaşamaq üçün möhtəvası üzərində daha
artıq dərinləşməliyik.

Dünya imtahan məktəbidir. Bu mək-
təbin dərs kitabı Qurani-Kərim, ən böyük
müəllimi isə Həzrət Peyğəmbər ﷺ-dir.

Bədənin gümrə qala bilməsi üçün
qidalara ehtiyacı olduğu kimi ruhun da
bəzi ehtiyacları var. Ruhun ehtiyaclarının
başında isə namaz və oruc ibadəti gəlir.
İnsan ac-susuz qalaraq əslində Allahın
ona necə də gözəl nemətlər bəxş etdiyini
hiss edər və Yaradan qarşısında daha da
zərifləşər. Oruc insanın təfəkkür qabi-
liyyətini açar, qəlbini incəldər. İnsana ən
gözəl əxlaqi keyfiyyətlərdən sayılan səbri
təlim edər. Oruc “bizə kömək edin”,
deyə səssizcə fəryad edən məzlumların,
möhtacların da ən gözəl tərcümanıdır.

Oruc daxilimizdəki nəfs əjdahasını zəbt

*Oruc ibadəti hər şeydən əvvəl bizə
nemətlərin qədrini xatırladaraq
möhtacların halını başa düşməyi
təlqin edir. Yəni orucun bizə
verdiyi ilk dərs mərhəmətdir. Oruc
mərhəmtəsizliklə tıxanan qəlb
damarlarını açan ibadətdir. Çünki
acların halını ac olan başa düşər.
Necə ki, Misirdə şiddətli qıtlıq hökm
sürdüyü vaxtlarda Yusif Yusif u-dan
soruşdular:*

*“- Sən dövlət xəzinələrinə hökm
edən idarəçisən. Niyə özünü ac
saxlayırsan?”. O isə belə cavab verdi:
“- Qarnım tox olarsa, acların halını
başə düşə bilməməkdən qorxuram”.*

edən və beləliklə qəlbi dərinliklərimizdə
fitrətən gizli olan mərhəmət və şəfqət
duyğularını inkişaf etdirən ruhi nizamdır.
Bizə mərhəməti ən gözəl şəkildə təlim
edən və onu ən yaxşı bəsləyən ibadət
orucdur. Nəfsin aclıqla tərbiyə edilərək
eqoizmdən qayğıkeşliyə doğru səviyyə
qazanması lazımdır ki, könlümüz mərhə-
mət duyğuları ilə dolsun, yardım əli-
miz imkansızlara və biçarələrə uzansın,
qəlbimiz onların dərdlərinə şərik olsun və
məmələrin yanında yer alsın.

- *Söz açılmışkən, Ramazan ictimai hə-
yatımıza necə sirayət etməlidir? Bu nöqteyi-
nəzərdən öhdəliklərimiz nələrdir?*

- Ramazani-Şərif qardaşlıq duyğularını
gücləndirən bir aydır. İslamda qardaşlıq
bir-birini yuyan iki əl kimidir. **Əbul-Həsən
Haraqani həzrətləri** İslam qardaşlığı haq-
qında duyğularını ifadə edərkən belə bu-
yurur:

*“Türküstandan Şama qədər olan torpaq-
larda birinin barmağına tikan batsa, mənəm*

Oruc həyat mücadiləsində zəruri olan “səbir, iradə, nəfsi arzulardan uzaqlaşmaq” kimi halların təlimi ilə əxlaqımızı kamilləşdirir. Həmçinin bu ibadət nəfsin yemək, içmək və şəhvət nöqtəyi-nəzərindən bitmək bilməyən arzularına qarşı insanın şərəf və heysiyyətini qoruyan bir qalxandır.

barmağıma batmışdır. Birinin ayağına daş dəysə, mənim ayağıma dəymişdir. Onun ağrısını mən hiss edərdəm. Əgər bir qəlbə hüzn varsa, o qəlb mənim qəlbimdir”.

Ramazani-Şərifdə tutulan orucur ey-ni zamanda məhrumiyyət və aclıq təmirinləriylə nemətlərin qədrini bildirib şükür duyğularını da gücləndirir. Möhtacların hallarını düşündürərək infaq və ikram yolu ilə onların könüllərini və dualarını alma təmayüllərini oyadır. Bu nöqtəyi-nəzərdən Ramazan ayı gözəl bir infaq ayıdır. Bu ayda nafilə etikaflara da fərz ibadətlərin savabı verilir. Necə ki, **Allah Rəsulu** ﷺ-in bu aydakı həyəcanını **Abdullah bin Abbas** ؓ belə dilə gətirir:

“Allah Rəsulu insanların ən comərdi idi. Ramazan ayında isə comərdliyi daha da artardı. Çünki Cəbrayıl ؑ hər il Ramazanda gələr, ayın sonuna qədər birlikdə olar, Hz. Peyğəmbər ona Qurani-Kərim oxuyardı. Məhz o günlərdə Allah Rəsulu əsən küləkdən daha comərd olardı”. (Müslim, Fəzail, 50)

Mövlana Xəlid Bağdadi həzrətləri də Onun hədsiz comərdliyi və səxavəti haqqında belə buyurur:

“Rəsulullah ﷺ o qədər mükəmməl comərdlik nümunəsi idi ki, Onun varlığı hörmətinə dənizlər inci verir, sərt daşdan yaqut çıxır və tikan gül açır. Əgər bir bağçada Onun gözəl əxlaqından söz açılsa, sevindiyindən

ağzını açıb gülməyən, yəni açılmayan bir qönçə tapmazsan”. (Divan, s. 65-66)

Zəmanəmizdə imkan nisbətində ciddi mənada infaq və isar səfərbərliyinə ehtiyac var. Unutmayaq ki, iztirab çəkən və möhtac insanların yerində biz də ola bilərdik. Ona görə xəstə, qərib, kimsəsiz, möhtac və aclara qarşı səxavət və isarımız Rəbbimizə qarşı şükür borcumuzdur. Əlimizdəki nemətləri möhtaclarla bölüşək ki, sevindiriyimiz könüllər dünyada ruhaniyyətimiz, axirətdə imdadımız, cənnətdə səadətimiz olsun.

- Son zamanlarda insanların düşüncə tərzində yanlış bir təmayül gözə çarpır: sanki müsəlmanlıq Ramazana məxsusdur. Bir növ Ramazanda yaşayanlar bayramla birlikdə sona çatır. Bunu necə dəyərləndirməli?

- Bəhlul Danəndə həzrətləri necə də gözəl söyləyir:

“Bayram yeni və gözəl paltarlar geyinənə deyil, ilahi əzabdan əmin olub, əbədi ziyandan xilas olanlar üçündür. Həmçinin bayram gözəl miniklərə minənlər üçün deyil, xəta və qüsurlarını tərk edərək xalis qul ola bilənlər üçündür...”

Allah-Təala ayeyi-kərimədə belə buyurur:

“Möhkəm əyirdiyi ipliği sonradan qıran (təzədən açıb sökən) qadın kimi olmayın.” (ən-Nəhl, 92)

Ayədə işarə olunan qadın **Rayta binti Sədd**dir. Gün boyu iplik əyirər, sonra isə onu sökərdi. Beləliklə də bütün vaxtını boşa sərf edərdi. Bu səbəblə zərbi-məsələ çevrilmişdi. Ağlı olan kəs bu hala düşməməlidir.

Çünki hörmək çətindir, sökmək asan...

İnşa etmək çətindir, yıxmaq asan...

İnşası uzun illər davam edən bir abidəni buldozərlə bir anda yıxmaq mümkündür.

Bu ayeyi-kərimədə Ramazani-Şərifdə əldə etdiyimiz gözəl xislət və vərdisləri unutmamağımız və işlədiyimiz saleh

əməllərin əcrini puç etməməyimiz üçün nəfsin qəflət və tənbellik tələsinə qarşı diqqətli olmağımız əmr edilir.

Həqiqətən Ramazani-Şərifdə nəfsani və eqoist duyğular əriyir, mərhəmət və fədakarlıq zirvələşir.

Zəkat və sədəqə verməklə infaq artdığı üçün xəsislik məğlub olur, cömərdlik qələbə çalır. İsraf ortadan qalxır.

Yenə Ramazanda təkəbbür geriləyir. Aclıq hissənin təfəkkürü ilə heçlik idrakı və təvazökarlıq şüuru inkişaf edir.

İxlas və səmimiyyətlə ifa edilən ibadətlərin ruhaniyyəti ilə Ramazani-Şərif cəhənnəmə bir qalxan olur.

İffət və həya güclənir, nəfsin günahı meyli ortadan qalxır.

Həmçinin Ramazanda sahur niyyətilə səhərlər oyanmağa çalışırıq. İsti və uzun günlərdə sahorsuz oruc tutmaq qorxusu bizi hətta ən ağır yuxudan oyadır. Ramazandan sonra da səhərləri əhya etməyə, mənəvi aclığımızı bu vaxtlarda açılan ilahi süfrələrlə aradan qaldırmağa çalışsaq, Ramazanın ruhaniyyətini davam etdirmiş olarıq...

Ramazani-Şərif ildə bir dəfə bizə baş çəkən və sadəcə gəldiyi zaman razı salınacaq qonaq kimi deyil, ömrümüzü necə yaşayacağımızı təlim etmək üçün bizə lütf edilən, il ərzində bir aylıq kurs, bir məktəb kimi görməliyik.

Xülasə, Ramazani-Şərif səbəbilə möminlərdə bütün gözəl xislətlər inkişaf edir. Səbir, nəzakət, mərhəmət, fədakarlıq, səxavət, qənaət, haqq-hüquqa riayət həssaslığı və s. duyğular coşar.

Ramazan iqlimində və məktəbində əldə olunan ibadət, əxlaq və müamilələrə dair bütün ruhani vəsflərin ömür boyu davam etdirilməsi şərtidir. Çünki dindarlıq müəyyən zamanlara xas olan bir mərasim deyil, ölüm gələnə qədər yaşanacaq təqva həyatıdır...

Bir sözlə, oruc onu tutanı səbir, dözümlü, qənaət və hala riza kimi əxlaqi gözəlliklərə nail etməyin fəziləti ilə yanaşı eyni zamanda məhrumiyyət və aclıqla nemətlərin qədrini xatırladır və bu vəsillə yoxsulların halını düşünüb ürəklərimizi onlara mərhəmət və şəfqət hissləri ilə həssas hala gətirir. Şükür etmə duyğularını canlandırır. Bu vəsfi ilə oruc sosial həyatdakı kin, həsəd, qısqanclıq kimi cəmiyyəti narahat edən mənfiyyətləri aradan qaldırmaqda ən təsirli vasitə və ilahi əmrdir.

- Əfəndim, vaxtınızı bizə ayırdığınız və dəyərli fikirlərinizi Azərbaycan oxucusu ilə paylaşdığınız üçün təşəkkür edirik.

- Mən də təşəkkür edirəm. Azərbaycan və Türkiyə iki qardaş ölkədir. Bizi bir-birimizə bağlayan güclü mənəvi bağlar var, bu bağları daha da möhkəmləndirməli, qardaşlıq ruhunu zədələyən hər cür mənfiyyətdən də həssaslıqla uzaq durmalıyıq.

Rəbbim hər iki ölkəni və bütün ümməti-Muhammədi qəza və bəlalar-dan qorusun, qardaşlığımızı daim eyləsin. Bizi əcdadımızın qoyub getdiyi mənəvi mirasa layiqincə sahib çıxan saleh nəsillər qılsın. Məmləkətlərimizin səmasından azani-muhammədinin gür sədasını qiyamətədək əskik etməsin.

Allah-Təala hər birimizə lütf və kərəmi ilə Ramazani-Şərifin feyz və ruhaniyyətini bir ömür boyu könüllərimizdə davam etdirə bilməyi, son nəfəsimizin də əbədi bayram sabahına çevrilməsini qismət etsin!..

Amin...

DÜNYADA RAMAZAN

Səudiyyə Ərəbistanında

Sədiyyə Ərəbistanında Ramazan hilalını görüb oruca başlayırlar. Televiziyada və qəzetlərdə “Ramazan gəlir” deyə təntənəli qeyd olunmur, amma məscidlərdə, xüsusilə böyük və əhəmiyyətli məscidlərin xalçalarının yuyulması kimi hazırlıqlar görülür. **Məscidul-Həramda** tərəvih namazı xətmə qılınır.

Ramazana ayı boyunca restoranlar, yeməkxana, çayxana kimi yerlər iftara kimi bağlı olur.

Misirdə

İslam dünyasının öndə gələn ölkələrindən biri olan Misirdə Ramazan ayı digər ölkələrdə olduğu kimi, olduqca təm-təraqlı və coşqu ilə keçir. İlk öncə Misir xalqı Ramazan hilalının doğmasını gözləyirlər. Ramazan Çırağı Misirə məxsus bir adətdir. İslamın ilk dövrlərində gecə küçəyə çıxarkən istifadə olunan bu çiraqlar artıq müasir Misirdə də Ramazanı qarşılamaq üçün istifadə olunur və evlərin eyvanlarından rəngarəng çiraqlar sallanır.

Misirlilər üçün Ramazanın ilk günü, xüsusilə ilk iftar böyük əhəmiyyət kəsb edir. Tərvih namazlarına böyük maraq göstərilir. Xüsusilə, Ramazanın son 10 günündə məscidlər dolu olur. Qadınlar və uşaqlar da tərvih namazına maraq göstərilir.

Misirlilər orucu südün içində saxlanılmış xurma ilə açırlar. Əsas iftar süfrəsi isə məgrib namazından sonra qurulur və iftar yeməklərinin ən məşhuru yarpaq dolmasıdır. Mərcimək şorbası, kələm dolması, paxlava və başqa özünəməxsus şirniyyatlar Ramazanın

ən sevimli yeməklərindəndir.

Misirdə ənənəvi olaraq Ramazan ayında Beynəlxalq Quran yarışları keçirilir. Bu yarışlara 75 ölkədən nümayəndə qatılır. Sadəcə 2013-cü ildə devrilmiş prezident Məhəmməd Mursinin tərəfdarları ilə müxalifləri arasındakı daxili qarşıdurmalara və ölkədə yaranan qeyri-sabit şəraitə görə ləğv olunub. Qeyd edək ki, Ramazan ayının gecələrində “Beytul-ümmə” muzeyində bir çox tədbirlər həyata keçirilir.

Ramazana ayı zamanı gecə saat 2:30-dan 4:00-a qədər küçələrdə xüsusi insanlar baraban çalaraq sakinləri sahura oyadırlar.

Türkiyədə

Ramazana ayı Türkiyədə xüsusi ənənələrlə qeyd olunur. Bu ölkədə demək olar ki, tam bir ay bayram kimi yaşanır. 11 ayın sultanı Ramazana ayında hər kəs səhər tezdən sahura böyük həvəslə oyanır.

Televizorlarda Ramazan söhbətləri, Ramazan haqqında verilişlər tərtib edilir.

Ramazana ayında restoranlar tətilə çıxır, tətilə çıxmayan restoranlar da içəridə gizlin, oruc tutanların görmədiyini şəkildə fəaliyyət göstərir.

Çörək zavodlarında xüsusi olaraq Ramazana ayı üçün xüsusi çörəklər bişirilir. Böyük şəhərlərdə Ramazana aid kitab yarmarkaları təşkil olunur. İftar qonaqlığı məşhurdur. Demək olar ki, hər evdə iftara dəvət olunur. Gecələr camaatla tərvih namazı qılınır, bununla yanaşı, söhbətlər aparılır, ilahilər oxunur.

Ramazanda hər məsciddə müxtəlif vaxtlarda məscidin imamı və hafizləri müqabilə oxuyurlar. Qədr gecəsində (27-ci gecə) xətm duası oxunur.

Türkiyədə Osmanlı dönməindən insanları sahura barabañçılar və ya türklərin öz deyi-mi ilə söyləsək Ramazan davulçuları oyadır. Qədimdə zəngli saatların olmaması səbəbi ilə yaranan, bu günsə tarixi adət-ənənəyə çevrilən Ramazan davulçularını, 1 ay boyunca sübh tezdən bütün məhəllələrdə görmək mümkündür.

Minarələrdə mahyalar asılır, «Xoş gəldin Ramazan» və s. kimi şüarlar yazılır. Ramazan bayramında üç gün tətıl verilir. Bayram namazından sonra hər kəs qucaqlaşib görüşür, küsülülər barışdırılır.

Hindistanda

Dünyada ən çox müsəlmanın yaşadığı ikinci ölkə olan Hindistanda iki yüz milyondan çox müsəlman yaşayır. Ölkədə Ramazan ayının başladığını fətva heyəti elan edir. İftar vaxtını ölkə çox qələbəlik olduğu üçün təbil və ya top səsləri ilə eşitdirilir. Hindistanda günlər iftardan sonra daha canlı keçir. Uşaqların tutduğu ilk oruca çox önəm verilir və ona xüsusi iftar hazırlanır. Restoranlar Ramazan boyu orucly müsəlmanlara hörmət əlaməti olaraq pəncərələri pərdə ilə örtürlər. İftar və sahur vaxtlarında üç top atılır. Küçələrdə iftar yeməkləri satılan dəzgahlar qurulur.

Qazaxistanda

Qazaxistanda iki ünsür daha çox gözə çarpır:

1. Oruc tutan hər müsəlman başqasının iftar açmasına vəsilə olur: Qazaxistanda bir çox məscidin ətrafında iftar çadırları qurulur, heç kim evində təkbəşinə iftar açmaz. Hər kəs ya dəvətlidir və ya dəvət edəndir.

2. Xətmə Tərauih: Qazax xalqı tərauihlərini xətmə qılmağı sevir. Hər il Ramazan ayı Türkiyə başda olmaqla bir aylığına digər müsəlman ölkələrdən hafizlər gətirilir. Ağsaqqalların və gənclərin

xətmə qılınan tərauihlərdəki hüsur halı diqqət çəkicidir. Sürətli imamlarla və qısa surələrlə tərauih namazı qılanlara ölkənin heç bir məscidində rast gəlinmir.

Gürcüstanda

İndiki yaşlılar deyirlər ki, əvvəllər (Sovet hökuməti zamanında) yaşlı-cavan hər kəs məcburi olaraq iş getdiyi üçün tarlada işləyən orucly qocalar özlərini tez-tez Kür çayının sərin sularına verib oruclarını axşama tamamlamaq üçün güc qazanardılar. Bu imanı möhkəm, dirayətli ağsaqqalların hörmətinə indi onların zürriyyətləri rahatca oruc tuta bilirlər. Hər kənddə mömin ailələr oruc tutanlara iftar vermək üçün 50-60 nəfərlik süfrələr açır və uc tutanları iftara dəvət edirlər. Xüsusilə, Ramazanın son on günündə bu dəvətlər çoxalır, bəzən eyni axşam iki-üç yerdən dəvət gəlir.

Malaziya

Malaylar oruclarını ümumiyyətlə xurma ilə açirlar. Aş yeməyi ilə gül şərbəti içirlər. Təkcə Ramazan ayında təşkil olunmuş bazarlar olur. Bu bazarda yalnız iftar üçün yeməklər bişirilir. Bu bazarlar ölkədəki müsəlman və qeyri-müsəlman xalqın bir araya gəlməsinə vəsilə olur. Ramazanda, demək olar ki, hər məsciddə iftar verilir. Bu iftarlara imkanı olan və olmayanlar qatılır. Boş vaxtı olanlar tərəfindən iftardan bir saat əvvəl “bungkus bubur” adı verilən yemək paylanır.

Malaylara məxsus olan bu yemək toyuq və buğda sıyığından hazırlanan şorbadır. Axşamlar tərauih

namazı camaatla qılınır.

Fitrə sədəqəsi

Fitrə sədəqəsi ilə ifadə edilən bu zəkat növü möminlərin Ramazan ayına məxsus ibadətidir. Bu ibadət bəzi fiqh ədəbiyyatında “*bədənlərin zəkatı*” adlandırılmışdır.¹ Çünki “**fitr**” yaradılış demək olub, həyatda olan ağıllı-dəli, böyük-küçük hər insan üçün² verilən, yaradılış şükrü mahiyyətində (baş-göz) sədəqəsidir. Bu səbəblə ailə başçısı məsuliyyətindəki ailənin hər fərdi adına fitrəsini verməklə mükəlləfdir. Hətta, yaradılma nemətinə nail olduğundan şükür mənasında bayram gecəsi doğulan uşağın belə fitrəsini vermək lazımdır.

Orucla birlikdə hicrətin ikinci ilində fərz qılınan “fitrə” haqqında Abdullah b. Ömər belə dediyi nəql edilir: “*Həz. Peyğəmbər (s.ə.s) fitr sədəqəsini 1 sa xurma və 1 sa arpa olmaqla kölə, kişi, qadın, kiçik və böyüklərə fərz qılıb, insanlar bayram namazına çıxmadan öncə verilməsini əmr etmişdir.*”³

A. Fitrənin vacib olma şərtləri

1. Müsəlman olmaq ; 2. Mala sahib olmaq və ya imkanlı olmaq: Hənəfilərə

görə, fitrə sədəqəsi zəkat ibadətində olduğu kimi, nisab miqdarı mala sahib olan hər müsəlmana vacibdir, digərlərinə sünnədir.⁴ Şafii, Maliki və Hənəbeli məzhəblərinə görə isə, fitrə sədəqəsi bayram günü və gecəsinə kifayət edəcək azuqəsi olan varlı-yoxsul hər kəsə vacibdir.⁵ Cəfərilərə görə isə, şəxsin özü və ailəsinin birillik məişət ehtiyaclarını təmin edəcək miqdarda malı, yaxud qazancı olanlara vacibdir.⁶ **3. Vəlayət və məsuliyyətində olmaq;** Bir şəxsin özündən başqalarının da fitrəsini verə bilmək üçün onların öz vəlayəti altında (qəyyumu), yaxud məişət ehtiyaclarını təmin etməklə məsul olduğu bir kəs olması lazımdır. **4. Vaxt;** “*Həz. Peyğəmbər (s.ə.s) fitrənin insanlar bayram namazına çıxmadan öncə verilməsini əmr etmişdi.*”⁷ Üləmaya görə, fitrə sədəqəsi Ramazan ayının başlanğıcından etibarən bayramın birinci günü ikinci namazına qədər verilə bilər. Hənəfilər xaricində Şafii, Maliki, Cəfəri və Hənəbelilərə görə fitrə sədəqəsi Ramazan ayının axırını axşamı günəşin batmasından etibarən vacib olar.⁸

B. Fitrə miqdarı

Əbu Səid əl-Xudri belə rəvayət edir: *“Biz fitrə sədəqəsini Hz. Peyğəmbərin vaxtında buğdadan 1 sa, xurmadan 1 sa, arpadan 1sa və quru üzümdən 1 sa` verirdik.”*⁹ Bu baxımdan fitrə veriləcək mallar və miqdarları bu və ya digər rəvayətlərə əsasən ümumi olaraq bu hədisdə sadalanan şeylərdir.

Fiqh qaynaqlarındakı ölçü və miqdarlar belədir. Hənəfilər fitrə sədəqəsinin buğda, arpa, xurma və quru üzümdən veriləcəyini bildirir. Bu məzhəb alimləri Abdullah b. Saləbədən rəvayət edilən, Hz. Peyğəmbərin buğdadan ½ sa verməyi əmr etdiyi hədisinə də əsaslanaraq buğdadan ½ (yarım) sa, digərlərindən isə bir sa verilməsi lazım olduğu görüşündədir. Buna görə 1 sa= 2920q, ½ sa isə 1460 qramdır. Digər bütün məzhəblərə görə fitrə sədəqəsi adı keçən mallardan 1 sa= 2920q miqdarı ilə verilir. Şafii və Cəfərilər digər dənli bitkilərdən də verilə biləcəyi qənaətindədirlər.

Klassik fətvalara görə Şafii, Maliki və Hənəbəlilərinə görə fitrənin qiymət (pul) ilə yox hansı qida maddəsindən verilməsi lazımdırsa -hansı ki, bu o regionun ən çox istifadə edilən qida maddəsi olmalıdır- ondan verilməlidir. Ancaq Hənəfi və Cəfəri fəqihlərinə görə isə fitrə pul olaraq da verilə bilər və bu üsul yoxsulun ehtiyaclarını təmin etmə baxımından daha tutarlı bir yoldur.

Müasir alimlər indiki dövrün şərtlərini nəzərə alaraq fitrənin eyni ölçülər əsasında verilməsini fitrə sədəqəsinin mahiyyəti və məqsədi baxımından qənaətbəxş hesab etmir. Belə ki, fitrə sədəqəsi yoxsulların ehtiyaclarını təmin etmə və onların da bayram sevincinə iştirak etmələrində mühüm rol oynayan bir vasitə olduğu üçün pulla hesablanması məqsədə uyğundur. Bu baxımdan müasir İslam alimləri fitrə təyininə iki üsuldən yola çıxır: **1. Hədislərdə keçən maddə miqdarlarının pul cinsindən ortalama hesablanması; 2. Bir şəxsin bir günlük normal yeyəcək**

miqdarının hesablanması;¹⁰ Bu miqdarın hədislərdə keçən qida maddələrindən ən ucuzunun qiymətindən daha aşağı oluması da lazımdır. Bu üsula görə fitrə veriləcək yoxsulun həyat şərtlərinə görə bir günlük qida ehtiyacı deyil, fitrə verən şəxsin gündəlik ehtiyacı əsas alınır. Bu da fitrənin mənə və məqsədinə daha uyğundur. Bu səbəblə hər il qazılıqlar veriləcək fitrənin miqdarı olaraq region sakinlərinin iki öynəlik (günorta və şam, yaxud səhər-axşam) yemək pulunun ən aşağı həddini elan edir. Qurani-Kərimdə də and içmə kəffarəsi ilə əlaqəli olaraq: *“ailənizə yedirdiyinizin orta hesabından on yoxsulu yedirdib doyurmaq...”*¹¹ ayəsi belə bir ölçünün alınmasının müvafiq olduğuna dəlildir. Bununla yanaşı hər kəsin gündəlik qida ehtiyacının ortalama nisbətində fitrə verməsi İmam Şafinin ictihadıdır.¹²

Fitrənin verilməsinə gəlincə zəkatın veriləcəyi yerlər eynilə fitrə sədəqəsinin veriləcəyi yerlərdir. Niyyyətə gəlincə isə, istər fitrə ayrıldığı anda, istər vermə anında əldəki malın Allah rızası üçün fitrə olaraq verilməsini qəlbindən keçirməkdir. Fitrə verənin bu niyyəti qəlbindən keçirməsi kifayətdir. Bununla belə ehtiyac olarsa, “bunu bayram xərcliyi edərsən” deyilə bilər. Bir fitrə pulunun bir nəfərə verilməsi mümkün olduğu kimi, bir neçə nəfərə verilməsi də mümkündür.

1. C. Mağniyyə, əl-Fiqh alə'l-Məzahib, s 182.

2. Cəfərilərə görə isə, fitrə ilə mükəlləf şəxs ağıllı və yetkinlik yaşına çatmış olmalıdır.

3. Buxari, Zəkat, 72.

4. Cəziri, əl-Fiqh Alə'l-Məzahib, I/238.

5. İbn Rüşd, Bidayətu'l-Müctəhid, I/268-9.

6. Hilli, Muxtasarun-Nafi, s 62; C. Mağniyyə, əl-Fiqh alə'l-məzahibil-xəms, s 182.

7. Buxari, Zəkat, 72.

8. İbn Hümmam, Fəthul-Qadir, II/30; İbn Rüd, Bidayətul-Müctəhid, I/269.

9. Buxari, Zəkat, 76. (10)Daha geniş bax: Heyət, eyni adlı İlmihal, I/509.

11. Maidə, 5/89.

12. İmam, Şafii, e.a.ə., II/59.

ÖMRƏ BƏRABƏR GECƏ

Allah-Təalanın möminlərə bəxş etdiyi fürsətlərdən biri “üç aylar” olaraq adlandırılan Rəcəb, Şaban və Ramazan aylarıdır. Bu ayların hər birində də bağışlanma fürsəti əldə etmək üçün xüsusi gecələr- Bəraət, Merac və Qədr gecələri mövcuddur.

Ramazan ayına dəyər qatan xüsuslardan biri də bu ayda gizli olan Qədr gecəsidir. Qədr gecəsində edilən dualar məqbuldur. Quran məhz bu gecədə nazil olduğuna görə dəyər qazanmışdır. Bu gecə min aydan daha xeyirlidir. Yəni Qədr gecəsini əhya edən şəxs min ay davamlı olaraq ibadətlərlə məşğul olmuş kimi savab qazanar. Qədr gecəsi sadəcə Hz. Muhəmmədin (s.ə.s) ümmətinə bəxş edilmişdir. Digər peyğəmbərlərə belə fəzilətli gecə və yaxud gün bəxş edilməmişdir. Hədisdə belə buyurulmuşdur: *“Allah-Təala Qədr gecəsini ümmətimə hədiyyə etdi, başqa ümmətə vermədi”* (Deyləmi).

Qədr gecəsinə dəyər qazandıran başqa amil də onun vaxtının naməlum olmasıdır. Peyğəmbərdən (s.ə.s) gələn rəvayətlərə əsasən, Qədr gecəsi Ramazan ayının son on günündə, hətta son on günün tək gecələrində olduğu bildirilmişdir.

Cəbrayıl (ə.s) digər mələklərlə birgə bu gecə yer üzünə enərək Allaha ibadət edən bəndələrini salamlaması və bu gecənin dan yeri ağarana qədər əmin-amanlıqda olması da ilahi rəhmətin gözəl bir təcəllasıdır. Min aydan daha xeyirli olan bu gecə hər birimiz üçün Allahın bir lütfüdür.

Hər bir müsəlman bu gecəni Quran tilavət etməklə və ibadətlərlə keçirməlidir. Çün-

ki həyatımız bu gecədə edilən dua və ibadətlərə görə şəkillənə bilər. Qısacası, bu gecə həyatımıza bərabərdir.

Əlli il yaşayan şəxs əlli Qədr gecəsini keçirir. Bir gecə səksən ilə bərabədirsə, bu əlli ilin dəyəri dörd min il edir. Deməli riyazi hesablamalara görə, bütün Qədr gecələrini əhya edən şəxs dörd min il ibadət etmiş qədər savab qazanmış olur. Qədr gecəsi ilə əlaqəli hədislərdə belə buyurulmuşdur: *“Dörd gecənin gündüzü də gecəsi kimi fəzilətlidir. Allah-Təala o günlərdə dua edənin istəyini geri çevirməz. Onları bağışlayar və onlar bu gün və gecələrdə bol-bol əhsana nail olarlar. Bunlar: Qədr gecəsi, Ərafə gecəsi, Bərat gecəsi, Cümə gecəsi və günləridir”* (Deyləmi)

Hər bir müsəlman özünə sual verməlidir ki, dünyəvi fayda və məqsəddən başqa bir hədəfi olmayan müxtəlif bayramlara, ad günlərinə, evlilik ildönümlərinə və s. şənliklərə verdiyimiz dəyər qədər qurtuluş vəsiləsi olan bu cür gecələrə dəyər və qiymət verə bilirikmi? Bu fürsətlərdən nə qədər istifadə edə bilirik? Hər hansı market və alış-veriş mərkəzlərində endirim fürsətlərini əldən qaçırmamaq üçün bütün işlərimizi bir kənara attığımız halda, əbədi xoşbəxtlik fürsətini əldə etmək üçün hansı fədakarlıqlar göstəririk? Gecələr futbol və yaxud digər müsabiqələri izləmək üçün saatlarla televizorun qarşısında oturduğumuz kimi, Qədr gecəsini əhya etmək üçün yuxumuzdan fədakarlıq edə bilirikmi? Məhz bu və buna bənzər sualların cavabları bizim axirət həyatımızı şəkilləndirir.

ORUCLUNUN AĞIZ QOXUSU

Insan ac qalanda ağzından qoxu gəlir. İnsanların əksəriyyəti bu qoxunu sevmir. Bu səbəbdən də ağız qoxusu cəmiyyət arasında insanlara utancverici bir problemdir. Ağız qoxusunun tək bir səbəbi yoxdur, səbəbləri müxtəlifdir. Ona görə də insanın vaxtlı-vaxtında qidalanması lazımdır ki, bu qoxunu aradan qaldıra bilsin. Məsələn araşdırdığımız zaman bu problemin tibbi yolları çoxdur. Lakin biz məsələyə tibbi yöndən deyil, Allah Rəsulunun hədisdə vurğuladığı “oruclunun ağız qoxusu” nöqteyi-nəzərindən toxunacağıq.

Ramazan ayının gəlişi səbəbi ilə oruc tutan müsəlmanlar oruc tutduqları üçün, gündüz vaxtı şida qəbul etmədiklərinə görə ağız qoxusu onlarda daha çox özünü büruzə verməyə başlayır. Hər halda bu qoxu bəzilərinin xoşuna gəlməsə də, Allaha daha xoş gəlir. Çünki Rəsulullah bir hədisində: “*Oruclunun ağız qoxusu qiyamət günü Allahın dərgahında müşk qoxusundan daha xoşdur*”, -deyə buyurmuşdur.

Ağlınızda belə bir sual yaranır ki, görəsən, niyə məhz oruclunun ağzından gələn qoxu Allaha bu qədər xoş gəlir?

On bir ayın sultanı Ramazan orucu müsəlmanın fərz olaraq yerinə yetirməsi

lazım olan bir ibadətdir. Bu ibadətin digər ibadətlərdən fərqi ondadır ki, bu ayda Allah üçün ac və susuz qalırsan. Ac və susuz qalmaqla yanaşı, bədən üzvlərini də Allaha təslim edirsən. Gecə ibadətində Allaha daha da yaxın olmaq istəyirsən. Sənə kim nə deyirsə desin, sən ağız qoxun insanların xoşuna gəlmirsə-gəlməsin, əsas odur ki, sən orucly ikən ağzından gələn qoxu Allaha müşk qoxusundan daha xoş gəlir.

Oruclunun ağız qoxusu Allaha ona görə xoş gəlir ki, bu ayda əsəbləşmək yoxdur, deyinmək, dedi-qodu etmək, söyüş söymək, qəlb qırmaq yoxdur, əksinə, bir qəlbi sevindirmək, xoş söz danışmaq, hər atacağı addıma diqqət etmək vardır. Bu səbəbdən də Allah öz bəndəsinin bu halını çox sevir.

Ona görə ki, Ramazanda zənginin qarnı kasıbın qarnından fərqli deyil.

Ramazan ayında çalışmalıyıq ki, Allaha olan borcumuzu layiqincə verək. Müsəlman olaraq oruc tutmağın məsuliyyətini dərk edək. Allaha layiqli bir qul olaraq bizim də ağzımızdan gələn qoxu, qiyamət günündə Allah dərgahında müşk qoxusundan daha xoş olsun. Yoxsa tutduğumuz orucun bizə heç bir faydası olmaz.

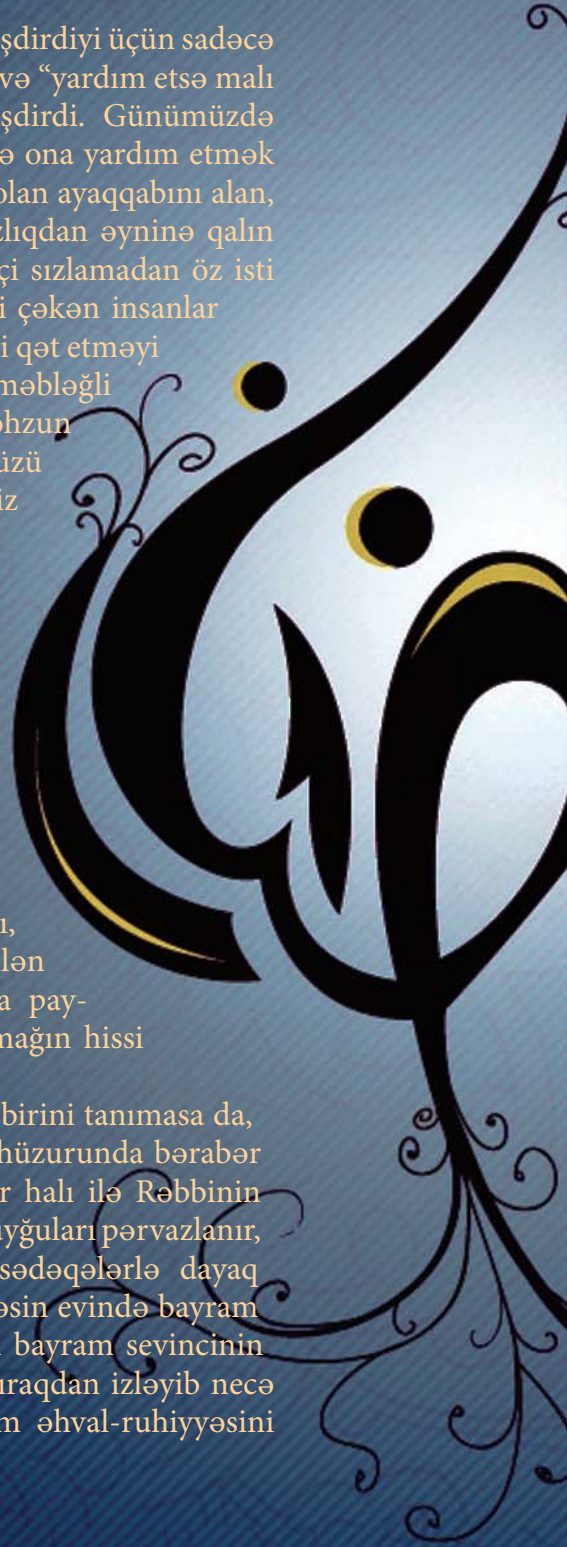

KÖNÜLLƏRƏ FƏRƏH- BAYRAM

Müasir həyat ağıl qəlbdən ayırır onu təkbaşına aliləşdirdiyi üçün sadəcə özünü görən, özünü düşünən, özü üçün yaşayan və “yardım etsə mali azalar” düşüncəsində eqoist bir cəmiyyət yetişdirdi. Günümüzdə ayaqqabısı su buraxdığı üçün rəngi solan bir uşağı görəndə ona yardım etmək əvəzinə, öz uşağı üçün ən gözəl, ən bahalı, ən son dəbdə olan ayaqqabısını alan, qışın dondurucu soyuğunda küçədə yaşayanları, imkansızlıqdan əyninə qalın paltar geyə bilməyənləri, soyuqdan üşüyənləri görəndə içi sızlamadan öz isti sobasını heç söndürməyən, sadəcə isti bir yuvanın keyfini çəkən insanlar çoxdur. İstirahət etmək, kabab yemək üçün uzun məsafələri qət etməyi planlaşdıran, restoranda yeyib-içəndən sonra yüksək məbləği hesab verən, kiçik bir qız uşağının satıcıya titrək səslə, məhzun baxışlarla “boyat çörək varmı” verdiyi sualın qarşısında üzü qızarmayan insan mənzərələri xeyli artıb. Halbuki dinimiz yardımlaşmağı əsas götürmüşdür. Yardımlaşdıqca sosial-ekonomik tənəzzüllər aradan qalxar. Əgər insanlar yardımlaşmır və sosial tənəzzül artırsa, bunun səbəbi aliləşdirilən, bütələşdirilən insan eqoistliyidir.

İndiki dövrdə, çox təəssüflər ki, bayramlar “tətil” kimi başa düşülür. Lakin tətil çalışmağa ara vermək, boş qalmaqdır. Təəssüflər olsun ki, “bayram tətili” bəziləri üçün yoldaş, dost, qohumlarla bərabər olmaqansa, hansısa bir yerə turist kimi səhayət etmək artıq dəb halına gəlib. Halbuki bayram yaxınlaşdıqca bir neçə gün öncə hazırlıqlar görülməli, evlərdə bayram təmizliyi başlanmalı, ev-eşik, həyət-baca təmizlənməli, bayram üçün bişirilən şirniyyatlardan qonşulara, qohum-əqrəbalara, möhtaclara paylanaraq onlara diləgəlməz bayram ab-havasından feyz almağın hissi yaşadılmalıdır.

Bayramda paylaşma səhər tezdən başlanır. İnsanlar bir-birini tanımasa da, çiyin-çiyinə səf qurub, eyni duyğuları paylaşır və Rəbbin hüsurunda bərabər olduğunun fərqi varır, təkəbbürdən əl çəkib təvazökar halı ilə Rəbbinin dəyərli bəndəsi olduğunu hiss edir. Bayramda mərhəmət duyğuları pərvazlanır, insanlar kimsəsiz və yetimlərə, yoxsullara zəkat və sədəqələrlə dayaq olurlar. Bayram süfrəsinin açılmasına vəsilə olurlar. Hər kəsin evində bayram süfrəsinin olması ilə yanaşı, qəlbiqırıq, möhtac insanların bayram sevincinin həddi-hüddudunun olmamasına səvilə olmaq, bu sevinci qıraqdan izləyib necə də gözəl və təsiredici hal olduğunu dərk etmək, bayram əhval-ruhiyyəsini

insanların t b ss m nd  seyr etmək, həqiqətən, Rəbbimizin bizə b x ş etdiyi bayramların verdiyi xo  b xtliyidir.

 nsanın “sosial varlıq” olduėu dilimizdə  zb r   v rilib, fəqət bu sosiallıq necə təmin edilm d r sualı müəmmalı olaraq qalır. Sosial insan olmaq bəzilərinə görə, gəzib-dolaşmaq, yeməyi çöldə yemək, alış-veriş etmək, kinoya, konsertə v  futbola getmək kimi izdihama qarı maqdır. Bəzilərinə görə bayram, c m , toy-nişan, s nn t, m  vlud mərasimləri kimi x susı bir məna və d y r daşıyan cəmiyyət mühitinə qatılmaqdır. Birincisində insanlar izdihamın i ində tənha yaşayarkən, ikincisində qəlbdən-qəlbə tellər uzanır, ürəklər xoş olur və insan hüzur tapır.

Bayramlar aėlı, qəlbi, ruhu, hissi, şüuru oyadıb co duran bir sirr  sahibdir. E ql  co an insan müasir həyatın aėıl oyunlarından asılı qalmadan, çəkinmədən, qorxmadan hər kəsin əlindən tutur, hər kəsə qucaq a ır, dostlarla g z-g z  gələndə qəlbdən-qəlbə sevinc ırmaqlarının axdığını hiss edir. Sosial əlaqələr bayramlarda yenilənir və daha da güclənir.

Ramazan bayramının məqsədlərindən biri müsəlmanların bir yerə toplanmasıdır. Müsəlmanlar bayramda birlikdə namaz qılırlar. Oruc ibad tl rini bitirdikdən sonra bayram edirlər. Bayramın başqa məqsədlərindən də, müsəlmanların bir-birini ziyarət etməsi, qohum- qr balarla görüşməsi, k s l l r n barı masıdır. Bayramda kasıblar da sevinm lidir, onlar da yeni paltar geyin r k bütün müsəlmanlarla bir yerdə namaza g lm lidirl r. Məhz buna görə fitr  zəkatı fərz buyurulmuşdur ki, yoxsul müsəlmanlar da bayramı qeyd etsinlər v  hamı kimi   nl nsinl r.

Bayram böyük-kəşik, xəstə-saėlam, zəngin və yoxsulun m   t rk sevinc günüdür. Onların hamısının razı qalması bayramların həqiqi mənasını yaşamaqla mümkündür. Bu mənada, bayram Yaradan üçün bütün m xluqata sevgi, şəfqət, nəzakət v  müavinət olmalıdır.

Bayram Ramazanın qiymətini layiqincə dərk edənlər, bu feyzli bərəkət m v  m n  Haqqın əmrlərinə uyėun yaşayanlar, əbədi ləzzətləri üstün tutanlar v  axirət sevincini dünya s fasına dəyişənlər üçün Rəbbin ilahi bir ziyaf t günüdür.

Əziz müsəlmanlar, Ramazan bayramınız mübarək olsun! Qoy bu bayramla m ml k timiz  v  digər  lam ölkələrinə əmin-amanlıq yaėı ı yaėsın!  sti yay günlərində tutduėumuz oruclarımız Rəbbimizin rəhmətinə, rızasına nail olmamıza vəsilə olsun!

Bayramınız mübarək!..

NƏFS TƏRBIYƏSİ

İslam dininin əsas məqsədi gözəl xarakterə sahib şəxsiyyət yetişdirməkdir. Elə bir şəxsiyyət ki, onu həm Allah sevsin, həm də insanlar. Bu şəxsiyyətin formalaşmasında mühüm amil olan gözəl əxlaqın əldə edilməsi, nəfsin tərbiyə olunması və bu sayədə də qəlbin saflaşdırılması vacibdir.

Nəfs təzkiyəsi, yəni nəfsi təmizləmək elə mühüm bir məsələdir ki, Allah-Təala Qurani-Kərimin “Şəms” surəsində ardarda and içərək nəfs tərbiyəsinin əhəmiyyətini bildirir:

“**And olsun günəşə və onun işığına, (günəşin) ardınca çıxan aya, onu (günəşi) parlaq edən gündüzə, onu (günəşi) örtən gecəyə, göyə və onu yaradana, ye-**

rə və onu döşəyəne, nəfsə və onu yaradana (ona biçim verənə), sonra da ona günahlarını və pis əməllərdən çəkinməsini (xeyir və şəri) öyrədənə ki, nəfsini (günahlardan) təmizləyən mütləq nicat tapacaqdır!” (Şəms 1-10)

Diqqət etmək lazımdır ki, Qurani-Kərimdə Allah-Təala nəfs tərbiyəsindən başqa heç bir mövzuda bu cür ardarda and içməmişdir. Bu, nəfsi təmizləmə və tərbiyə etməyin nə qədər mühüm və zəruri olduğunu göstərir.

Nəfsin tərbiyəsi üçün əvvəlcə Allahın iradəsinə tabe olub şəhvani arzulara və pis davranışlara qarşı gəlmək lazımdır. Hər mömin öz qüsurlarını, nöqsanlarını və cahilliyini dərk edərək, Rəbbini bütün

əzəməti və qüdrəti ilə qavramalı, əməllərinə bu şüurla istiqamət verməlidir. Bu edildiyi təqdirdə, “pisliyi şiddətlə əmr edən nəfs” mənfi sifətlərdən təmizlənib Allahın qəbul edəcəyi bir hala gəlir.

Nəfs tərbiyəsi əhəmiyyətinə və çətinliyinə görə “ən böyük cihad” olaraq qəbul edilmişdir.

Rəsulullah (s.ə.s) hədisi-şəriflərində belə buyurmuşdur:

“Əsl mücahid nəfsinə qarşı cihad edən kimsədir” (Tirmizi, Fəzailül-Cihad, 2/1621).

“Ağıllı kimsə nəfsinə hakim olub onu hesaba çəkərək ölümdən sonrakı həyat üçün çalışan, axmaq da nəfsinin həva və həvəsinə tabe olduğu halda Allahdan xeyir umandır” (Tirmizi, Qiyamət 25/2459).

Bu baxımdan Peyğəmbərimizin (s.ə.s) nəbəvi tərbiyəsi də nəfsə qarşı amansız bir mücadilə şəklində keçmişdir. Bu tərbiyə ilə yetişən səhabeyi-kiram nəfs tərbiyəsi nəticəsində xam xüsusiyyətlərdən təmizlənərək kamil insan səviyyəsinə çatmış və nəticədə də nümunəvi nəsil halına gəlmişdir. Peyğəmbərimizin (s.ə.s) tərbiyəsində yetişən səhabələrdən Abdullah ibn Məsud (r.a) Peyğəmbərimizin mənəvi tərbiyəsi altında yüksəldikləri mənəvi halı belə ifadə etmişdir:

“Bizə Allah Rəsulundan elə hallar əks etdi ki, yediyimiz loğmaların zikrini duymağa başladıq”.

Bu nümunəvi səhabələrin yaşadığı dövrdən min illər keçsə də, onlar heç unudulmamış və Allaha yaxın olma arzusunda olan insanlara həmişə həyatları ilə istiqamət vermiş və qiyamətə qədər də istiqamət verməyə davam edəcəklər.

Nəfs tərbiyəsində mühüm xüsusiyyətlərinə onun arzu və istəklərini azaldıb, ruh üzərindəki hakimiyyətini zəiflətmək və ruhun hökmranlığına nail olmaqdır. Bu, yeyib-içməkdə, yatmaqda və danışmaqda mötədil olmaqla əldə edilir. Bu mücadilə sayəsində nəfs nəzarət altına alınır və mütiləşdirilir.

Nəfsi tərbiyəsində mühüm xüsusiyyətlərinə onun arzu və istəklərini azaldıb, ruh üzərindəki hakimiyyətini zəiflətmək və ruhun hökmranlığına nail olmaqdır. Bu, yeyib-içməkdə, yatmaqda və danışmaqda mötədil olmaqla əldə edilir. Bu mücadilə sayəsində nəfs nəzarət altına alınır və mütiləşdirilir.

Nəfsi təmizləmə ilə yanaşı digər mühüm bir xüsusiyyət də qəlbin saf və duru hala gəlməsidir. Bu saflıq nəticəsində də qəlb Allah-Təalanın nəzərgahı halına gəlir. Artıq nəzərgahi-ilahi halına gəlmiş bir qəlb Allahın camali sifətlərinin (mərhəmət, sevgi, fədakarlıq, səbir, ədalət və s.) əks etdiyi bir məkan olur. Bu qəlblər incə və dərin həqiqətlərdən (hikmət) agah olur. Beləcə, Allah-Təalanı qəlb yoluyla tanıma- mərifətullah hasil olur. Bu da elmin irfan halına gəlməsidir. Çünki elmin ən zirvə nöqtəsi Allahı bilmək və tanımaqdır.

Allahın hüzuruna ancaq saf, yəni bütün mənəvi xəstəliklərdən təmizlənərək səlim qəlblə çıxanların nicat tapacaqlarını Rəbbimiz belə xəbər verir:

“O gün ki, nə mal-dövlət, nə də övlad bir fayda verər! Ancaq səlim (sağlam) bir qəlblə Allahın hüzuruna gələn kimsədən başqa!” (Şuəra, 88-89).

Nəfsin mənəvi tərbiyəsi və təzkiyəsi sayəsində “səlim qəlbə” nail olmaq üçün riayət edilməsi lazım olan bir sıra şərtlər vardır. Bunlar: halal qida, istiğfar və dua, Quran oxumaq və əməl etmək, ibadətlərdə xüsu, infaq etmək, gecələri əhya etmək, zikir etmək, Peyğəmbərə salavat gətirmək, ölümü düşünmək, saleh və sadıqlarla bərabər olmaq, əxlaqlı olmaqdır.

Bu şərtlərə riayət edildikdə əldə olunan “səlim qəlb” cilalanmış bir güzgü kimi Allahın camal sifətlərinin təcəlligahı halına gəlir. Allah-Təala da qulun qəlbində camal sifətlərinin təcəllilərini gördükdə onu sevir və ondan razı olur.

BİR AYƏ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!”

(Bəqərə, 2/183).

Yaradana qarşı ibadət məsuliyyətini daşıyan insan üzərinə vacib olan bütün ibadətlərini əskiksiz yerinə yetirməlidir. Bu ibadətlərdən biri də məhz orucdur ki, Qurani-Kərimdə bir neçə yerdə ona təmas edilmişdir. Yuxarıda qeyd olunan ayeyi-kərimədə orucun iman gətirmiş insanlara xitab edilərək əvvəlki ümmətlərə də fərz olduğu kimi, fərz olduğu bəyan edilmişdir. Allah-Təala orucun vacib olduğunu buyurmaqla yanaşı, onun insan üçün hansı faydaların olduğunu da açıqlamışdır: Pis əməllərdən çəkinmək...

Həqiqətən, ibadətlərin ən əsas xüsusiyyəti pis əməlləri, xoşa gəlməyən işlərin qarşısını almaq, yaxşı əməllərə isə təşviq etmək mahiyyəti daşıyır. Oruc da daxil olmaqla bütün ibadətlər elə bir duyğu və ruh halı ilə əda edilməlidir ki, insan o ibadəti etməklə həm mənəvi həzz alsın, həm də etdiyi ibadəti onu bir insan kimi şəxsiyyətini formalaşdırsın. Belə bir düşüncədən məhrum və təcrid olunmuş bir ibadət anlayışı nə o insanın şəxsinə, nə də cəmiyyətinə fayda qazandırar.

Hicrətin ilk illərində Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) ayda üç gün olmaqla nafilə oruc tuturdu. Hicrətin ikinci ilində qiblənin dəyişməsindən sonra Şaban ayının onunda bu ayə ilə ramazan orucu fərz qılınmışdır.

Dilimizdə “oruc” mənasına gələn “siyam, sovm” kəlmələri “nəfsi meyl etdiyi şeylərdən qorumaq və saxlamaqdır”. Beləliklə, oruc qalxandır, zirehdir. İnsanı bəd əməllərdən, mənfi hisslərdən qoruyandır. Elə bir qalxan ki, ətrafında nəfsə xoş gələn nə qədər ünsürlər olursa-olsun Allahın xatirinə insan ondan üz çevirər və Rəbbinin razı olduğu əməllərə tərəf meyl edər. Beləliklə, oruc insanın iradəsini möhkəmləndirən xüsusiyyətə malikdir.

Mömin insan digər möminlərin acısına, kədərinə və sevincinə şərik olmalı, onların sıxıntı və çətinliklərini özününkü kimi bilməli və yaşamalıdır. Belə keyfiyyətlərin insana qazandırmasında rol oynayan orucun əsas amillərindəndir.

Beləliklə, orucun əsas qayə və hədəfi meydana çıxır ki, bu da təqvadır. Qəlbləri oyandıran, dirildən, daima Allahı zikri ilə məşğul edən təqvadır.

Möminlər bu ayənin ehtiva etdiyi **“Ey iman gətirənlər”** şəklindəki xitabını **dərindən dərk etməli, Allahın nəzdində təqvanın nə dərəcədə vacib olduğunun fərqində olmalıdırlar: “Ola bilsin ki, günahlarınızdan təmizlənilib içinizdəki Allaha olan təqvanızı daha da artırasınız”.**

Rəbbim bizi əmrlərinə itaət edən, nəhy və qadağalarından da çəkinənlərdən eyləsin!

BİR HƏDİS

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَتُحْتُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ»

Əbu Hüreyrədən (r.a) rəvayət olunduğuna görə, Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur: **“Ramazan ayı gəldiyi zaman səmanın qapıları açılar, cəhənnəmin qapıları bağlanır və şeytanlar zəncirlərə vurular”** (Buxari, Savm, 5, Müslim, Siyam, 1).

Ramazan ayı Allahın rəhmət və mərhəmətinin ən çox təzahür etdiyi bir aydır. Kəlamullahın (Quranın) bu ayda nazil olmasıyla şəraflənən bu ay, onda olan saysız gözəlliklər səbəbiylə möminlər üçün fürsət ayıdır. Bu ayın dəyərində dəyər qatan ən önəmli amillərdən biri Allahın min aydan daha xeyirli olaraq vəsf etdiyi bir gecənin (Qədr gecəsi) bu ayda olmasıdır. Ramazanın mənəvi zənginliyindən xəbər verən Allah Rəsulu (s.ə.s) də hədisi-şərifində bu xüsuslardan ən önəmlisinə təmas etmişdir.

Hədisin Ramazan ayı gələrkən səmanın qapılarının açılmasından bəhs edən birinci hissəsi başqa rəvayətlərdə cənnət qapıları və rəhmət qapıları olaraq da keçmişdir. Fərqli şəkillərdə səslənən bu üç xüsus əslində eyni şeyin fərqli izahından ibarətdir. Çünki nəticə etibarilə səma qapıları, rəhmət qapıları, rəhmət qapıları da cənnət qapıları mənasını daşıyır. Cənnət qapılarının açılması ilahi rəhmətin hər zaman olduğundan daha çox həyatı əhatə etməsi deməkdir. Bu səbəblədir ki, Rəsulullah (s.ə.s) bir hədisi-şərifində Allahın bəxş etdiyi bu imkanlardan istifadə etməyərək Ramazanı qafılana keçirən kimsələri belə xəbərdar etmişdir: “Cəbrayıl (ə.s) yanıma gələrək belə dedi: Ramazana yetişdiyi halda günahları bağışlanmadan bu ayı başa vuran kimsə Allahın rəhmətindən uzaq olsun! Mən də: “Amin” dedim” (Təbərani, əl-Mücmül-kəbir, XIX, 144).

Cəhənnəm qapılarının bağlanması rəhmət qapılarının açılması təbiidir. Çünki rəhmətin, mərhəmətin olduğu bir yerdə azabın, zillətin olması mümkün deyildir. Gecə ilə gündüz necə bir-birindən ayırırsa, rəhmətlə zülmət də o qədər ayırıdır. Bu baxımdan cəhənnəm qapılarının bağlanması cəhənnəmin dəvətçiləri olan şeytanların fəaliyyətlərinin daralması, təsirlərinin azalması deməkdir. Hədisi-şərifin vurğuladığı bu fürsətlər Ramazan ayının üstünlüklərindən olmaqla yanaşı, eyni zamanda cəmiyyətin təmizlənməsi və saflaşması üçün Allahın bəxş etdiyi lütfəldir.

Nəticə olaraq, bu hədisi-şərif insan həyatında Ramazan ayının nə qədər önəmli bir yerə sahib olduğuna diqqət çəkməkdədir. Qəlblərin günah ləkələri və mənəvi çirklərdən təmizlənməsi üçün Ramazan ayı kimi rəhmət mövsümünü fürsət bilərək tövbə və istiğfarları artırmaq gərəkdir. Çünki günah və mənəvi çirklər qəldəki sevgi, şəfqət və mərhəmət hislərini öldürərək bu gözəl zinətlərin yerini qəddarlıqla doldurur. Bu baxımdan rəhmət qapılarının açılması, cəhənnəm qapılarının bağlanması və şeytanların zəncirlənməsi kimi xüsuslar ilin heç bir ayında möminlərin əldə edə bilməyəcəkləri fürsətlərdir.

TƏSƏVVÜF QURAN VƏ SÜNNƏ İLƏ KAMİLLƏŞMƏK DİR -1-

İslamın istədiyi “**kamil insan**” ola bilmək üçün dini həyatı maddə və mənə bütünlüyü, zahir və batin dərinliyi, ağıl və qəlb ahəngi, surət və ruh bərabərliyi çərçivəsində qavramaq və yaşamaq lazımdır.

Həqiqi təsəvvüf İslamı zahiri ilə yanaşı batini planda da qavrayıb yaşamağa çalışmaqdır. Bu isə məşhur ifadə ilə desək, İslamı “**şəriət, təriqət, həqiqət və mərifət**” bütünlüyü çərçivəsində idrak etməyi zəruri qılır. Buna belə bir misal verək:

* **Şəriətdə** doyduqdan sonra yemək israfdır.

* **Təriqətdə** doyunca yemək israfdır.

* **Həqiqətdə** kifayət qədərini Allahın hüvurundan qafil olaraq yemək israfdır.

* **Mərifətdə** isə bütün bunlarla yanaşı nemətlərdəki ilahi qüdrət və əsma təcəllilərini təfəkkür etmədən yemək israfdır. Çünki yaradılmış hər varlıq Yaradanın sonsuz qüdrət və əzəmətinin dəlili mahiyyətindədir.

Böyük Allah dostlarından **Şah Nəqş-bənd həzrətləri** çox vaxt yemək bişirmək və süfrə açmaq işlərində şəxsən özü iştirak edərdi. Həmişə tələbələrini yemək hazırlayanda və yeyəndə qəlbən ayıq olub, bir anlıq da olsa qəflətə düşməmələrini tövsiyə edərdi. Müridləri ilə birlikdə yemək yeyərkən onlardan birinin bir loğmanı qəflətlə ağzına apardığını görsə, dərhal mülayim dillə xəbərdar edərdi. Bir loğmanı belə Allahdan qafil olaraq yemələrinə könlü razı olmazdı.

Zahirən baxsaq, yemək ibadət deyil, amma Allahı zikr edərək yeyilən hər bir loğma ibadətlərdə feyz və xüsu halına səbəb olur. Allahdan qafil olaraq yeyilən loğmalar isə qəlbə qatılıq, qəflət və tənbellik verir.

“Yemək” misalı ilə verdiyimizi bu həssas islami ölçüləri bir növ etalon kimi ibadət həyatından ailə həyatına, qonşuluq münasibətlərindən iqtisadi fəaliyyətlərə qədər, bir sözlə, bütün bəşəri davranışlara tətbiq etməklə həqiqi mənada “təsəvvüfi kamilliyə” nail olmaq mümkündür.

TƏSƏVVÜF NƏDİR?

Təsəvvüf: Allah-Təalanı qəlbən tanıya bilmək sənətidir.

Təsəvvüf: imanı “**ehsan**” kimi ali məqama yüksəltməyin başqa adıdır. Yəni daima ilahi kameraların nəzarəti altında olduğumuzu fərq edərək bu şüur və idrak ilə yaşamaqdır.

Təsəvvüf: təmizlənmə təlimidir. Allahdan uzaqlaşdıran hər şeydən çəkinərək “**təqva**”ya nail olmaq yoludur. Nəfsani ehtirasları cilovlayıb ruhani istedad və qabiliyyətləri inkişaf etdirən mənəvi tərbiyədir.

Təsəvvüf: Həzrət Peyğəmbərə varis olan əsl tərbiyəçilərin əlində nəfsin təzkiyə, qəlbin təsfiyə olunduğu mənəvi məktəbdir.

Təsəvvüf: nəfsə qarşı sülhü olmayan cəngdir.

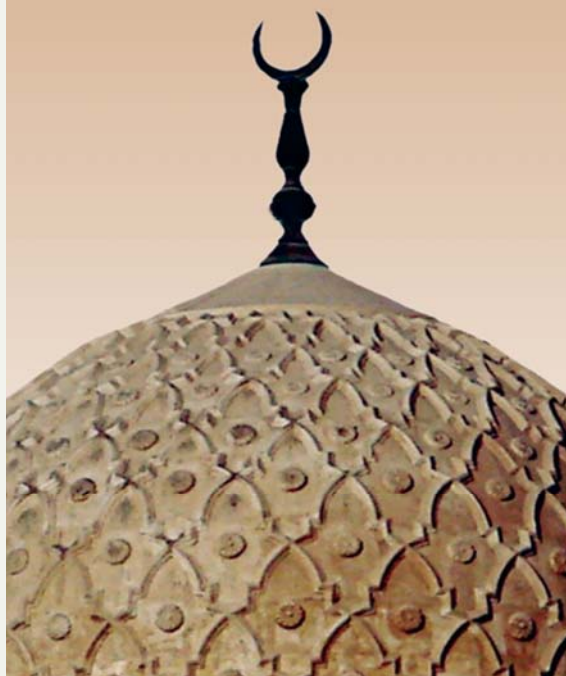
Təsəvvüf: hər bir halda ilahi qədərə riza göstərərək daim Allahla dost qala bilməkdir. Həyatın eniş-yoxuşları və acı-şirin sürprizləri qarşısında qəlbin müvazinətini qorumaqdır. Varlıqda həddi aşmamaq, qıtlıqda sıxılmamaqdır. Başa gələn cəfaları ilahi imtahan kimi görüb, bütün bunları təzkiyə (mənəvi olaraq paklanma) vəsiləsinə çevirə bilməkdir. Şikayəti və narazılığı unudaraq daim həmd ilə şükür edən “**gözəl bəndə**” ola bilmək məharətidir.

Təsəvvüf: maddi və mənəvi cəhətdən kamil olan möminlərin qayğıkeş könüllə məxluqata yönələrək onların məhrumiyyət və ehtiyaclarını aradan qaldırmaq məsuliyyətidir. Yaradandan ötrü yaradılanlara şəfqət, mərhəmət, məhəbbət və xidmətin insanda təbii hal almasıdır.

Təsəvvüf: Kitab və Sünnəyə möhkəm bağlılıq, ilahi və nəbəvi təlimatları qəlbi dərinliklə idrak edib həyatın hər mərhələsində yaşamaqdır.

Xülasə, **təsəvvüf:** Allah Rəsulunu eşqlə yaxından tanıya bilmək, Onun ali şəx-

Ailə həyatında islami ölçülərə riayət etməyən birinin təsəvvüfi həyatından söhbət gedə bilməz. Sırf uşaqlarının fani gələcəyini fikirləşərək onları Quran təlimindən məhrum edən, bununla da övladının əbədi gələcəyini təhlükəyə atan valideyndə mənəvi inkişaf olmaz. Belə bir ata-ananın təsəvvüf əhli olduğunu zənn etməsi qəflətdən başqa bir şey deyil.

Əhli-sünnə möhtəvasındakı əsl təsəvvüf Hz. Peyğəmbərin həyat düsturları ilə zahiri və batini olaraq bütünləşmə sayıdır. Rəsulullah ﷺ mənəvi kamilliyin zirvəsində olsa da zahiri qulluq vəzifələrini son nəfəsinə qədər həssaslıqla ifadə etdiyi kimi, Onu örnək almalı olan hər bir mömin də hansı məqam, mövqe, məşrəb və təriqətdə olursa-olsun, şəri vəzifələrini də yerinə yetirməklə məsuldur.

siyyət, xarakter və əxlaqından ibrət olaraq dini özünə və ruhuna uyğun olaraq yaşaya bilməyə cəhd göstərməkdir.

Bu kimi düsturlara zidd olan, ölçüsünü **Quran və Sünnə**dən almayan nə varsa – təsəvvüfə aid edilsə də- batildir.

TƏSƏVVÜF NƏ DEYİL?

Dinin ruhani və dəruni tərəfi, **mərifət** və **təqva** dərinliyi olan təsəvvüfi cəhəti göz ardı edildikdə geriye quru qaydalar toplusu qalır. Bununla yanaşı xüsusilə, zəmanəmizdə təsəvvüf yoluna sahiblik iddiası ilə önə çıxan bəzi qruplar kimi hər şeyi batini hökmlərdən ibarət sayıb, dinin zahiri hökmləri sayılan şəriəti xor görmək təsəvvüfün əslindən və həqiqətindən uzaq qalmağın açıq-aydın nümunəsidir. Belələrinin “qəlbin təmiz olsun, əməlin az olsa da olar” tərzində, nəfsani güzəştlərə qapı açan anlayışı ilə şəriətin xadimi olan həqiqi **təsəvvüfün** heç bir əlaqəsi yoxdur.

Məsələn, bu gün “Məsnəvi”nin ruhundan uzaq olan bəzi insanlar tərəfindən Mövləvililiyin **təqva** cəhəti arxa plana atılaraq, əsl **zıkr** olan **səma** bir növ folklorik nümayiş və musiqi məclisinə çevrilməyə çalışılır.

Həmçinin bəzi təriqətlərdə, başlanğıcda xoş niyyətlə ticarət işlərinə girilir, lakin işin sonunda çox vaxt təqva həssasiyyətindən uzaq düşərək maddi mənfəətlərə ram olurlar. Bu isə açıq-aydın dinin dünyaya alət edilməsidir. **Heçlik** və **yoxluq** qapısı olan təriqətin **varlıq** və **çoxluq** qayğısı ilə hərəkət edən mənfəət çarxına çevrilməsidir.

Bəzi təriqətlərdə isə halal-haram həssasiyyəti arxa plana atılaraq, “mənim qəlbim təmizdir” kimi içiboş ifadələrlə qadın və kişilərin birlikdə iştirak etdiyi məclislərin önünün açıldığını, təsəttürə riayət edilmədiyini və bu kimi bir çox şəri ölçülərdə güzəştə gedildiyini görürük. Sanki qəlb təmiz olduqda halal-harama riayət etməyə ehtiyac qalmır. Beləliklə nəfsə qapı açan batil fikirlərə meyil salırlar.

Bununla da hər məsələdə ən böyük rəhbərimiz olan Həzrət Peyğəmbər ﷺ-in ən təmiz qəlbə sahib olduğu halda ibadətə, müamilələrdə, əxlaqda, xüsusilə də zəmanəmizin ən böyük problemi olan **“halal-harama riayət”**də ümmətinə misilsiz nümunə olması göz ardı edilir.

Halbuki əhli-sünnə möhtəvasındakı əsl **təsəvvüf** Hz. Peyğəmbərin həyat düsturları ilə zahiri və batini olaraq bütünləşmə sayıdır. Rəsulullah ﷺ mənəvi kamilliyin zirvəsində olsa da zahiri qulluq vəzifələrini son nəfəsinə qədər həssaslıqla ifadə etdiyi kimi, Onu örnək almalı olan hər bir mömin də hansı məqam, mövqe, məşrəb və təriqətdə olursa-olsun, şəri vəzifələrini də yerinə yetirməklə məsuldur.

Əbdülqadir Gilani həzrətlərindən nəql olunan bu hadisə qeyd etdiyimiz xüsusu necə də gözəl ifadə edir:

“Bir gün gözümün önündə bir nur peyda oldu və bütün üfuku əhatə etdi. Nə olduğuna baxarkən nurdan bir səs gəldi:

“Ey Əbdülqadir, mən sənə Rəbbinəm! Bu günə kimi işlədiyən saleh əməllərdən

Təsəvvüf Qurani-Kərim və Sünnədə yer alan ixlas, təqva, xüuşu, tövbə, riza kimi qəlb əməllərinin necə gerçəkləşəcəyini, bunun müqabilində riya, ucüb, təkəbbür, həsəd kimi nəfsani mərazlərin necə müalicə ediləcəyini öyrədən bir təlim-tərbiyə metodudur. Riyazət və mücahidə kimi bəzi təmrinlərlə kəşf və kəramətlərə nail olma təlimi deyil.

o qədər razıyam ki, artıq sənə haramları halal qıldım”.

Bunu eşidən kimi səsin şeytana aid olduğunu bildim və:

“Uzaqlaş buradan, ey məlun! Göstərdiyin nur mənim üçün əbədi zülmətdir”,- dedim. Şeytan:

“Rəbbinin sənə bəxş etdiyi hikmət və fərasətlə bu dəfə də əlimdən xilas oldun. Halbuki bu üsulla yüzlərlə adamı yoldan çıxarmışam”,- deyərək uzaqlaşdı.

Əllərimi uca dərgaha açdım, bunun Rəbbimin lütfü olduğu idrakı ilə Allaha şükürlər etdim”.

Camaatdan bir nəfər:

“Onun şeytan olduğunu hardan bildiniz?”,- deyə sual verdikdə isə:

“Sənə haramları halal qıldım deməsindən”,- cavabını verdi.

Həqiqətən bir qul gözəl halı və saleh əməlləri səbəbilə halal-haram məsələsində sərbəst buraxılısaydı, ilk növbədə belə bir güzəştə bəşəriyyətin Haqqa qulluqdakı zirvəsi olan Həzrət Peyğəmbər

☞ nail olardı. Əgər belə bir imtiyaz Ona verilməyibsə, deməli, heç kimə də verilə bilməz.

Ona görə də həyatını Quran və Sünnə ölçülərinə görə nizamlamayan bir kəsin dilindən nə qədər təsəvvüfi ifadələr tökülsə də o adam həqiqi mənada təsəvvüf əhli ola bilməz.

Məsələn, miras məsələsini dünyəvi mənfəəti ilə uzlaşmadığı üçün ilahi əmrlərə görə tənzimləməyən bir möminin seyrü-süluk yolunda məsafə qət etməsi imkansızdır.

Həmçinin ailə həyatında islami ölçülərə riayət etməyən birinin təsəvvüfi həyatından söhbət gedə bilməz. Sırf uşaqlarının fani gələcəyini fikirləşərək onları Quran təlimindən məhrum edən, bununla da övladının əbədi gələcəyini təhlükəyə atan valideyndə mənəvi inkişaf olmaz. Belə bir ata-ananın təsəvvüf əhli olduğunu zənn etməsi qəflətdən başqa bir şey deyil.

Həmçinin ticarət həyatında başqalarının haqqını yemək, dünyəvi mənfəət

Yalnız sözlərin təkrarından ibarət qalan, dildən qəlbə enməyən, beləliklə də qəlbi hissiyata və ürperişlərə səbəb olmayan bir zikir həqiqi mənada və məqbul səviyyədə zikir sayılmır. Zikrdən məqsəd qəlbin zikir olunandan xəbərdar olması və Haqq-Təala ilə bərabərliyi təmin etməsidir.

üçün Allahın qadağan etdiyi şəkildə addım ataraq *"bu dəfə olsun, bir daha etməmə"* kimi ifadələrlə yanlışa meyil etmək insanın özünə etdiyi ən böyük zülmüdür, mənəviyyatını axsatmasıdır.

Bu xüsusda **Həzrət Ömər** ؓ-in qoyduğu düsturu yaddan çıxarmamaq lazımdır:

"Bir adamın qıldığı namaza, tutduğu oruca baxmayın.

** Danışanda düz danışır mı?*

** Verilən əmanətə riayət edirmi?*

** Dünya işləri ilə məşğul olarkən halal-haram həssaslığına riayət edirmi? Bax, bunlara diqqət edin!"¹*

Xülasə, bir adamın ibadətlərində, müamilələrində, əxlaqında və həyat tərzində şəri ölçülərə riayət etmək həssaslığı yoxdursa, onun təsəvvüfi inkişaf ümid etməsi mənasızdır.

Unutmayaq ki, İslamın zahiri hökmləri deyə biləcəyimiz şəriət bir növ bədəni yığılmağa qoymayan skelet kimidir. Skeleti olmayan, onurğasız bir bədən düz dura bilməz. Lakin sırf skeletdən ibarət olan dini həyat da -bəzilərinin qəsdən göstərmək istədiyi kimi- qorxuducu, nifrətdirici və ruhsuz bir İslam anlayışı ortaya qoyar.

Bu nöqtəyi-nəzərdən **təsəvvüf** İslamı Allah Rəsulu ﷺ, səhabeyi-kiram, sələfi-salehin və təqva sahibi möminlərdəki feyz və ruhaniyyətlə idrak edib, eynilə onlar

kimi dərin eşq və şövqlə yaşama cəhdindən ibarətdir.

ƏN BÖYÜK KƏRAMƏT: İSTİQAMƏT

Təsəvvüf: hər şeydən əvvəl həyatı **Quran** və **Sünnə** istiqamətində tənzim etməyə çalışmaqdır.

Ayeyi-kərimələrdə belə buyrulur:

"Allaha və peyğəmbərə itaət edin ki, bəlkə, bağışlanmış olasınız!". (Ali-İmran, 132)

"Ey iman gətirənlər! Allaha itaət edin, Peyğəmbərə itaət edin və (şəkk-şübhə, riya, küfr və nifaq kimi şeylərlə) əməllərinizi puça çıxartmayın!". (Mühəmməd, 33)

Həzrət Peyğəmbər ﷺ də Vida Xütbəsində belə buyurmuşdur:

"...Xəbəriniz olsun ki, mən öndən gedib cənnətdə Kövsər Hovuzunun başında sizi gözləyəcəyəm! Digər ümmətlərə qarşı sizin çoxluğunuzla sevinəcəyəm. Əsla (günah işləyərək) üzümü qara çıxartmayın!"...

Ey möminlər, sizə iki əmanət qoyub gedirəm. Onlardan möhkəm yapışdığınız müddətdə əsla yolunuzu azmazsınız. Bu əmanətlər Allahın Kitabı olan Quran və Peyğəmbərinin Sünnəsidir..." (Bax. Müslim, Həcc, 147; Əbu Davud, Mənasik, 56)

Məhz həqiqi təsəvvüf də bu iki müqəddəs əmanətə layiqincə riayət edə bilməkdən ibarətdir. Təsəvvüf Qurani-Kərim və Sünnədə yer alan **ixlas, təqva, xüsu, tövbə, riza** kimi qəlb əməllərinin necə gerçəkləşəcəyini, bunun müqabilində **riya, ucüb, təkəbbür, həsəd** kimi nəfsani mərzələrin necə müalicə ediləcəyini öyrədən bir təlim-tərbiyə metodudur. Riyazət və mücahidə kimi bəzi təmrinlərlə **kəşf** və **kəramətlərə** nail olma təlimi deyil.

Əslində kəşf və kəramət sahibi olmaq mənəvi irəliləyişin əsası deyil. Necə ki, bir çox rəvayətdə² peyğəmbərlərdən son-

ra insanların ən xeyirlisi olduğu bildirilən **Həzrət Əbu Bəkr** ﷺ-in da fiziki və zahiri kəramətinə dair bir o qədər məlumat yoxdur. Onun ən böyük kəraməti Allah Rəsuluna olan misilsiz sədaqəti, təslimiyət və itaətidir.

Ona görə də Allah dostları fiziki kəramətlərə əhəmiyyət verməmiş, hətta lovgalıq və şöhrətə səbəb olan bu kimi kəramətləri ifşa etməkdən mümkün mərtəbə çəkinmişlər. Bütün söylərini də Quran və Sünnə istiqamətində yaşama cəhdinə cəlb etmişlər.

Cüneyd Bağdadi -quddisə sirruh-:

“Bir adamı havada uçarkən görsəniz, halına baxın, əgər Kitab və Sünnəylə uzlaşmırsa, bu bir (kəramət deyil) istidracdır”, - buyurmuşdur.

Bəyazid Bistami həzrətlərinin də belə dediyi nəql olunur:

“Bir gün Dəclə çayının qarşı sahilinə keçəcəkdim. Çayın hər iki sahili mənə yol vermək üçün birləşdi. Tez özümü topladım və Dəcləyə belə dedim:

“And olsun ki, mən buna aldanmaram! Qayıqçılar adamı yarım axçaya qarşı sahilə keçirir. (Sən isə otuz ildən bəri məhşər üçün hazırladığım saleh əməllərimi istəyirsən.) yarım axça üçün otuz illik ömrümü (məni eqoizmə sürükləyəcək kəramət uğruna) zay edə bilmərəm. Mənə Kərim lazımdır, kəramət yox!”.”³

TƏSƏVVÜF: ZİKRLƏ QƏFLƏTDƏN QORUNMAQDIR

Allah-Təala:

“Ey iman gətirənlər, Allahı çox zikr edin” (əl-Əhzab, 41),- buyuraraq hər firsətdə Onu yad etməmizi istəyir.

“O kəslər ki, ayaq üstə olanda da, oturanda da, uzananda da Allahı zikr edərlər...” (Ali-İmran, 191) buyurmaqla da daim qəlbən Onunla görüşməyimizi istəyir.

Deməli, möminlər olaraq Rəbbimizi zikr etmək vəzifəmiz yalnız namaz qılmaqdan ibarət deyil. Namazda olan Allah-

*Zikrlə qəflətdən uzaqlaşmaq
günahlara qarşı ən möhkəm təqva
zirehidir, mənəvi qorumadır. Çünki
heç bir insan “bismillah” deyərək
qardaşının ayağından çəkməz. “Al-
lah” deyən bir qəlb heç bir könülə
bilə-bilə tikan batıra bilməz.*

la bərabərlik şüurunu namazdan sonra da davam etdirməliyik. Zira bəndələrini bir saniyə də olsa unutmayan Allah onların da daim özünü xatırlamasını istəyir.

Zikrullahdan bir anlıq da olsa qafil qalmağın böyük təhlükəsi səbəbilə **Həzrət Peyğəmbər** ﷺ belə dua etmişdir:

*“Ya Rəbb, göz açıb-yumana qədər də olsa mənə nəfəsimlə baş-başa buraxma!”*⁴

Çünki bir qəlb Allahı unuduğu nisbətə qəflətə düşər olar. Həmçinin **Allah Rəsulu** ﷺ:

“Bəzən qəlbim pərdələnir. Amma mən gündə yüz dəfə Allaha istiğfar edirəm”, - deyərək buyurmuşdur. (Müslim, Zikr, 41; Əbu Davud, Vitir, 26)

Buradan öyrənirik ki, yalnız işlənən günahlara görə deyil, Allahı unudaraq keçirilən anlar üçün də istiğfar etmək lazımdır. Çünki mərifətullah üfünə çatmış qəlblər xeyli həssaslaşdığı üçün Haqdan qafil olaraq alınan nəfəslər də günah kimi qarşılanır. Necə ki, bir hədisi-şərifdə belə buyurulmuşdur:

“İnsanlar bir məclisdə oturur və orada Allahın adını anmazlarsa, nöqsan iş görmüş, bir günah işləmiş olurlar. Kim bir yolda gedər, amma Allahı zikr etməzsə, naqis iş görmüş, bir günah işləmiş olar. Kim yatağına girər, orada Allahı zikr etməzsə, yenə nöqsan iş görmüş, bir günah işləmiş olar”. (Əhməd, II, 432)

Ali-İmran surəsinin 191-ci ayəsində zikr edilən **“ayaq üstə olanda da, oturan-**

da da, uzananda da Allahı zikr etmək” halı da buna işarə edir. Baxdığımız zaman görürük ki, insan əsasən bu üç haldan biri üzrədir. Deməli, Rəbbimiz bizdən daim zikr halında olmağımızı istəyir. Lakin bu daimi zikrin də məqbul olma şərti kimi həmin ayənin davamında:

“...göylərin və yerin yaradılması haqqında təfəkkür edərlər...” (Ali-İmran, 191), - buyurur.

Yəni ilahi qüdrət və əzəmət təcəllilərinin təfəkküründə dərinləşərək öz acizlik və heçliyimizin idrakı içində heyret və heyranlıqla ürperən qəlbi həssaslığa sahib olaraq zikr etməmizi istəyir.

Başqa bir ayeyi-kərimədə Uca Rəbbimiz belə buyurur:

“Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə (Onun heybət və əzəmətindən) ürəkləri qorxudan titrəyər, Allahın ayələri oxunduğu zaman həmin ayələr onların imanlarını daha da artırar...” (əl-Ənfal, 2)

Demək ki, yalnız sözlərin təkrarından ibarət qalan, ağızdan qəlbə enməyən, beləliklə də qəlbi hissiyata və ürperişlərə səbəb olmayan bir zikr həqiqi mənada və məqbul səviyyədə zikr sayılmır. Zikrdən məqsəd qəlbin zikr olunandan xəbərdar olması və Haqq-Təala ilə bərabərliyi təmin etməsidir.

Ona görə də təsəvvüfdə tərəqqi və inkişaf sadəcə mənəvi dərslərin və əvrənin müəyyən zamanla çoxalmasına bağlı deyil. Bununla yanaşı qəlbi həssaslıqların və əxlaqın da yüksəlməsinə, camal isimlərinin o qəlbdəki təcəllilərinin artmasına bağlıdır.

Mənəvi dərsləri yüksələn bir adamın nəzakət, zərafət, qəlbi rıqqət, mərhəmət, şəfqət, xidmət və fədakarlığının da artması lazımdır. Daha bağışlayıcı, anlayışlı, səbirli olmalı və riza halı güclənməlidir. Mənəvi tərəqqi yalnız bunlarla mümkündür.

Təsəvvüfi həyat da zikrin feyz və ruhaniyyəti içində Allah ilə daimi bərabərlik halında yaşaya bilməkdir. Möminin bu şüur və idrakı qazanması eyni zamanda qarşılaşdığı ilahi imtahanların sirrindən agah olmasını təmin edir.

Məsələn, **Ömər bin Əbdüləziz** həzrətləri belə buyurur:

“Haramlar oddur. Ona yalnız qəlbi ölü olanlar əl uzadar. Əgər əl uzadanlar diri olsaydılar, o odun acısını mütləq hiss edərdilər”.

Qəlbi zikrullah ilə diri olan bir mömin qəflətdən qorunduğu üçün:

* Haramlara, hətta şübhəliyələrə də əl uzatmaz.

* Mənəvi dəyərini zədələyəcək şərlərdən və yerlərdən ruhunu qoruyar.

* Lüzumsuz macəraların ardınca düşməz. Əbəs və batil işlərə, azgınlıqlara dalmaz, keçici sevdalara aldanmaz.

* Ömrünü nəfsinin məngənəsində ziyan etməz, rəzil və bayağı işlərlə əməl dəftərini kirlətməz.

* Əksinə, ömrünü saleh əməl və xeyir işlərlə bəzəyər.

* Quran və Sünnəni həyat rəhbəri edir.

* İbadətlərini xüsu içində əda edir, Allah yolundakı xidmət və səylərə, saleh insanların söhbət məclislərinə rəğbətini artırır.

* Nəhayət, Rəbbinin yer üzündəki şahidi olaraq özündən sonra xoş səda və fəzilətlərlə dolu xatirələr qoyaraq ömür sürər.

Bunun əksinə, zikrdən uzaq olduğu üçün qəflətə olan tənbəl bir qəlb isə hər an günah bataqlığına düşməyə hazır haldadır. Çünki qəflət günahlar üçün ən əlverişli zəmindir. O zəmin yarananda günahlar mənəvi ağırlığı hiss edilmədən asanlıqla işlənməyə başlayar.

Ona görə də zikrlə qəflətdən uzaqlaşmaq günahlara qarşı ən möhkəm təqva

zirehidir, mənəvi qorumadır. Çünki heç bir insan **“bismillah”** deyərək qardaşının ayağından çəkməz. **“Allah”** deyən bir qəlb heç bir könülə bilə-bilə tikan batıra bilməz.

Bunun üçün təsəvvüf zikrin könül feyzi ilə, ehsan səviyyəsində, yəni daima ilahi kameraların nəzarəti altında olduğunun fərqləndirilərək, diri qəlblə yaşaya bilməkdir.

Allah-Təala hər birimizə imanı ehsan üfүqündə yaşamağı nəsib etsin. Qəlb-lərimizi zikrullah, mərifətullar və məhəbbətullah nuruyla nurlandırın. Bizi dərgahında məqbul olan gözəl bir qul-luq həyatı yaşamağa müvəffəq eylesin.

Amin!..

1. Beyəqi, *Əs-Sünənul-Kübra*, VI, 288; *Şuab*, IV, 230, 326.

2. Bax. Əli əl-Müttəqi, *Kənzul-Ummal*, XI, 549/32578; İbn Macə, *Müqəddimə*, 11/106; Əhməd, I, 127, II, 26.

3. Bax. Attar, *Tezkiretül-Evliya*, s. 217, *İlim və Kültür Yayınları*, Bursa 1984.

4. *Camius-Sağır*, I, 58.

ÖMRÜNÜ XİDMƏTƏ HƏSR EDƏN ADAM

Həzrət Peyğəmbərin “Quran oxuyan mömin portağala bənzəyir” hədisini ən çox ona yaraşdırırdım nədənsə.

Elə yaşadığı bölgə də portağal, limon və mandarinin məskəni idi onsuz da. Bəli, Feyzullah dayı ətri də, dadı da xoş portağal kimi idi. Onunla görüşdiyünüzə müsbət tərəflərindən mütləq istifadə edərdiniz. Gətirdiyi portağallar da, mandarinlər də bambaşqa olurdu.

Səmimiyyəti və hüsur halı sirayət edərdi verdiyi hədiyyələrə. Gətirdiyi limonla içdiyimiz çaylar şəfa olurdu...

Bir cümə günü səhər namazımızı qılıb, Astaranın Təngərüd kəndinə yola çıxdıq. Könlümüzə hüsn, gözlərdə yaş var. Hamının sevimlisi, ömrünü İslama həsr edən Feyzullah dayıya son borcumuzu yerinə yetirəcəyik...

Bir neçə saat sonra Bakının 300 kilometrliyində olan Astaraya çatdıq. Yaşıl ağacların arasından keçərkən lövhədə Təngərüd kəndinin adını oxuduğum an qeyri-ixtiyari gözlərim doldu. Biz Təngərüdü onunla tanımışdıq. Nə vaxt gəlsək, bizi o qarşılayardı, amma indi onsuz qalmışdı buralar. Limon və portağal çiçəkləri sanki ətrini itirmişdi. Elə bil kəndin ruhu uçub getmişdi.

Həzrət Peyğəmbərin “*Quran oxuyan mömin portağala bənzəyir*” hədisini ən çox ona bənzədirdim nədənsə. Elə yaşadığı bölgə də portağal, limon və mandarinin məskəni idi onsuz da. Bəli, Feyzullah dayı ətri də, dadı da xoş portağal kimi idi. Onunla görüşdiyünüzə müsbət tərəflərindən mütləq istifadə edərdiniz. Gətirdiyi portağallar da, mandarinlər də bambaşqa olurdu. Səmimiyyəti və hüsur halı sirayət edərdi verdiyi hədiyyələrə. Gətirdiyi limonla içdiyimiz çaylar şəfa olurdu...

Həyatını xidmətə həsr etmişdi. Kəndlərindəki məscidin tikintisində müstəsna xidmətləri olmuşdu. Camaatdan yığılan pullarla tikilən məscidə kimdən nə qədər almış, hara nə qədər xərcləmişdisə hamısını dəftərində qeyd etmişdi. Hətta məscidin tikintisi üçün pul verib, adını yazdırmadan yoldan keçən təvazökar bir adam üçün “filan nömrəli maşının sahibi filan qədər yardım etdi” yazmışdı. Danışdığı bir hadisəni birlikdə oxuyaq: Deməli, bir dəfə məscidin armaturlarını oğurlayırlar. Camaatdan yığıldığı pullarla almış olduğu armaturların oğurlanması rəhmətliyi pis vəziyyətdə qoyur. Götür-qoy etdikdən sonra qələmi əlinə alıb başlayır yazmağa: “Əziz Təngərüd camaatı, dinimiz

İslam, bizi yaradan Allah, Həzrət Muhamməd Onun Rəsulu... Rəbbimiz kitabında filan işləri əmr edir, pis əməllərdən çəkindirir". Sonra bir-bir əmrləri və haramları saymağa başlayır. Nəhayət, bunları əlavə edir: "Gördüyünüz kimi, oğurluq da haram işlərdəndir, müsəlmana yaraşmaz. Allah qatında cəzası böyükdür. Məscidin həyətindəki armaturları kim götürübsə, xahiş edirəm qaytarsın. Həmin adamın kimliyi aramızda sirr olaraq qalacaq..." Əvvəllər kəndlərdə kinoklubların afişa lövhələri olurdu. Gedib həmin səhifəni ora asır. bir neçə gün sonra sübh namazına gələndə isə artıq armaturların gecəliklə götürülüb yerinə qoyulduğunu görür. Allah səmimi söylənən sözə beləcə təsir gücü verirmiş.

Çox səxavətli idi. Yoldan keçən qərib bir adam görsə, dərhal evə aparar, qonaq edər, qarnını doydurar, pulu yoxdursa cibinə pul da qoyub elə göndərirdi. Hər cümə günü namazdan sonra ən az 10-15 nəfəri evinə aparar, süfrə açardı. İlk dəfə ona qonaq olduğumuz gün axşam qayıtmağı fikirləşirdik. Qalmağımız üçün israr etdi. Biz də getmək üçün israrlı idik. Nəhayət: "yaxşı, necə istəyirsiniz elə də olsun",- dedi. Amma bu sözü elə demişdi ki, üzündən və səsinin tonundan incidiyi aydın hiss olunurdu. Daxilən bir qorxu bürüdü məni. Belə bir insanı incitdikdən sonra evə sağ-salamat çatacağımıza şübhə etdim və "yaxşı, Feyzullah dayı, qalırıq, sən deyən olsun",- dedim. Uşaq kimi sevindi bu sözümə. Yaxşı ki, o gecə qalmışdıq. Çox söhbətlər etdik, bizi gəzdirdi. Astaraya, Xəzərin sahilinə aparadı. Eyni otaqda yatdıq və o gecə səhərə qədər ayaqlarını uzatdığına şahid olmadım. Gizlincə təhəccüdə qalxmış, sonra da məscidə getmişdi. Onsuz da qış aylarında məscidə erkən gedər, namaza gələnlər dəstəmazlarını isti su ilə alsınlar deyə suisidəni qoşardı.

Həya sahibi idi. Etdiyi bir yaxşılığın bilinməsinə istəməzdi. Yaxşılıqlarını üzünə söylədiyinizdə və ya təşəkkür etdiyinizdə az qala ikiqat olar, üzü qızırdı. Başını aşağı əyirdi.

Dəqiq və nizam-intizam sahibi idi.

Azərbaycanın heç bir kəndində onun xidmət etdiyi məscid qədər səliqəli, intizamlı və təmiz bir məscid görə bilməzsiz. Məscidin həyətindəki Qız Quran Kursunun və yanında oğlanlar üçün tikilmiş kursun ərsəyə gəlməsində və fəaliyyət göstərməsində böyük fədakarlıqları olmuşdu.

Məscidin həyətinə addımınızı atdığınız an özünüzü hüzurlu hiss edərdiniz. Nəvazişlə əkilmiş qızılgüllərin ətri və mənzərəsi sizi heyran edərdi. Harada bir əyrilik görsə, dərhal düzəldərdi. Görüşmək üçün vaxt təyin etsə, mütləq sözünə riayət edər, gədəcəyi yerə gecikməməyə çalışardı. Həmişə ağ və açıq rəngli köynəklər geyindiyini xatırlayıram.

Təvəkkül əhli idi. Borc götürüb xeyir işlərə xərcləyərdi. Bəzən dükanlara xeyli borcu olardı, amma yenə də "Allah Kərimdir" deyərdi. Kənddə və yaxın ətrafda elə bir xəstə olmazdı ki, ziyarətinə getməsin, elə bir cənazə olmazdı ki, namazını qılmasın. Hətta ona pislik edənlərə də şəfqətlə davranar, ziyarətlərinə gedərdi. Bir dəfə birlikdə oturmuşduq, oğlunu çağıraraq belə dedi: "Filankəs xala xəstədi. Dünən ziyarətinə getmişdim, pulum yox idi, heç nə ala bilmədim. Ordan bir az banan al, onlara apar, atamın salamı var deyərsən". Hər il Ramazan ayı boyunca məscidin həyətində iftar verərdi. Heç nə olmasa da, qarpız, pendir və çörəklə süfrə açardı. Eyni zamanda **qənaət sahibi idi.** Deyək ki, kimsə məscidə iftar üçün yardım etdi. O pulla təmtəraqlı süfrə açıb bir gün iftar verməkdənsə, bir həftə ərzində daha mütləvazi bir iftar verməyə çalışardı. Xeyir işlərdə düsturu belə idi: "Az olsun, amma davamlı olsun!".

Dərd sahibi idi. Hər fürsətdə İslamı təbliğ edər, insanları pis əməllərdən çəkindirərdi. Onun səyləri nəticəsində Təngərüd kəndində və eşitdiyim qədər, yaxın kəndlərdə heç bir mağazada içki satılmazdı. Qapı-qapı gəzib, gözəl dillə başa salardı. Hər kəs də sözünü eşidərdi. Vücut olaraq zəif və cılız insan idi, amma söylədiyi sözün heybəti vardı. Çünki o ürəkdən söyləyərdi. Yeni tanış olduğu biri ilə beş dəqiqə söhbət edərdisə, o beş dəqiqənin bəlkə də dörd dəqiqəsi

yaxşı əməllərə dəvət olardı. Ömrünün son günlərində yatdığı xəstəxanadakı həkimlərə, işçilərə də təbliğ etməyi yaddan çıxarmadı. Canının ağrı-acısı bir yana, insanlara nəsihət dərdi bir yana idi. Axşam ziyarətinə getmişdik, xəstəxana qapısında növbə tutan polisin "İrfan" jurnalı oxuduğunu gördük. Sən demə Feyzullah dayı veribmiş. Xəstəxanada müayinəyə gələn həkimdən namaz qılıb-qılmadığını soruşduqda yarızarafat, yarıciddi "Nə namazı? Biz ateist adamlarıq",- sözünü eşidən kimi dərhal qolundakı təzyiq aparatını çıxardaraq: "Mənə ateist həkimin resept yazmasına qəlbim razı olmaz",- deyərək etiraz edir. Xeyli isrardan sonra bir şərtlə razılıq verir. Kəlməyi-şəhadəti bir kağıza yazaraq həkimə verir və gələn dəfə gələndə mənası ilə birlikdə əzbərləmək şərti qoyur. Sonrakı günlərdə isə namaz qılması üçün söhbətlər edir. Onun bircə dərdi vardı: din. İnsanların cənnət girə bilməsi üçün özünü həlak edəcəsinə çalışan Peyğəmbərə bənzəyirdi bu halı ilə.

Vəfa sahibi idi. Heç kimi unutmazdı. İnsanları xeyirlə yad edərdi. Azərbaycanda ilk dəfə Quran məali hazırlayan mərhum alim Ziya Bünyadovu və Akademik Vasim Məmmədəliyevi ziyarət etmiş, belə bir xidmətlərindən ötrü minnətdarlığını bildirmiş və bağçasının məhsulundan pay götürmüşdü. Hər il bar mövsümündə Ziya Bünyadovu ziyarətə gedər, bağının məhsulundan ona pay aparardı. Bu ziyarətləri Ziya müəllimin vəfatından sonra da davam etdirirdi. Hətta mərhumun xanımı deyərmiş ki *"Ay Feyzullah qardaş, Ziyanın sağlığında bu qapıya çox adam gəlirdi, amma vəfatından bir neçə ay sonra heç biri gəlməz oldu. Sən yeganə adamsan ki, hələ də qapımızı döyür, bizi xəbər alırsan"*.

Vəsiyyətini cibində gəzdirərdi. Kimə nə qədər borcu var, üzərindəki əmanətlər və s. hamısını yazmışdı bu vəsiyyətdə. Həmişə altmış üç yaşında vəfat etməsi üçün dua edərdi. Allah Rəsulundan artıq yaşamağı özünə rəva görmürdü. Duası məqbul biri olduğunu bildirdik və çox əndişə edərdik bu duasından ötrü. İstədiyi kimi də oldu, altmış üç yaşında bizə vida etdi...

Feyzullah dayı 22 may 2014-cü il tarixində bir cümə axşamı məğrib namazı ərəfəsində vəfat etdi. Çox sevdiyi cümə gününün sə-

həri onun üçün Şəbi-Arus olmuşdu. Cənazəsində hər sinifdən adam vardı. Yas çadırında yüksək rütbəli məmur, zəngin iş adamlarından tutmuş cəmiyyətin ən kasıb təbəqəsinə qədər hər kəsi görə bilərdiniz. Fərqli məzhəblərdən, fərqli düşüncədə olan insanlar vardı. Çünki o, hər kəsi Allah üçün sevərdi. Günaha və yanlışla olan nifrətini əsla günahkara və yanlışla edənə sirayət etdirməzdi...

O gün başlar yerə dikilmişdi, gözlər yaşlı idi cənazədə. Çünki o, hər kəsin Feyzullah dayısı idi. Mübarək cəsədini məzarlığa apararkən yol kənarındakı bir dükanın qapısında dayanan satıcı qadınların hönkür-hönkür ağlaması diqqətimi çəkdi. Bəlkə də içki satmasınlar deyər qapısını döydüyü və ya zaman-zaman sədəqə vermək üçün nisyə mal aldığı mağazalardan biri idi. Amma yenə də kəndi tərk etməsinə heç kim dözə bilmirdi. Birdən cənazəni saxladılar. Yolun kənarında duran xeyli yaşlı bir nənin əsasın söykənərək cənazəyə tərəf gəldiyini gördük. Tabuta yaxınlaşıb nə isə pıçıldadı. Feyzullah dayı ilə sağollaşdıqdan sonra qoluna girənlərin köməyi ilə yolun qarşı tərəfinə keçdi. Bəli, o, belə idi. Hər kəsi sevərdi, hər kəs də onu. Feyzullah dayının məktəbi yox idi, universiteti yox idi, böyük bir gücə sahib deyildi. Nə üçün bu qədər sevəni vardı? Demək ki, işin əsası Peyğəmbəri örnək almaq və həyatı Ona həsr etmək, Quran indeksli yaşamaqdı...

Rəhmətlik Feyzullah dayı çıxardığımız "İrfan" jurnalının könüllü bölgə təmsilçisi idi. Başsağlığı verib ayrılarkən oğlu Vahid eynən belə dedi: "Hər ay Bakıya gələcəyəm, atamın vəsiyyətidir, "İrfan" jurnallarını sahiblərinə çatdırmalıyam". Bunu eşidib o isti gündə bumbuz olduq. Hicrət etməzdən əvvəl əlindəki əmanətləri sahiblərinə verməsi üçün Hz. Əlini vəzifələndirən Peyğəmbərdən dərs almış bir şəxsiyyət...

Feyzullah dayı, İndi sən cismən aramızda yoxsan, amma ən təmiz, ən səmimi xatirələrimizdəsən. Sevdiklərimizi oturtduğumuz qəlb süfrəmizin ən müstəsna yerlərindən biri sənindir. Yadındadırmı, xəstəxanaya ziyarətinə gəlmişdik, bizi portağala qonaq etmişdin. Rəbbim də səni cənnət meyvələrinə qonaq etsin!

Ruhuna bir Fatihə, üç İxlas...

RƏHMƏT AYI

Hər il Ramazan ayının gəlişi İslam dünyasında sevinclə qarşılanır. Bütün müsəlmanlar bu sevinci yaşayırlar. Ramazan rəhmət ayı olduğu üçün bu ayda Allah öz sevdiyi bəndələrinə daha da yaxın olur. Onların tövbəsini qəbul edir, günahlarını bağışlayır. Bu ayda neçə-neçə günahkar insan səmimi olaraq tutduğu oruca görə Allahın məğfirətini qazanır. Bir sözlə, hər kəs öz əməlinə görə Allahdan layiq olduğu mükafatı alır.

Oruc tutan insan gözünü, əlini haramdan, qəlbinə isə kin və həsəddən uzaq tutur. Rəsulullahə oxşar bir hal ilə gecə və gündüz ibadət edir. Necə ki, Peyğəmbərimiz (s.ə.s) Ramazan ayında gecələr yatmazdı və səhərə qədər Quran oxuyardı. Çox vaxt öz yeməyini səhəbələrinə verər, özü isə xurma ilə iftar edərdi. Ramazan ayı Onun üçün əvəzolunmaz bir ay idi və bu ayı O, ayların sultanı seçmişdi. Bu aya xüsusi bir gözəllik də qatan odur ki, Qurani-Kərim bu ayda nazil olmuşdur. Əsil rəhmətin nuru yer üzünə enmişdir.

Peyğəmbərimizin oruca bağlı çoxlu hədisləri var. Bir hədisdə belə keçir: “Saçı-başı dağınıq bir adam Peyğəmbərimizin yanına gələrək: “Ya Rəsulullah, Allah oruc olaraq nəyi fərz buyurduğunu mənə deyə bilərsənmi?”- dedi. Rəsulullah buyurdu:

“*Ramazan ayını fərz qıldı*”. Həmin şəxs: “Mənim bundan başqa borcum varmı?”- soruşduqda Rəsulullah yenə buyurdu: “*Xeyr, ancaq nafilə olaraq oruc tutsan, bu, müstəsna*dır”. Sonra həmin şəxs digər suallarını verməyə başladı: “*Mənə zəkatdan xəbər ver*”. Rəsulullah ona İslamın müəyyənləşdirdiyi yolu anlatdı. Peyğəmbərimizi dinləyən şəxs: “Sənə nemətlər verən Allaha and olsun ki, bu dediklərindən nə artıq, nə əskik edərdəm”,- dedi. Onun sözlərini eşidən Rəsulullah buyurdu: “*Əgər doğru deyirsə, bu adam cənnətə gedəcək*” (Buxari, Savm I; Müslim, İman 9).

Müsəlman hər şeyi vaxtında dəyərləndirməlidir. İbadətlərini hər gün yerinə yetirdiyi kimi, orucunu da vaxtı vaxtında tutmalıdır. Hansısa bir işinə görə orucunu qəzaya saxlamamalıdır. Necə ki, Hz. Muhəmməd (s.ə.s) heç bir orucunu qəzaya buraxmazdı. Müsəlman da Onun kimi orucunu davamlı tutmalıdır.

İsti yay günlərində oruc tutub aclıq, susuzluğa dözərək ibadət etmək müsəlmanın ən çətin imtahanıdır. İmanı güclü olan müsəlman bu imtahandan üzü ağ çıxmaldır ki, Allahın rəhmətini qazansın. Bu imtahandan üzü ağ çıxmayan müsəlman isə utanc hissi keçirtməlidir ki, Allaha olan borcunu layiqli ödəmir.

GƏLİN ALLAH DEYƏK!

Nə zaman başın dara düşərsə, Allah de!
Nə zaman çıxılmaz bir yola girdinsə, Allah de!

Nə zaman könün daraldısa, Allah de!
Nə zaman kədərləndinsə, Allah de!

“Allah” hər dərddin dərmanıdır. Hər çətinliyin sonunda rahatlıqdır. Hər kəddərdən sonra sevinçdir.

Allah- hər hərfi ayrı bir mənə, hər hecası bütün dərdlərə dəvadır.

Allah- varlığın, yoxluğun sahibidir. İmkanın, imkansızlığın malikidir. Nöqtənin, vergülün, zərrənin, kürrənin, makronun və mikronun sahibidir. Sahibi Allah olanın başqa sahibə nə ehtiyacı var ki!

Allah- İsmi-Əzəmdir. Uluhiyyətə məxsus sifətlərin hamısını özündə cəm edəndir. Bir an belə yoxluğunu fərz etmək qeyri-mümkün olan varlıq deməkdir. Allah zətinin əsmasının sərlövhəsi. Allah, ən uca addır.

*Bir kəz Allah desə eşq ilə lisan
Tökülür cümlə günah misli-xəzan*

Qəblər Allahın adı ilə dirilir. Gözlərə nur gəlir, bir kərə məhəbbətlə dil Allah desə. Varlıq aləmi, yoxluq aləmi daima Allah deyir. Bax ətrafına! Allah deməyən bir şey varmı? Bax ətrafına, cansız bir şey varmı? Dağlar, daşlar, ağaclar, buludlar Allah deyir. Hər nəfəsdə Allah demək varlığa can suyu verir. Torpağın altında cücərən toxumlar, budaqlara gedən su, qayaları çatladan köklər daima Allah deyir.

Allah deyir səslər, nəfəs sayısı qədər yol var. Hər yol Allaha gebib çıxır. Hər baxış, hər duruş...

İnsan unudan, üsyan edən varlıqdır. Hər şey Allah dediyi halda, insan Allahı necə unudur!

«Allaha sahibsənsə, nədən məhrumsan, Allahdan məhrumsansa, nəyə sahibsən!»

Ey insan!

Sən yaradılmışların ən gözəli, əşrəfi-məxluqusan. Rəbbini tanımaq və Ona qul olmaq şərəfinə layiq varlıq sənənsən. Həzrət Adəmdən bəri varlıq aləmində hər şey sənənin üçün yaradıldı. Sən Rəbbinin sevib

nemətlər bəxş etdiyi Həzrət insansan.

Ey insan!

Kainatda düşünən, təfəkkür edən, zikr edən tək varlıq sənsən.

Sənə, mənə verən imandır.

İmanına ləzzət qatan ehsandır.

Allah səni addım-addım yanına çağırır.

Allah sonsuz aləmdə bir dünya, bu dünyada insan deyilən ayrı bir kəlam yaratdı. Onda o sənsən.

Allahın qüdrəti sonsuz, hikməti sonsuz, mərhəməti sonsuz, neməti sonsuzdur.

Ey insan!

Həmdinlə, şükrünlə Onun adını dərk etməli, Onun naminə yaşamalısınız və Onun məhəbbəti üçün yanmalısınız.

“Məni xatırlayın ki, Mən də sizi yada salım!” (Bəqərə, 152) buyurur Allah. Başqa bir ayədə: **“Ey iman gətirənlər! Allahı çox zikr edin!”** (Əhzab, 41) buyurur.

Ey insan!

Allah sənə Özünü zikr etməyə görə qəlb verdi ki, Onun sevgisindən başqa sevgilərin ora girməyəcək, Onun adından başqalarının adını xatırlamayacaq. Allah sənə özünün bir nəzərgahı ola biləcək bir qəlb verdi. Qəlb insanın haldan-hala özü necədirsə, insanı da elə edən tək yerdir. Qəlb mərzələrin olduğu, nifrətin, kinin, həsədin yuva saldığı həssas bir nöqtədir.

Allah insanların istiqamət üzrə olmaları üçün aralarından seçib göndərdiyi elçilər vəfizələndirmişdir. Peyğəmbərlər bəşəriyyətin mənəvi öndərləridir. Peyğəmbərlərin vəzifəsi insanları Allahın birliyinə və özlərinin də Onun nəbisi, peyğəmbəri olduğuna dəvət etməkdir. Bu dəvət Həzrət Adəmdən Peyğəmbərimiz Həzrət Muhəmmədə (s.ə.s) qədər davam etmiş, sonra da Onun buraxdığı Quran və Sünnə vasitəsilə davam edəcəkdir.

İslam, İman və Ehsan məfhumları möminlik dərəcəsini meydana gətirən üç əsas xüsusdur. İnsanın Rəbbinin dərgahında mötəbər olması, İslam dairəsinin

*Qəlblər Allahın adı ilə dirilir.
Gözlərə nur gəlir, bir kərə məhəbbətlə
dil Allah desə. Varlıq aləmi, yoxluq
aləmi daima Allah deyir. Bax
ətrafına! Allah deməyən bir şey
varmı? Bax ətrafına, cansız bir
şey varmı? Dağlar, daşlar, ağaclar,
buludlar Allah deyir. Can suyu verir
hər nəfəsdə Allah demək varlığa.
Torpağın altında cücərən toxumlar,
budaqlara gedən su, qayaları
çatlardan köklər daima Allah deyir.*

içərisinə girməsi ilə başlayır. Bu, kəlməyi-tövhidə ifadə edilən «**La ilahə illəllah, Muhəmmədün Rəsulullah**» ilə olur. İmam dəryasına girmək üçün təslimiyyətin ifadəsi olan bu cümlə şərt qoşulur. Allahdan başqa ilah olmadığına Həzrət Muhəmməd Peyğəmbərimizin Onun Rəsulu olduğuna iman gətirir və bundan sonra Rəbbinin hər cür əmrinə təslim olur insan. İnsan ağıl və məntiqi ilə açıqlaya bildiyi xüsusları qəbul etməkdə bir problem yaşamır. Ancaq iman məsələləri olan mövzulara gəlicə, əgər onları da ağıl ilə izah etməyə çalışırsa, o zaman dərk etdiyi şeyləri qəbul edir, edə bilmədiyini şeyləri isə rədd edir. Onda iman burada lazım olur insana.

Bir kəz Allah desə eşqi ilə lisan

Tökülür cümlə günah misli-xəzan.

Ey insan!

Qəlbini Allah de! Könlünə Allah de!
Dilini Allah de! Fikrinə Allah de! Əməlinə Allah de!

Gəl yan, Rəbbinin atəşi-eşqi üçün. Yandırıqca yan və qansın qəlbini susuz çölləri. Gəlin bir yerdə kaş ki demədən Allah deyək...

QUTADQU-BİLİK VƏ FƏRDİ İNKİŞAF KİTABLARI

Qazaxıstanın Qırğızıstan sərhədinə yaxın Taraz şəhərindən keçərkən Talas çayı görsənir. Çay zamanda və məkanda yolçuluq yaşadaraq görənləri müasir dövrdən 751-ci ilə aparır.

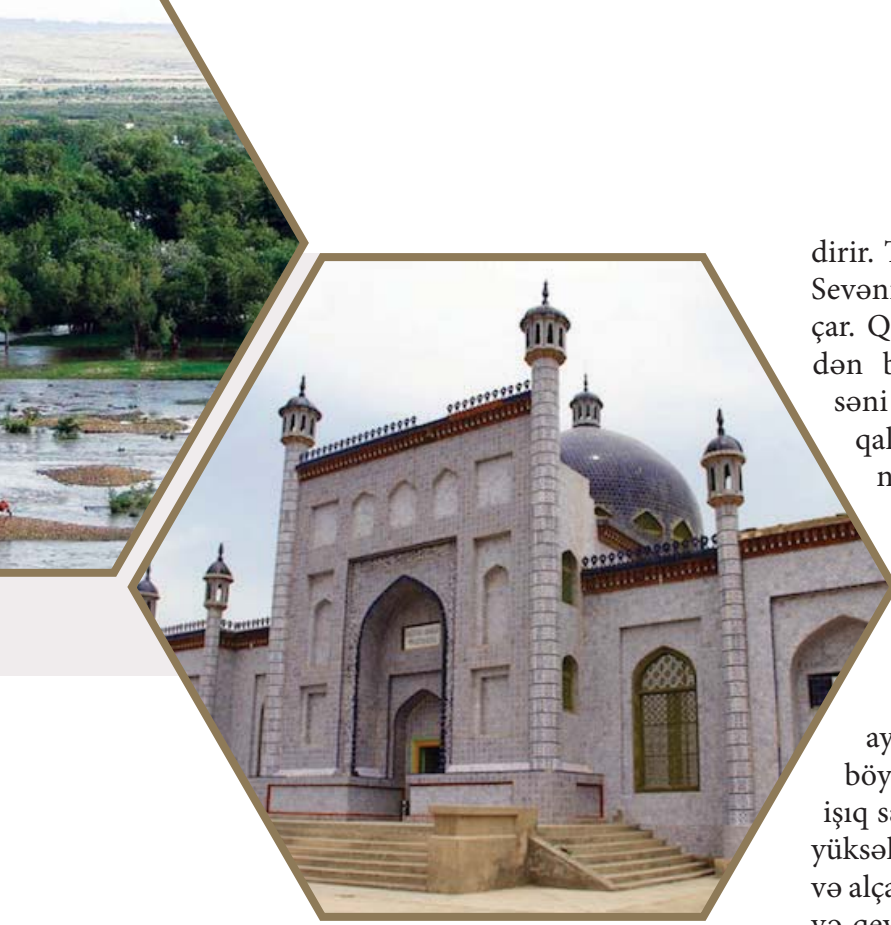
751-ci ildə şərqə doğru irəliləyən çinlilərlə ərəblər arasında çayın kənarında müharibə olmuşdur. Orta Asiyanın çinlilərin hegemonluğu altına girməsini istəməyən türklər ərəblərlə birləşərək işğalın qarşısını alırlar. Talas çayı təkbir səsləri, qılinc cingiltiləri, at kişnərtisi və dəvə böyürtüsü ilə birlikdə axmağa davam edir. Talas döyüşündən sonra Orta Asiyada müsəlmanlaşma prosesi başlayır.

Qazaxıstanın Qırğızıstan sərhəddinə yaxın Taraz şəhərindən keçərkən Talas sayı görünür. Say, zaman və məkanda səyahəm edərək görənləri Miladi 751-ci ilə aparır. Tarixdə qurulan ilk Türk-İslam dövləti olan Qaraxanlılar dövləti Şərqi Türküstan, Bişkek, Çimkənd, Səmərqənd və Buxara torpaqlarında qalan ərazinin adıdır. Balasaqunlu Yusif tərəfindən yazılan və Qaraxanlı hökmdarı Tabqaç Buğra xana təqdim edilən Qutadqu-Bilik Türk-İslam tarixində ilk yazılı əsərdir. Müəllifinin Yusif Xas Hacib olaraq tanınmasına səbəb olan bu əsər dünya və axirət səadəti üçün yazılmış, içində nəsihətlərin də yer aldığı siyasətnamə kitabıdır.

Qut xoşbəxtlik, hüzur, sevinc və dövlət mənalarına gəlir. Qut sözünün feli olan

qutlamaq sevinc və hüzur deməkdir. Qut: qutluluq, bərəkət, bolluq, mübarəklik, dövlət, salamatlıq, hüzur kimi mənalara gəlir. Ad: etmək, qılmaq deməkdir. Qu: qılan, edən mənasına gələn sifətdir. Bilik bu gün işlətdiyimiz mənaya gəlir. “Səadət və xoşbəxtlik verən bilik”, “Dövlət olmaq biliyi” mənasına gələn Qutadqu-Bilik adlı əsər Quran və Sünnədən ilham alınaraq, manqurtlaşdırılmağa və sürü halına gətirilməyə çalışılan milyardlarla insan üçün yazılmış reseptdir.

Fərdi inkişaf kitabları “populyar kitablar” adı altında ən çox satılan kitablar siyahısında yer alır. “Varlı olmağın yolları”, “insanlara təsir etmə sənəti”, “təsirli insan”, “müvəffəqiyyətin sirləri” kimi adlarla nəşr olunan kitablar stress əsrinin insanlarına Allaha təvəkkül və dua yerinə özünə güvənməyi və inanmağı təlqin edir. Fərdi inkişaf kitablarını oxuyan əllər ehtirasla sıxıldığı üçün duaya açılır. Fərdi inkişaf kitablarının artmasına paralel olaraq intihar, stress, depressiya və cinnət halları da artır. Yalnız dünya və maddiyat məhvərində yazılan fərdi inkişaf kitabları təkgözlüdür və axirət korudur. Qutadqu-Bilik isə hər iki dünyanın xoşbəxtliyi üçün yazılmışdır, cütgözlüdür. Məktəblərdə 1069-cu ildə yazılan Qutadqu-Biliyin adını əzbərlətməkdənsə, içindəkilərlə tanış etmək, dünya və axirət səadətinə nail olmalarına zəmin ha-

zırlamaq lazımdır. Dünya və axirət sə-adətini əldə edə bilməməyin nəticələrini qonşuluğumuzda, məhkəmələrdə, xəbərlərdə və müharibənin səbəb olduğu fəryadlarda dəfələrlə görürük. Məktəb illərində əzbərlədilən Yusif Xas Hacib və Qutadqu-Biliklə ilk Türk-İslam dövlətinin (Qaraxanlıların) hökm sürdüyü torpaqlarda tanış oldum. Uzun illərdən bəri belə bir əsərə uzaq qalmaqdan və gündəməmə almamaqdan çox utandım. Utancımı paylaşırım. Qutadqu-Bilikdən seçmələr:

1. İnsan ölümsüz deyil. Ölümsüz olan o insanın namıdır. Özün əbədi ola bilməzsən, amma adın əbədiləşə bilər.

2. Dildən-dilə gəzən iki cür ad var. Yaxşı ad, pis ad. İkisi də unudulmaz. Pisi söyərlər, yaxşını öyərlər. Sən hansını istəyirsən, birini seç və nəticəsinə qatlan.

3. Müdriklər dörd şeyi xor görmə demişlər: xəstəlik, yağı, bilik və düşməni.

4. Üzüdnük dünyanın xüsusiyyətini sənə izah edirəm: bu yaşlı dünya vəfasız və üzüdnükdür. Hərəkətləri gənc qız kimi cəlbedicidir, amma diqqətlə baxsan, küpəgirən qarışa bənzədiyini görürsən. Bəzən gənc qız kimi görürsən, özünü sev-

dirir. Tutmağa can atsan, sənə əl uzatmaz. Sevəni sevməz. Sevəndən ceyran kimi qaçar. Qaçana sarılar, ayağına qapanar. Hər-dən bəzənər, ardınca düşər. Bəzən də səni görməzlikdən gələr, başını yerdən qaldırmaz. Bəzən sənə gözücu baxar, nazlanar. Nə qədər yaxalamaq istəsən də, heç cür yaxalaya bilməzsən.

Ona görə də bu dünya çox bəyi qocaltmış, amma özü gənc qaldı. Neçə-neçə bəy köçdü, amma onun sözü bitmədi.

5. Qut aya bənzəyər. Necə ki ay doğarkən kiçik olur və hər gün böyüyərək bütöv hala gəlir, gecə dünyaya işıq salır. Ən böyük və dolu olduğu an ən yüksəkdədir, amma daha sonra kiçilməyə və alçalmağa başlayır. Nəhayət, ziyası azalır və qeyb olur. Bir müddət sonra yenə hilal kimi doğur, böyüyür. Var olur, sonra yoxa çıxır. Bildiyin kimi daima yerini dəyişir, davamlı yer dəyişənin yurdu olmaz. Qut hansı evə girərsə, oradan tez çıxar. Ya yuxarıda, ya aşağıda gəlib-gedər, dünyanı dolayır. Yeri-yurdu yoxdur.

6. Ədalət və hüquq günəşə bənzəyər. Günəş heç vaxt kiçilməz, daim yuvarlaqdır. Parıltısı da həmişə güclüdür. Ziyası azalıb-artmaz. Hüquq və ədalət də tətbiq olunduqca azalmaz. Günəşin şüası hamıya eyni düşər, ayrı-seçkilik etməz. Günəş doğanda hər şey və hər kəs payına düşəni alır, yer isinər, minlərlə çiçək açar. Mənim adətim, qanunlarım hansı ölkəyə girərsə, o ölkə aydınlanır, abad olur, isinər və rahatlıq tapar. Günəş sabitdir. Təmali sağlamdır, yerindən tərpənməz.

7. İnsanlıq doğruluğun adıdır. İnsan az deyil, insanlıq azdır.

8. Yaxşı işlər yoxuşu çıxmaq kimi çətinidir. Pis işlər enişə kimi asandır. Pis iş dəyərsiz olduğu üçün daima pis olaraq qalacaq. Nə ucuzdursa, ayaq altında qalar. Qiymətli qumaşlar yuxarı başda yer alar.

9. Qara başın düşməni qırmızı dildir.

Qəlblərin fəthi ilə gerçəkləşən Təqva örnəkləri

Uca Allah (c.c) Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“(Ya Peyğəmbər!) Həqiqətən, Biz sənə (müsəlmanların fütuhatinin başlanğıcını qoyan, Kəbənin yerləşdiyi Məkkə şəhərinin, habelə bir çox başqa məmləkətlərin fəthinə səbəb olacaq Hüdəybiyyə sülhü ilə) açıq-aşkar bir zəfər bəxş etdik! Allah (bununla) sənin əvvəlki və sonrakı günahlarını bağışlayacaq, sənə olan nemətini tamam-kamal edəcək və səni düz yola müvəffəq edəcəkdir! Allah sənə yenilməz qələbə verəcəkdir! Möminlərin imanını üstünə iman artırmaq üçün onların ürəklərinə (Öz dərgahından) arxayınlıq (rahatlıq və mənəvi möhkəmlik) göndərən Odur” (Fəth, 1-4).

Aləmlərin Rəbbi olan Uca Allaha həmd-sənalar, Onun Haqq Rəsulu olan Muhəmməd əleyhis-səlama salətu səlam-lar olsun.

“Mən insanları və cinləri yalnız mənə (ibadət) qulluq etsinlər deyər yaratdım” - söyləyən Uca Allahın bu qulluğu gerçəkləşdirmək üçün Adəm övladlarına açdığı rəhmət və mərhəmət üfüqləri o qədər geniş və o qədər məzmunludur ki, bir məqalənin həcmində bunları layiqincə işıqlandırmaq mümkün deyildir. Lakin Rəbbimizin lütfünə sığınaraq yenə də

bu məqamları canlandırmaq, İslam qardaşlığının yaşanmış olan ən ali hissləri ilə həmhal olmaq, iman nemətinin qəlblərin qaranlıq güşələrini necə nurlandırdığına bizləri şahid edəcəkdir.

Mənim də bir yazar olaraq daxil olduğum heyətin ziyarət hədəfində İstanbul şəhəri var idi. Bu ziyarətingerçəkləşməsinə xidmət göstərmiş bütün qardaşlarımıza dərin minnətdarlıq hisslərimizi ərz edərək onu bildirirmək istəyirəm ki, heyətimizin bu qısa səfərdən aldığı təəssuratlar, ölçüyə gəlməz dərəcədə incə və dərin məqamları

özündə birləşdirən mənəvi gözəlliklərlə zəngin idi. Ayaq basdığımız torpaqlar ilahi əmrlərin yer üzərində yaşanması naminə inanılmaz mücadilələrə səhnə olmuş və hətta bəzi mənbələrin bildirdiyinə görə o vaxtkı adı Konstantinopol olan indiki İstanbulun alınması üçün 30.000 səhabənin şəhid ola-

raq qoynunda uyuduğu mübarək bir diyara çevrilmişdir. Bu mübarək diyarın yetişdirmiş olduğu İslam ərlərinin mənəvi heybəti ilahi əmrlərin yaşanması yolunda qurulan cahan imperatorluğunun banisi Osman qazinin oğluna nəsihətlərində öz əksini tapmaqdadır:

“Oğul, vəsiyyətim budur ki, Allah (c.c) buyruğundan başqa bir iş işləmə. Din iş-

lärini hər şeydən önə al. Bir fərzin yerinə gətirilməsinə nail olmaq, din və dövlətin güclənməsinə səbəb olur. Bil ki, bizim məsləhətimiz Allah yoludur və məqsədimiz də Onun dinini yaymaqdır. Oğul, mənim məmləkətimdə hər kim doğru yoldan və ədalətdən ayrılarsa, məhşər günü Peyğəmbərimizin şəfaətindən məhrum qalsın. Allahın (c.c) və qullarının haqqını gözlə. Səndən sonra gələcək nəsil səni özünə örnək alsın. Hər işində Allaha (c.c) sığın Ondan yardım istə və Ona yönəl!»

İlahi rəhmətin bir hikmət təcəllisi olaraq yola çıxan heyətimizin üzvləri bir-birini daha yaxından tanımağa başladılar. Həyatımızın hər anına işləyən ilahi qüdrət naxışlarının idrakı iqlimində yaşamağa başlayan bu yaxınlıq münasibətlərinin yaratmış olduğu qaynaşma, Qurani-Kərimin mübarək ayələri ilə həmhal olma hissiyyəti ilə zənginləşməkdə idi:

«Sizə ayələrinə (möcüzələrini, dəlillərini) göstərən, göydən ruzi (hər şeyi göyərdən yağış) endirən məhz Odur. (Bu ayələrdən) ancaq (tövbə edib Rəbbinə) dönmən (Ona şərik qoşmaqdan imtina edən) kimsə ibrət alar!» (Mömin, 13)- deyə buyuran Rəbbimizin hikmət dolu həyat səhnələrini artıq İstanbulda olarkən bizlərə daha qabarıq şəkildə yaşatması Osman qazinin oğluna nishətlərindəki müddəalar ilə eynilik təşkil etməkdə idi. Rəsulullahın şəfaətindən məhrum olma təhdidindən qorunmağa yönələn maddi və mənəvi ibrət süfrələri ilə qardaşlarının mənəvi aclığını dəf etməyə çalışan qonaq sahiblərinin hər an könlümüzdə Allaha və Onun rəsuluna hədsiz bir sevgi ilə bağlılıq yaratma həsrəti ilə çırpınmaları gözlər önündə idi. Könüllərdə qərar tutmuş kirlərin təmizlənməsinə yönələn bu qonaqpərvərliyin Rəsulullahın buyurduğu davranış ədəbi çərçivəsində cərəyan etməsi Azərbaycandan gələn heyətin Rəsulullahın əmanət etdiyi insanlar kimi

ali bir dərəcəyə layiq görülməsi ilə sıx bağlılıq təşkil edirdi. Bu bağlılığın ana xətti aşağıda izləyəcəmiz sətirlərdən daha aydın sezilməkdədir:

Əbu Harun əl-Abdi belə demişdir:

-Biz gənclər bilmədiyimiz bir şeyi öyrənmək üçün Əbu Səidin yanına gedərdik. O bizi görüncə sevinər və belə deyərdi: Ey Rəsulullahın bizə vəsiyyəti və əmanət etdiyi insanlar, salam, xoş gəldiniz. Bu barədə Rəsulullah bizə belə buyurmuşdur:

“Dünyanın dörd bir tərəfindən insanlar gəlib dini gözəl şəkildə öyrənmək və onu tam dərk etmək üçün sizə tabe olacaqlar. Onlar sizin yanınıza gəldiyində onlara etina göstərin və daim xeyirxah davranın” (Tirmizi, Elm. 4/2640, İbn Macə, Müqəddimə, 17,22).

Demək qiymətimiz bu qədər dəyərlidir isə bu dərəcəni qorumaq onu yaşamaq və yaşatmaq hər birimizin ümdə vəzifəsi olmalıdır. Rəsulullahın: Ümmətimin məni anmaları və gözəl əməlləri mənə göstərilir- deyə buyurması Uca Allaha qulluq ədəbinin həm qonaq sahibləri, həm də əmanət olan qonaqlar tərəfindən yüksək əxlaqi təməllər üzərində inşa etdirilməsini vacib edir ki, bunun da ən açıq örnəyini İstanbul səfərində hamımız yaşadığımız. «Əməldə ədəb onun qəbuluna işarətdir»- deyə buyuran Ənəs bin Malikin və *“Allahım (c.c), Sənə qulluq etmək istiqamətində mənə gözəl ədəb əhsan etlə”*- deyən Xızır əleyhissəlamın kəlam və dualarını rəhbər tutan heyətimiz İslam qardaşlığının ruhları vəcdə gətirən təqva örnəklərini bu səfərdə isti-isti yaşamağa başlamışdı. Müsəlman olmadan öncəki qaranlıq durumlarını səhifələyən Heyət üzvlərimiz İslamla şərefləndikdən sonra nail olduqları ağıl almaz gözəllikləri aye-yikərimənin mənə dərinliyinə yüklənərək hamılıqla seyr etməkdə idilər:

“Hamılıqla Allahın ipinə (dininə, Qurana) möhkəm sarılın və (firqələrə

bölünüb bir-birinizdən) ayrılmayın! Allahın sizə verdiyi nemətini xatırlayın ki, siz bir-birinizə düşmən ikən O sizin qəlblərinizi (islam ilə) birləşdirdi və Onun neməti sayəsində bir-birinizlə qardaş oldunuz. Siz oddan olan bir ucurumun kənarında ikən O sizi oradan xilas etdi. Allah Öz ayələrini sizin üçün bu şəkildə aydınlaşdırır ki, haqq yola yönəlmiş olasınız!” (Ali İmran, 103).

İstanbulun qonaqpərvər havası Etibar bəyin, Sahib bəyin, Yusif qardaşımızın və bütün heyət üzvlərimizin vücudlarını o qədər isindirmişdi ki, - «**Rəbbinizin məğfirətinə və genişliyi göylərlə yer üzü qədər olan, müttəqilər üçün hazırlanmış Cənnətə tələsin**” (Ali İmran, 133) ayəsinin məzmunu sanki yaşanmağa başlamışdı. Mənəviyyat dolu söhbətlər, ilahi rəhmətin coşub daşdığı qardaşlıq əlaqələri baş verən ən azacıq narazılıqları belə həməən aradan qaldırır və müttəqi sifətinin təcəllisini üzlərdə bəyan olmasına səbəb olurdu:

«O müttəqilər ki, bolluqda da, qıtlıqda da (mallarını yoxsullara) xərcləyər, qəzəblərini udar, insanların günahlarından keçərlər. Allah yaxşılıq edənləri sevər» (Ali İmran, 134).

Hələ səfərə çıxarkən qəlb qatılığından şikayət edən Etibar bəyin səfəri başa vurarkən göz yaşlarına qərq olan fərqli bir mənəviyyatla geri dönməsi səmimiyyət üzərində bina edilən İslam qardaşlığının insana qazandıracağı dəyərləri necə də gözəl şəkildə açıqlamaqdadır. Sahib qardaşımızın **“Onlar qəzəblərini udar və insanların günahlarından keçərlər. Allah (c.c) yaxşılıq edənləri (muhsinləri) sevər”** - ayeyi-kəriməsinin mənəvi libasına bürünərək ona əziyyət etmiş qardaşını həməən böyük ədəb və sayğı çərçivəsində bağışlaması ilahi sevgini təmin edəcək bir əxlaqın Allahın izni ilə artıq qəlblərə nüfuz etdiyinin bir göstəricisi idi. Bu əxlaqın üstünlüyünü vurğulayan Allah Rəsulu belə buyurur:

-Sizə oruc, namaz və zəkatın dərəcəsindən daha üstün olan şeyi xəbər verimmi?

Orada olan səhabələr:

-Buyur, söylə, ey Allahın Rəsulu- demişlər. Allah Rəsulu da bunları söyləmişdir:

-*Bu insanların arasını düzəltməkdir. Çünki insanların arasını pozmaq imanı kökündən qazıyır* (Əbu Davud, Ədəb, 50, Tirmizi, Sifətul-Qiyamə, 56).

Artıq ayrılma məntəqlərində qardaşlarımızın bir-birinə sarılaraq bu sevgi və səmimiyyəti bir daha etiraf etmələri ilahi sevginin qəlblərdə yaratdığı qaynaşmanın bir əks sədası olaraq mənəviyyatımızı coşdurmaqda idi. **«Allah gözəl davrananları, yaxşılıq edənləri sevər»** - ayeyi-kəriməsinə münasibət bildiren Sabil əl-Bənani bunları söyləmişdir:

-Mənə çatan bilgilərə görə bu ayeyi-kərimə nazil olduqdan sonra İblis ağlamışdır.

Deməli, İblisin ağladacaq ölçüdə dürrüst bir müsəlman şəxsiyyətinin formalaşması, mənliyimizin daima təqva örnəkləri daxilində tərbiyə edilməsi ilə mümkündür. Bu mənəvi tərbiyə örnəklərinin bütün əlamətləri ilə təmas edən heyətimiz ilahi əmrləri yaşama məkanına kövrək addımlarla yürümə imkanını əldə etdi. Qazanmış olduğumuz bu mənəvi sərmayə ilə atılacaq hər sonrakı addımlar bizi əsl hədəfə Allaha (c.c) qul olma bəxtəvərliyinə nail edə bilər. Bu bəxtəvərliyi Qurani-Kərimdə açıqlayan Uca Rəbbimizin ən ümdə istəyi də Ona qul olmağımızdır:

«Allah sizlərdən iman gətirib gözəl əməl və hərəkət edənlərə mütləq sürətdə vəd etdi ki, onları özlərindən əvvəlkilər kimi yer üzünə sahib və hakim edəcək, Onlar üçün bəyənib seçdiyi dini (İslamı) onlar üçün sağlamlaşdıracaq və onların qorxusunu sonra əmin amanlıqla əvəz edəcəkdir. Çünki onlar Mənə qulluq edərlər» (Nur,55).

“KÖVSƏR” SURƏSİ

Kövsər surəsi Məkkədə nazil olub üç ayədir. Dünya və axirətdə Peyğəmbərə (s.ə.s) lütf edilən nemətlərdən bəhs edilir. Kövsər çayı bunlardan biridir.

“(Ya Peyğəmbər!) **Həqiqətən, Biz sənə Kövsər** (Cənnətdəki Kövsər ırmağını və ya bol nemət, yaxud Quran, peyğəmbərlik) **bəxş etdik!** (1)

Bu, Peyğəmbərin (s.ə.s) uca mövqeyinə dəyər vermək və onun şərəfinin ucalığını göstərmək üçün Peyğəmbərə (s.ə.s) edilmiş bir xitabdır. Yəni, Ey Peyğəmbər! Biz sənə dünya və axirətdə çox və davamlı xeyir verdik. Kövsər çayı bu xeyirdən biridir.

Hədisi-şərifdə buyrulur: “(Kövsər) Cənnətdə bir çaydır. Sahilləri qızıldan olub inci və yaqut üzərindən axar. Torpağı müşkdən daha gözəldir. Suyu baldan daha şirin və qardan daha ağdır. Ondan bir dəfə içən bir daha susamaz” (Tirmizi, Təfsiri-Quran, 90)

Ənəsdən (r.a) belə dediyi rəvayət edilmişdir: Bir gün Rəsulullah (s.ə.s) aramızda ikən qəflətən yüngül bir yuxuya getdi. Sonra təbəssüm edərək başını qaldırdı. Biz, «Səni güldürən nədir, ya Rəsulullah?» dedik. Buyurdu: «Mənə az əvvəl bir surə nazil edildi». Sonra «Kövsər» surəsini oxudu. Sonra dedi: «Kövsər nədir, bilirsinizmi?» Biz: «Allah və Rəsulu daha yaxşı bilir» dedik. Dedi: «O, Rəbbimin mənə vəd etdiyi bir çaydır. Onda çox xeyir vardır. O bir hovuzdur ki, qiyamət günü ümmətim ondan su almağa gələcəkdir. Qabları ulduzların sayı qədərdir. Ona suya gedənlərdən bir qul tutulub uzaqlaşdırılır. Mən: «O mənim ümmətimdəndir»- deyirəm. Bunun üzərinə «Səndən sonra onun nə etdiyini bilmirsən»- deyilər» (Müslim, Salat, 53,54).

Əbu Həyyan belə deyir: Kövsərin mənasıyla əlaqədar 26 görüş izah edilmişdir. Doğru olan Rəsulullahın (s.ə.s) etdiyi bu şərhdir: «Kövsər cənnətdə bir çay olub kənarları qızıldandır və o inci və yaqut üzərindən axar. Torpağı müşkdən daha xoşdur. Suyu baldan daha şirindir» (Tirmizi, Təfsiri-Quran, 90). İbn Abbas da:

«Kövsər- çox xeyirdir»- demişdir. Təfsirçilər də Ona peyğəmbərlik, Kitab, hikmət, elm, şəfəat, hovuz, məqami-mahmud, çoxlu ümmət, düşməinə qarşı zəfər, çoxlu fəthlər və daha bunlara bənzər çox xeyirlər verilmişdir.

Surə Hz. Peyğəmbəri (s.ə.s) Allaha (c.c) şükür olsun deyər namaz qılmağı və qurban kəsməyi əmr edir.

Ona görə də (bu nemətlərə şükür edərək) **Rəbbin üçün namaz qıl və qurban kəs!** (2)

Müşriklər fit verib əl çalaraq ibadət edir və bütələr üçün dəvə kəsirdilər. Bunun üçün Uca Allah Peyğəmbərinə (s.ə.s) “Sırf Rəbbin üçün namaz qıl və başqası üçün deyil, yalnız Onun üçün qurban kəs”- deyər buyurdu.

(Ya Peyğəmbər! Oğlun Qasım, yaxud İbrahim vəfat etdiyi zaman sənə sonsuz, arxası kəsik, nəslə kəsilmiş deyən) **sənin düşməninin** (As ibn Vailin) **özü sonsuzdur!** (Sənin nəslin qiyamətə qədər törəyib artacaq, adına isə həmişə rəhmət oxunacaqdır!) (3)

Təfsirçilər belə deyirlər: Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) oğlu Qasım vəfat edincə, As b. Vail: “Buraxın onu. O, sonsuz adamdır. Nəslə yoxdur. Öləndən sonra adı-sanı kəsiləcək” dedi. Bunun üzərinə Uca Allah bu surəni nazil etdi və hər nə qədər uşaqları olsa da, əsl sonsuz olanın o kafır olduğunu xəbər verdi. Çünki o, Allahın rəhmətindən məhrum edilmişdir. O, nə vaxt xatırlansa, lənətlə xatırlanacaq. Bu surə, düşmənlərinin rəzil olacağını Rəsulullah (s.ə.s) müjdələyərək sona çatır. Onlar belə ikən, Rəsulullah (s.ə.s) minarə və minbərlərdə xatırlanacaq və şərəfli adı hər kəsin dilində qiyamətə qədər əbədi qalacaq. Onun zamanından qiyamətə qədər gələcək olan bütün möminlər Ona tabe olacaqlar. O, möminlərin atası yerindədir. Allahın salat və səlamı onun üzərinə olsun.

NECƏ YƏNİ?

İnsanın qabağına bəzən elə şeylər çıxır ki, insan buna “necə yəni” deməkdən başqa çarə tapa bilmir. Nə öz düşüncəsi bunu dərk eləməyə yetir, nə də ondan əvvəl gəlib-gedənlər bu məsələyə bir cavab tapıblar. Dünyanın tarixi o qədər qədim və qəlizdir ki, xüsusilə tarixin dərinliklərinə səyahət edəndə insan bu suallarla və qaçınılmaz bu söz reaksiyası ilə tez-tez qarşılaşır. Məsələ bu qədər asan deyil. Tarix səhifələrini vərəqləməyi xoşlamayanlar da istər-istəməz bu anlaşılmaz hadisələrlə

qarşılaşırlar. Məsələn: “Mayalar”. Heç orta məktəbə getməyənlər belə bu sözü əvvəlki illərdə o qədər eşitdilər ki, heç nə başa düşməsələr də, onların hələ də tam olaraq kəşf edilməmiş bir mədəniyyət qoyub getdiklərini öyrəndilər. Yəni ən azından bilmədiklərinin fərqi oldular. Söhbət eramızdan 2500-3000 il əvvəlki mədəniyyətdən gedir. Dünyadakı tək sirr onlara aid deyil. Elə təkcə piramidalar haqqında düşünəcək olsaq ilk ağılımıza gələn Misir ehramları, firon piramidaları olar. Ancaq piramidalar təkcə onlara aid deyil. Çindəki türklərə aid olduğu fərz edilən “ağ piramidalar” Misirdəkilərdən daha qədim tarixə sahibdir. Üstəlik Meksikada Mayalara aid “günəş piramidası”, “ay piramidası” da ehtışamı və sirləri ilə heç də bu piramidalardan geri qalmır. Boliviya da “günəş şəhərciyi” var ki, mərkəzində dağ boyda böyük bir piramida yerləşir. Bunları sadalamaqda məqsədim tarix, ya da arxeologiya dərsi keçmək deyil. İnsan tarixinin nə qədər də çox bilinməz olduğunu və oradakı simmetriyanı, riyazi hesablamaları, gözəlliyi və insan əli ilə əmələ gətirilən ehtışamı seyr edib əlimizdən “necə yəni” deməkdən başqa bir iş gəlmədiyini bir daha xatırlatmaqdır. İşin ən çətin, anlaşılmaz tərəfi də odur ki, o mədəniyyətləri quran insanlar hara getdilər? Niyə belə böyük bir mədəniyyətə sahib ikən buraxıb tarixin oxunmaz səhifələrində yoxa çıxdılar? O bildikləri, əldə etdikləri inkişafı niyə nəsil-dən-nəsilə ötürüb bildiyimiz tarixə qədər, yəni

milada qədər davam etdirə bilmədilər? Niyə insan oğlu riyaziyyatı, həndəsəni bir daha kəşf edib sıfırdan başlamaq məcburiyyətində qaldı? Bunların cavabını tapmaq Qurandan xəbərsiz olanlar üçün imkansızdır. Quran nə deyir: “sizdən əvvəl necə hadisələr olub keçib”, “yer üzünü gəzin, baxın”, “(Allahı) yalanlayanların sonunun necə olduğunu görün”. Başqa-başqa ayələrdə belə ifadələr keçir, sizdən əvvəl gələnlər sizdən daha qüvvətli idilər, həm bədən, həm də mal-mülk cəhətindən sizdən daha irəli səviyyədə idilər, lakin Allahı yalanlayıb dandıqları üçün qəzəbinə düşər oldular. Ona qarşı onları kim qoruya bilərdi ki? Allahın bəlasına düşər olduqdan sonra elə hala gəldilər ki, sanki oralarda heç yaşamamışdılar və s. Budur o qədimi yaşayış məskənlərinin, yarımçıq ehramların, içi boş sarayların ecazkar sirri: baxın və ibrət alın, sizdən daha qüdrətli olsalar da, düzəltmədiklərini bu dünyada qoyub getdilər, tərk etdilər. Heç kəs bu dünyada işini bitirib qurtarmadı. Bəs siz necə olacağınızı düşünürsünüz?

Necə də tükürpərdici ifadələrdir, elə deyilmi? Hətta bunu dəstəkləyən bir ifadə hədis şərhlərində də keçir. Soruşurlar ki, Quranda Həzrət Muhammədin (s.ə.s) bütün əməllərə rəhmət olması bildirilir. Bu necə ola bilər, axı dünyada Allaha inanan da var, inanmayan da. Cavab olaraq deyirlər ki, “Onun inananlara rəhmət olması Allahın gedən yolu göstərməyindədir, inanmayanlara isə rəhmət olması belədir ki, artıq Onun gəlişindən qiyamətə qədər Allah heç bir milləti, mədəniyyəti birdən-birə qəzəbi ilə məhv edib yer üzündən silməyəcək.” O günün şərtlərinə görə deyilən bu söz qarşısında “necə yəni” demədən dayanmaq mümkündürmü?

Biz nəinki keçmiş mədəniyyətləri, heç öz Peyğəmbərimizi belə tam olaraq başa düşə bilmirik. O, dünyaya heç meyil etmədi, - necə yəni? O, heç yalan danış-

*Budur o qədimi yaşayış
məskənlərinin, yarımçıq
ehramların, içi boş sarayların
ecazkar sirri: baxın və ibrət alın,
sizdən daha qüdrətli olsalar da,
düzəltmədiklərini bu dünyada qoyub
getdilər, tərk etdilər. Heç kəs bu
dünyada işini bitirib qurtarmadı.
Bəs siz necə olacağınızı
düşünürsünüz?*

madı, - necə yəni? O, qadınlar mövzusunda həddi aşmadı, - necə yəni? O, oxuyub-yaza bilmirdi, - necə yəni? Əlinin altında olan əsirlərdən birini ev işlərində kömək üçün istəyən qızına belə, Allahın fərzlərini, zikri, ibadəti məsləhət görüb bu sənin üçün xidmətçidən daha xeyirlidir deyən bir peyğəmbəri necə başa düşmək olar.

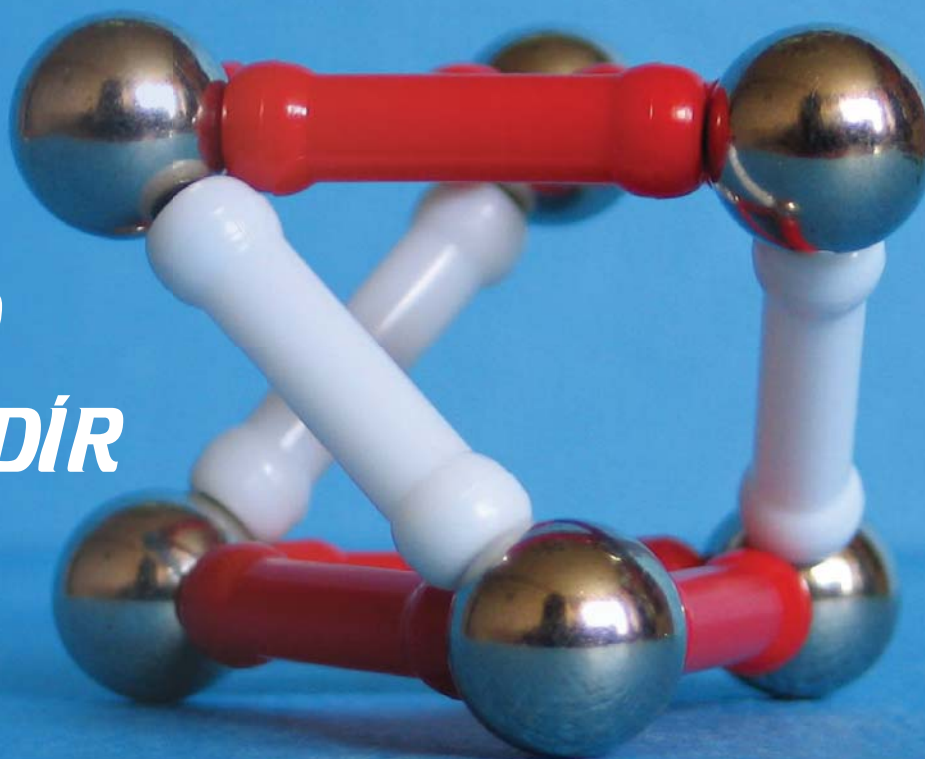
Bir ay Ramazanı orucly keçirəcəyi halda bir də şaban ayının yarısından çoxunu orucly keçirən, günahlarının əfv olunduğu Quranda da bəyan edildiyi halda gecələr qalxıb əfv diləyib, ayaqları şişənə qədər namaz qılan bir Peyğəmbəri necə başa düşmək olar?

Üzündə həsirin buraxdığı izləri görüb kədərlənənlərə, - *mən istəsəydim Allah mənim üçün Uhud dağına qızıla çevirərdi. Ancaq mən bir kölgədə dincəlib yoluna davam edən yolçu kimiyəm*, - deyən və dünyaya qarşı az da olsa məhəbbəti olmayan bir peyğəmbəri necə başa düşmək olar?

Allah üçün xərcləyən malını özü ilə aparmış olar, xərcləməyən isə varislərinin malına qarovulçuluq etmiş olar, - deyən bir peyğəmbəri necə başa düşməmək olar. Bəli, ona və onun gətirdiyi böyük xəbərə, - yenidən diriliş xəbərinə inandıqdan sonra onu necə başa düşməmək olar? Bax burada, həqiqətən, bu sözün yeri var: necə yəni?

TƏSİR ƏKS- TƏSİRƏ BƏRABƏRDİR

Nə cür görmək istəyirsənsə o cür baxmalısən. Sevlmək istəyirsənsə sevməli, nifrət qazanmaq istəyirsənsə nifrət etməlisən. Hər zaman qarşına yaxşı insanların çıxmasını istəyirsənsə, özün yaxşı insan olmalısən. Bu dünyada pislik edib yaxşılıq görə bilməzsən. Etdiklərin zaman-zaman, bir-bir çıxar qabağına. Rəhmət etməzsənsə mərhəmət edilməz sənə. Malının oğurlanmağını istəmirsənsə, sən də oğurlamayacaqsan insanların malından. Başqalarının namusuna, qeyrətinə toxunmayacaqsan ki, toxunmasınlar sənə namusuna, qeyrətinə. Bir kimsəni təhqir edib aşağılamayacaqsan ki, bir gün sən də o

vəziyyətə düşməyəsən. Bu gün insanların fiziki nöqsanlarına lağ etməyəcəksən ki, sabah ondan da pis vəziyyətə düşməyəsən. Sənə verilən nemətlərin zəkatını vaxtında verəcəksən ki, nemətlər əlində olmayanda səni də xatırlayan olsun.

Başqalarının övladlarına tərbiyəsiz deyib gözdən salma, çünki sabah sənə övladının hansı tərbiyəyə sahib olacağı məchuldur. Dilini gözəl sözlərlə bəzə ki, qulaqların pis sözləri eşitməsin. Gedərkən yollarına düzülmüş daşları qaldır ki, geri qayıdarkən gözəl güllərin şahidi olasan.

Dünyada yaradılmış heç bir şey sahibsiz, nəzarətsiz və başiboş deyil. Hər kəsin işlərini yoluna qoyan, bütün can-

laların ruzisini verən, hər zaman ədaləti bərqərar edən bir Yaradan var. O, bütün əməllərimizə nəzarət edərək haqq və ədaləti bərqərar edir. Yaxşını yaxşı, pisi pis insanlarla qarşılaşdırır. Onun nəzarəti altında kimsənin haqqı başqasının üzərində qalmaz.

Biz öz fitri əqlimiz ilə bütün işlərin dəyərini dərk edirik. Məhz bu dəyərlərin vasitəsilə ədaləti və haqqı xeyir, zülmü isə batıl və şər hesab edirik. Eləcə də ədalətli şəxsi ehtiram və mükafata, zülm və təcavüz edən şəxsi isə cəzaya layiq görürük. Bu dəyərlər də müşahidə və fitrətin hökmünə uyğundur.

Buna görə də bir şəxs möhtac olmasa, yaxud hiylə işlətməkdə, xəyanət və zülm etməkdə özü üçün müəyyən mənfəət və məsləhət görməzsə, onda doğruluq, əmanətdarlıq və ədalət əsasında rəftar edəcəkdir. Bu məsələ eynilə dünyanın Yaradanı olan hikmətli Allah barəsində də keçərlidir. Çünki Allah-Təalanın pak Zatı əql və fitrətimizlə tanıdığımız bütün dəyərlərlə əhatəli olduğundan əlavə, əqlin özünü də məhz O yaradaraq insanlara bəxş etmişdir, eyni zamanda Özünün sonsuz qüdrəti ilə dünyaya hakim olmuşdur, Onun heç bir fayda və ya mənfəətə də ehtiyacı yoxdur. Buna görə də biz Onu heç vaxt zülm etməyən adil hesab edirik. Çünki Allah-Təalanın ilahi dərgahında zülmə yer yoxdur.

Bu dünyada edilən heç bir yaxşılıq cavabsız, pislilər isə cəzasız qalmaz. El arasında gözəl bir məsəl var: “Yaxşılığı et, at dənizə. Balıq bilməsə də Xəliq bilər”. Həqiqətən də belədir. Yəqin hər birimiz bunu etiraf edə bilərik ki, həyatımızda elə anlar olub ki, onları biz möcüzə adlandırırıq. Heç bir işıq olmayan zülmətdə birdən aydınlanan nurun şahidi olmuşuq. Bütün bu hadisələrdən sonra öz-özümüzə çox demişik əlbəttə: bu necə ola bilərdi? Axı bu mümkünsüzdür. Bunu heç kim edə

*Başqalarının övladlarına
tərbiyəsiz deyib gözdən salma,
çünki sabah sənin övladının
hansı tərbiyəyə sahib olacağı
məchuldur. Dilini gözəl sözlərlə
bəzə ki, qulaqların pis sözləri
əşitməsin. Gedərkən yollarına
düzülmüş daşları qaldır ki, geri
qayıdarkən gözəl güllərin
şahidi olasan.*

bilməzdi. Amma oldu. Bəli elə əsas məsələ, olması mümkün olmayana inanmaq və onun failini dərk etməkdir. İşimiz yaxşı alınmırsa, hər tərəfdə qarşımıza bir maneə çıxırsa, bütün xırda-böyük müsbətlər bizi haqlayırsa günahı başqasında deyil, özümüzdə axtarmalıyıq. Çünki bu dünyada ədalətsiz heç nə baş vermir. Əgər bir yerdə bir müsəlman körpənin canına haqsız yerə qıyılsa günahı başqa yerdə yox, elə məhz özümüzün əməllərində və məsuliyyətsizliyimizdə axtarmalıyıq.

Biz də sadəcə ətrafımızdakılara deyil, bizi yaradan Allahımıza qarşı da sərhədimizi biləcəyik. İstədiyimiz zaman Onun qoyduğu qadağalarını pozub istədiyimiz zaman icra etməyəcəyik. Varlıq yoxluq arasında qıvrılarkən həqiqi imanımız qurtaracaq bizi zülmətin içərisindən. Onsuz da nə qədər sağlığımız, nə qədər var dövlətimiz olsa da ölümə doğru yol almışıq. Ölümün bizi harada gözlədiyini bilməsək də, ölümü hər yerdə gözləməliyik.

Və son olaraq onu deyim ki, həyatın mənasını başa düşmək o qədər də çətin deyil. Bunun sadə bir yolu var:

Ya yaxşı ol, həyat sənə xoş olsun...

Ya pislilik et, yaşadığın boş olsun...

Vəssalam...

İSLAM SÜLH DİNİDİR

İslam sülh, əmin-amanlıq və xoşbəxtlik dinidir. Onun gətirdiyi prinsiplər zorakılığın, fitnə-fəsadın əleyhinədir. Allah-Təala Qurani-Kərimdə: **“Allah yanında (haqq olan) din, əlbəttə, islamdır”**¹ buyurur. Allah-Təala bu qaydalara itaət edərək sülh içində yaşamağı əmr etdiyi halda, insanlar fitnə-fəsada, qan tökməyə can atırlar. Qurani-Kərimdə belə buyurulur: **“Yer üzündə fitnə-fəsad törətməyə cəhd göstərmə. Həqiqətən, Allah fitnə-fəsad törədənləri sevməz!”**².

Təməlinə sülh, yardımlaşma, xoş ünsiyyət yatan “İslam” dinimiz birliyi, bərabərliyi, sevgini, qardaşlığı əmr edir, zülmü, azğınlıq və pisliyi qadağan etmiş;

zülmün ən dəhşətverici şəkillərindən biri olan terroru isə şiddətlə yasaqlamış və buna qarşı çıxmışdır. Müsəlman da bütün bu gözəlliklərə boyun əyən, əməl edən və bu gözəllikləri insanlara təbliğ edən bir şəxsiyyətdir. Hz. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) buyurur: *“Asanlaşdırın, çətinləşdirməyin, sevdin, nifrət etdirməyin. Birləşin, ixtilafa düşməyin”*.

Təəssüf ki, uzun illərdir İslam düşmənləri “Qılınc Müsəlman” deyərək İslamı və müsəlmanları ləkələmək və gözədən salmaq üçün əlindən gələni əsirgəmədikləri kimi, bu gün də İslama “terrorizm” müsəlmanlara da “terrorçu” deyərək ən ağır zərbəni vurmağa çalışırlar.

Unutmamalıyıq ki, din pərdəsi altında hər cür pisliliyi törədən, İslam adına fəsad çıxaran münafıqların aqibətini Allah belə xəbər verir: **“Onlar (yalan) andlarını özlərində sipər edib (xalqı) Allah yolundan döndərirlər. Həqiqətən, onların törətdikləri əməllər necə də pisdir!”**³ Bir qüdsi hədisdə Uca Allah **“Mən zülmü özümə haram etdim, sizə də haram edirəm, bir-birinizə zülm etməyin”** buyurmaqdadır. Hətta İslam hüququ məcəlləsində; **“Zərərə qarşı zərər yoxdur”** deyərək heç kimə zərər qarşılığında zərər verməyib, əksinə haqqı, düzgünlüyü ona başa salmağı tövsiyə etmişdir.

Hz. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) də müsəlmanı **“əli və dili ilə başqalarına zərər verməyən və şərinədən əmin olunan adam”**⁴ deyə təsvir etmiş, özü də insanlığa canlı bir nümunə olmuşdur.

Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) insanlara zərər verməyi və zülm etməyi qadağan etmiş, onlara mərhəmətli olmağı əmr etmiş: **“İnsanlara mərhəmət etməyə nə Allahda mərhəmət etməz”**⁵ - deyə buyurmuşdur. Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) Bədir müharibəsində əsir düşən müşriklərə qarşı mərhəmətli davranışı, dillərə dastan olan, saysız-hesabsız ən gözəl nümunələrdən biridir.

Başqa bir hədisində də yalnız insanlara deyil, yer üzündəki bütün canlılara şəfqətlə yanaşmamızı əmr etmiş, **Allahın rəhmətinə çatmaq üçün yer üzündəkilərə mərhəmət etməmiz lazım olduğunu vurğulamışdır**⁶.

Uca Allah Qurani-Kərimdə **haqsız yerə cana qıymağı haram etmiş, cəzasının əbədi qalınacaq cəhənnəm olduğunu bildirmişdir**⁷. Eyni şəkildə **haqsız yerə bir adamı öldürməyi bütün insanlığı öldürmək, bir adamı qurtarmağı da bütün insanlara həyat vermək olaraq qəbul etmişdir**⁸.

Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) də bir müsəlmanın qanını axıtmağı, müharibədə olsa belə müsəlmanlarla döyüşməyən qeyri-

müsəlman qadınların, uşaqların, yaşlıların, ibadətləriylə məşğul din adamlarının öldürülməsini, hətta ibadət xanaların dağıdılmasını, ağacların kəsilməsini, heyvanların öldürülməsini də qadağan etmişdir.

Bütün bu ayə və hədislərdən də məlum olduğu kimi, Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) gətirdiyi din və sünneyi-səniyyəsi ekstemizm və radikalizmdən nə qədər uzaqdır. Əksinə bütün bəşəriyyət üçün ən gözəl həyat tərz, birlik və bərabərlik, tolerantlıq nümunəsidir. Bunun ən böyük şahidlərindən biri tarixdir. Mədinədə müsəlmanların, Xristian və yəhudilərlə necə tolerantlıq iqlimində yaşamaları tarixin ən parlaq məqamlarındandır. Buna görə də tarixdə **“Əsri səadət”** kimi tanınan bu dövr, tarixin ən nümunəvi tolerant səhifələrindən biridir. Bütün bunlar İslamın, ümumbəşəri dəyərlər sistemini özündə əks etdirən, qoruyan və həyata keçirən ən ali din və dəyərlər sistemi olduğunu bariz şəkildə ortaya qoymuşdur.

İslamın sevgi, barış və tolerant bir din olduğunu cahanın hər bir tərəfinə yaymalıyıq. Nəticə etibarilə, İslamın terroru şiddətlə rədd etdiyi şüuru içərisində olaraq insanlığın dinclik və salamatlığı üçün çox dua edərək Rəbbimizə sığınmalıyıq.

Uca Rəbbimiz: **“Ey iman edənlər! Hamınız İslama (sülhə) gəlin. Əsla şeytanın arxasından getməyin. Çünki o sizin üçün açıq-aşkar bir düşməndir”**,⁹ - deyə buyurur.

1. Ali İmran, 19.

2. Qəsəs, 77.

3. Munafiqun, 2.

4. Buxari, İman, 4-5.

5. Buxari, Tövhid, 2.

6. Tac, 5/17.

7. Nisa, 93.

8. Maidə, 32.

9. Bəqərə, 208.

QHT və media təmsilçiləri cəbhə bölgəsində səfərdə olublar

QHT və media təmsilçiləri cəbhə bölgəsində səfərdə olublar

07.06.2014-cü il tarixində Respublika Veteranlar Şurası və Silahlı Qüvvələrə İctimai Nəzarət Birliyi son dövrlər Ermənistan ordusunun atəşkəsi ən çox pozduğu cəbhə bölgəsinə səfər təşkil edib.

Səfər çərçivəsində Gəncliyə Yardım Fondu (GYF), Qarabağ QHT Koalisiyası, Gənclər Təş-

kilatları Milli Şurası, Sağlamlıq İnkişaf və Maarifləndirmə İctimai Birliyi, Şəhid Ailələrinə Sosial Yardım İctimai Birliyi, eləcə də media nümayəndələri Müdafiə Nazirliyinin Fizulidə yerləşən "N" sayılı hərbi hissəsində olublar.

Yüksək əhval-ruhiyyədə olan hərbiçilər düşmənin təxribatlarının qarşısı hər zaman alındığını, cavab atəşi ilə susdurulduğunu bildiriblər. Əsgərlər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin əmri ilə torpaqlarımızı azad etməyə hər an hazır olduqlarını vurğulayıblar.

Silahlı Qüvvələrə İctimai Nəzarət Birliyinin sədri Emin Həsənlı Azərbaycan dövlətinin gücləndiyini, iqtisadiyyatının sürətlə inkişaf etdiyini, ordumuzun gücləndiyini vurğulayıb. Azərbaycan prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin apardığı uğurlu daxili və xarici siyasətdən söz açan E. Həsənlı qeyd edib ki, artıq Ermənistan beynəlxalq aləmdə təcrid olunmağa, erməni yalanları üzə çıxmağa başlayıb.

Əsgərlərin qarşısında çıxış edən Gəncliyə Yardım Fondunun vitse-prezidenti Salman Əliyev uğurlu xarici siyasət və ordu quruculuğu sahəsində atılan addımların torpaqlarımızın işğaldan azad ediləcəyi vaxtın çox da uzaqda olmadığını göstərdiyini vurğulayıb və əsgərlərimizə düşmən qarşısında göstərdikləri şücaətə görə təşəkkür edib.

Hərbi vətənpərvərlik ruhunun döyüşün taleyində həlledici rol oynadığını bildirən Respublika Veteranlar Şurasının sədr müavini, polkovnik Cəlil Xəlilov Milli Qəhrəman Mübariz İbrahimov və digər cəsur vətən övladlarının gənclərimiz üçün örnək olduğunu söyləyib. O qeyd edib ki, Mübariz İbrahimov, Fərid Əhmədov kimi qəhrəmanların şücaəti Azərbaycan xalqının işğala dözməyəcəyini bir daha ortaya qoyub və bu, düşməni sarsıdıb. Cəlil Xəlilov əsgərləri düşmənin fitnə-fəsadlarına qarşı daha ayıq olmağa çağırıb.

Daha sonra hərbi xidmətdə fərqlənən bir qrup hərbi qulluqçuya fəxri fərman və hədiyyələr təqdim edilib. QHT və media təmsilçiləri hərbi hissədə əsgərlər üçün yaradılmış şəraitlə tanış olub, onlarla birgə nahar ediblər. Qarabağ Şur ansambli əsgərlər qarşısında konsert proqramı ilə çıxış edib.

Dil Kurslarını Müvəffəqiyyətlə Bitirənlərə Sertifikatlar Verildi

14.06.2014-ci il tarixində Gəncliyə Yardım Fondunun (GYF) konfrans zalında fondun nəzdində təşkil olunmuş növbəti kompyuter, ingilis dili, rus dili və ebru kurslarını müvəffəqiyyətlə bitirmiş müdaximlərə sertifikatların təqdim olunması mərasimi keçirilmişdir.

Tədbir Azərbaycan Respublikasının dövlət himni ilə açıq elan edildi.

Mərasimdə giriş sözü ilə çıxış edən GYF-nin prezidenti Ahmet Tecim tədbirdə iştirak

rak edən bütün qonaqları salamladı və müəllim əməyinin əhəmiyyətinin qiymətsiz olduğunu vurğulayaraq Fondun gənclər üçün həyata keçirdiyi uğurlu fəaliyyətlərindən danışdı. Natiq öz çıxışında günü-gündən inkişaf edən Azərbaycanda gənclərə gözstərilən dövlət qayğısını xüsusi qeyd etdi.

GYF-nin Təhsil İşləri üzrə koordinatoru İbrahim Erol, Bakı Dövlət Universitetinin müəllimi Ali Bulut tədbirdə çıxış edərək qloballaşan dünyada kompyuter və xarici dil biliklərinin yüksək qiymətləndirilməsindən danışdılar.

Tədbirdə çıxış edən Gənc Mühəsiblər Birliyinin sədri Solmaz Əliyeva bütün tələbələrə bu gözəl gün münasibətilə təbrik edib və GYF-nin bu uğurlu fəaliyyətlərini yüksək qiymətləndirdiyini bildirib.

Qeyd edək ki, mərasimdə 40 nəfərə sertifikat təqdim edildi. Bu sertifikatlardan 3-ü ebru, 5-i Auto-Cad, 17-si kompyuter, 10-u ingilis, 3-ü rus və 2-si ilkin tibbi yardım kurslarını müvəffəqiyyətlə bitirmiş tələbələrə təqdim edildi.

Kursda iştirak etmiş tələbələr də öz növbələrində fond rəhbərliyinə minnətdarlıqlarını bildirdilər. Sonda tələbələr və fond rəhbərliyi birgə xatirə şəkilləri çəkdirdilər.

Nəzakət Və Zəriflik Nümunəsi

Bir zamanlar Osmanlıda ramazan günlərində varlı adamlar əyinlərini dəyişərək heç tanımadıqları məntəqələrə gedər, tənha vaxtlarda ərzaq və meyvə-tərəvəz dekanlarına girib soruşarlarmış: “Ziməm (Nisyə) dəftəriniz var?” Dükandar dəftəri çıxaranda gələn adam deyərmiş: “Lütfən başdan, ortadan və sonran filan qədər səhifənin yekun hesabını toplayın.” Dükən sahibi deyiləni edər, gələn də ortaya çıxan məbləği ödəyərmiş. Sonra da “Silin borclarını, Allah qəbul etsin!” –deyib gedərmiş. Beləliklə borcu ödənen borcunu kimin ödədiyini, borc ödəyən də kimi borcdan qurtardığını bilməzmiş. Çünki hamısı yalnız Allah üçün bunu edərmiş.

Niyyət Allah Üçün Olmalıdır

Vaxtilə bir dərviş Ramazan axşamlarının birində iftara dəvət olunmuşdu. Dərviş yats; namazının girməsinə az qalmış evə qayıtdı və xanımından süfrə açmasını istədi. Xanımı: “Sən qonaqlıqda deyildinmi? Nə yeməyi?” –deyə soruşanda dərviş: “Heç soruşma. Çox yesəm, arxamca “əsl dərviş deyil” demələrindən qorxdum. Ona görə də heç nə yeyə bilmədim.” –dedi.

Xanımı:

“Oldu. Onda sən axşam namazını qıl, mən də süfrə açım.”

Dərviş:

“Amma mən axşam namazımı qıldım.”

Xanımı cavab verdi:

“Sən arxanca danışarlar deyə yemək yemədiyinə görə, arxanca yaxşı danışsınlar deyə namazı da uzatmısan yəqin ki. Haydı, axşam namazını bir daha qıl, mən də süfrəni hazırlayım.”